Sumite

Nec
Tamen
Consumebatur

VOL
XXXI
1985

U. M. Institution
Kuïmpong

S. U. M. Institution, Kalimpong

SUMITE

The Editorial Board 1985

EDITOR-IN-CHIEF

SHRI B. K. SUBBA

EDITORS

Shri E. T. Lucksom Shri Bhanu Baral	...	...	*English Section*
Shri K. R. Thapa Shri A. B. Chhetri	...	...	*Nepali Section*
Shri B. C. Mishra	...	...	*Hindi Section*
Shri K. C. Choudhary	...	...	*Bengali Section*
Shri S. W. Bhutia	...	...	*Tibetan Section*

MANAGER

Shri Nava Ratna Pradhan

PUBLISHER

Shri B. S. Simick

HIGHER SECONDARY SECTION

TEACHING STAFF

1985

PRINCIPAL : Shri P. R. Pradhan, B.A. (Hons), B.T.

GENERAL STREAM COURSE

POL. SC. : Shri P. R. Pradhan, B.A. (Hons), B.T.
Shri Sahid Ahmed, B.A. (Hons), B.Ed.

HISTORY : Shri E. T. Lucksom, M.A., B.Ed.

ECONOMICS : Shri B. C. Mishra, M.A., B.T.
Shri O. T. Aden, M.A.

GEOGRAPHY : Shri N. K. Nag, B.A. (Hons), B.Ed.

PHYSICS : Shri K. C. Gupta, B.Sc., B.T., Tr. in Phy.
Shri G. O. Phipon, B.Sc., B.T.

CHEMISTRY : Shri D. D Sharma, B.Sc. (Hons), B.Ed.

BIOLOGICAL SCIENCES : Shri S. K. Subba, M.Sc., B.Ed.
Shri Bhanu Baral, B.Sc. (Hons), B.Ed.
Shri K. C. Choudhary, B.Sc. (Hons)

MATHEMATICS : Shri B. N. Singh, M.Sc.
Shri S. I. Khan, M.Sc.
Shri A. R. Singh, M.Sc., B.Ed.

ENGLISH : Shri L. K. Thapa, M.A., B.T.
Shri N. R. Pradhan, M.A. (Hons), B.Ed.

NEPALI : Shri B. K. Subba, B.A., B.T.
Shri A. B. Chhetri, B.A. (Hons), B.Ed.
Rev. J. Karthak, M.A., B.Th.

HINDI : Shri B. C. Mishra, M.A., B.T.

TIBETAN : Shri S. W. Bhutia, B.A.

VOCATIONAL STREAM COURSE

AGRICULTURE :	Shri A. C. Pradhan, B.Sc. (Ag.) Shri B. B. Mangrati, B.Sc. (Ag.) Shri M. L. Sundas, B.Sc. (Ag.) Shri Anil Chandra Kaul, B.Sc. (Ag.)
NEPALI :	Rev. J. Karthak, M.A., B.Th.
ENGLISH :	Shri L. K. Thapa, M.A., B.T.
HINDI :	Shri B. C. Mishra, M.A., B.T.
PHYSICS :	Shri K. C. Gupta, B.Sc., B.T., Tr. in Phy. Shri G. O. Phipon, B.Sc., B.T.
CHEMISTRY :	Shri D. D. Sharma, B.Sc.(Hons), B.Ed.
BIOLOGICAL SCIENCES :	Shri S. K. Subba, M.Sc., B.Ed. Shri Bhanu Baral, B.Sc. (Hons), B.Ed. Shri K. C. Choudhary, B.Sc. (Hons)
MATHEMATICS :	Shri B. N. Singh, M.Sc. Shri S. I. Khan, M.Sc. Shri A. R. Singh, M.Sc., B.Ed.

MANAGING COMMITTEE MEMBERS

SECONDARY SECTION

Bishop J. E. Ghosh (President)
Shri P. R. Pradhan (Secretary)

MEMBERS

1 Rev. H. D. Subba
2 Shri P. P. Mukhia
3 Dr. D.N.M. Rao
4 Shri P. N. Biswas
5 „ M. M. Gurung
6 Shri T. B. Thakuri
7 „ D. N. Pradhan
8 „ H. M. Lama
9 „ B. K. Subba
10 „ L. K. Thapa

The S. U. M. INSTITUTION will be celebrating its Centenary Year in 1986. The Centenary Celebrations will commence from April 1986. All our old boys are requested to contact the School authorities for the same.

The Year long Centenary Celebrations :—

APRIL - Rededication Service, Inaugural function, Cultural Shows etc.

MAY - Volleyball, Football Tournaments, Inter-School Sports, etc.

JULY - Quiz Competition, Seminars, etc.

AUGUST - Film Shows, Debate Competition, Symposiums, etc.

SEPTEMBER - Exhibition, Cultural Shows, etc.

DECEMBER - Closing Ceremony.

P. R. PRADHAN
Chairman,
Centenary Celebration Committee
S.U.M. Institution, Kalimpong

I remember, I remember.....Alma Mater.
(S.U.M.I. FACADE)

The "COMPLEX" on the top of the hill

NEW SCIENCE BLOCK OLD BUILDING ALLAN MANSE GYMNASIUM K. D. PRADHAN LIBRARY ROBERTSON HALL, PRIMARY SEC.

SUMITE

1985

Editorial

Our Institution was founded by the Scottish Missionaries after having received financial aids from the four Universities Edinburgh, Glasgow, Dundee and St. Andrews of Scotland. Initially in the form of a teacher's training School it has grown up to be an important educational Institution in the District of Darjeeling. Its alumni have spread out all around the District including Sikkim and the adjacent Himalayan kingdoms of Nepal and Bhutan. The lure of higher education has attracted youths not only from the above named places but from Dooars, Manipur, Mizoram even from distant State like Haryana too.

As this Institution is about to complete its hundredth year of selfless service in 1986. it is quite natural for those who are intimately connected with it to observe its Centenary Year in befitting manner. Hence it is for this reason, and it is to those students who are proud to think themselves as a student of this Institution, the School extends an invitation and a GRAND WELCOME awaits them next year—a year to remember. A year long programme of special events, exhibition, sports, entertainments, symposium on a scale never before attempted is currently prepared. A special arrangement is being made to bring out a brochure in a form of souvenir where highlights of the Institution will be projected to record for posterity.

The Institution has in its hundredth year given a message for all to think and to adopt it in their life. The message which is taken from the Bible "The fear of the Lord is the beginning of knowledge" a knowledge which we hope with all humility, will be spiritual and temporal. Let this message give right ethos so that we can build up our future and the future of our generation.

B. K. Subba

THE TEACHERS' COUNCIL—S. U. M. INSTITUTION

By—Sahid Ahmed and Bhanu Baral. Secretaries,
Teachers' Council, S. U. M. Institution,
Kalimpong.

The Teacher's Council is a statutary body which is actively involved in the welfare of the students' academic improvement and looking after the benefits of the members of the teaching/non-teaching staff.

Usually as ever the first session of this Council takes place during the month of February. This year the Teachers' Council sat for its usual annual meeting under the chairmanship of our Principal Shri P. R. Pradhan. Certain problems were deliberated and solutions suggested as far as the betterment of the academic standard of the students was concerned. This Council deals, in detail with the academic and other problems of the Institution, and in its first session this year, the Teachers' Council reviewed the working of the previous year and brought light to the existence of certain flaws and weakness among the teachers and the taught. and at length came out with concrete suggestions to do away with such flaws that have been acting as the barriers to the better running of the Institution. The Council formed different sub-committee and assigned definite curriculum for extra curricular activities. Further, it discussed the reports of the Academic Council too.

The meeting came out with a unanimous resolution to observe the centenary year of the Institution in a befitting manner and for this a steering committee has been set up which will chalk out the programmes and make proper estimates of the financial commitments. This committee will furnish an approximate budget and the programmes to be actually staged.

The Teachers' Council meets, time and again to discuss and resolve various problems faced by the Institution, especially the crisis of growing number of students as the number has been on the upward rise with every coming year and further the difficulties that this Institution is made to face in connection with the admission crisis for the Higher Secondary Students. In spite of admitting record number of students each year, the pressure is always there to accomodate still more students the means and accomodation being limited the Institution has to face difficulties in order to find a solution to this crux. The Teachers' Council, therefore, feels that something concrete has to be done, and that too very urgently to find a solution to this ever increasing problem.

Besides this the loss of normal working days due to public examinations being held in this Institution, has been another hurdle in the smooth running of this Institution. In spite of our appeals made to the authorities this burden has been imposed upon us with renewed zeal. The Teachers' Council has given the strong resentment to this issue and efforts are being made through the Council in order to come to a certain settlement so as to minimise the loss of normal working days.

Thus the Teachers' Council of this Institution actively involve itself in the upliftment of the teaching standard and academic atmosphere of this Institution.

AN INDIAN NAVY PERSONNEL - HIS S.U.M.I. and the NAVY

Sri. C. B. Chhetri, Radio Officer, M. T. BREEDEN,
Troodos Shipping Co. Ltd, 2 AS, MERARCHIA No. 12
PIRAEUS, GREECE.

During my leave period whenever I visit Kalimpong, invariably, like rituals, I go to see my dear old S.U.M.I., where I spent my childhood and adolescence. When I was in the Primary section, I was quite dull in Arithmetic, and for this I have even got two kicks from 'Bhure Sir' (Late Shri A. K. Tshering). When I visit my old school I spend quite a time in recollecting the wonderful times I shared with Bom Bahadur, Deo Kumar, Dol Dol, Panday, Bhakta, Arjun, Hamid and others. Because of my introvert nature I never felt comfortable when teachers were around. I never took part in any extra-curricular activities except that I was in the 'CUBS' from Class III to Class IV, and then in the 'BOYS' SCOUT' from Class VI to Class X. Nima Wangdi Sir was our Cub Head and Basant Sir was incharge of the Boys Scout. Munna Fena and Roka were our wonderful leaders.

Till Class IV I used to be shabbily dressed, once in Class IV, our Principal the late Rev. W. Scott jokingly placed his hat on my head and said in Nepali—"प्राइज थाप्नु आउँदा साबुन लगाएर नुहाएर आउनू" I could not take part in extra-curricular activities, but my friends forced me to accept a comedy role when we were in the senior class; but I could not exhibit my talents then because I could not face the audience. I checked out while doing rehersals. Again I was given a woman role in

another one act play but because of my inability to deliver the dialogues the play was shelved half way through during the final. I can recall Gyan Bahadur Lopchan and Urgen Yonzon were 'Super hits' if it came to come to a comedy. The very sight of the 'duo', I can still remember, would send good old P. R. Sir off balance who would then have a hearty laugh. I began to realise that if I had to climb up the ladder of success, I must cast off my shyness. Later on when I joined the Navy I started taking part in the plays which sometimes, I wrote myself and entertained audiences.

While studying in the P.U C., I went to the Dak Banglow with a senior colleague Bhagat Daju. I was declared fit in the prelimenary medical test. I was then asked to appear for the entrance exam and final medical test. I passed and went to Vishakapatnam for the basic training, thereafter, I undertook training to become a wireless telegraph personnel in the Indian Navy. I was sent to the U.S.S.R. for commissioning new ships

I sat for the Intermediate examination as a private candidate from Bhopal University and came out in 1st div. I then started preparing for Radio Officers' course. I used to spend a part of my annual leave attending lectures in the certificate of profession (C.O.P.). I came out through this from Pune University in 1982. This examination is controlled by the Ministry of Communication, Govt. of India.

I left the Indian Navy as a Master Chief Petty Officer, voluntarily, after 23 years of active service. After leaving the Navy I joined this Merchant Ship "BREEDEN" as a Radio Officer. We sail between Europe and African Ports on the Atlantic and the Meditteranean. All the crew members, except the two of us are the Greeks or Phillippinoes.

There are two main types of recruitment in the Indian Navy, although at present, the boy's entry has been abolished altogether. The non-matric recruitments are meant for (i) cooks, (ii) sweepers, (iii) stewards and (iv) musicians. However, the promotion in this recruitment is comparatively quite slow. The matric recruitment is for (i) sea-man, (ii) communicators, (iii) electrician, (iv) medical assistants, (v) supply and secretariates and (vi) mechanical engineers. The matric recruitment is comparatively better so far as its promotion is concerned. The candidates for the matric entry are required to go through the medical tests and interviews. Once selected they are given initial basic training at the I. N. S. Mandavi (Goa) or the INS Chilka (Orissa). One can just as well get entry into the Naval-air arm department. Its training is conducted at Cochin. The Naval-air arm is a vast organisation with bases at Cochin and Goa. On completion one can also render his services for submarines. Life in the NAVY is hard but very challenging. One has to remain underwater for several weeks but is compensated

for these with higher salary and other allowances. Persons with aptitude for swimming and a good physique can opt to become sea-divers, who supervise underwater inspection repairs etc. Outstanding sportsmen are directly recruited through sports quota.

Any way, I am what I am today mostly because of the wonderful and selfless services and dedication of my old time teachers. As for me, I did creditably well in all my professional and educational examinations, in later years simply because of the good old S.U.M.I. and its teachers. When I remember those teachers I am carried away with emotion and wells form in my eyes.

LAST V. C. LEAVES ARMY

Contributed by—
Gyan Kumar Thapa
XI (Hu)

The Victoria Cross, Britain's highest award for courage, is missing from the armed forces for the first time in 129 years today with the retiral of Gurkha Captain RAM BAHADUR LIMBU.

He was the last serving holder of the crimson-ribboned medal inscribed "For valour".

Limbu's regiment, the 10th Princess Mary's Own Gurkha Rifles, said farewell to the 45 years old officer from Nepal with a curry lunch at his barrecks near Aldershot in Southern England.

Limbu won his Victoria Cross in November 1965, as a Lance Corporal serving in Sarawak, Malaysia, against Indonesian irregulars.

He carried two wounded men to safety under machine-gun fire and then knocked out the enemy patrol.

DO YOU KNOW ?

Pravesh Pradhan,
Class VIII A

1. The oldest fort in the world is the 'Hardcany Castle' situated in Prague, the capital city of Czechoslovakia. The fort was built in the 9th century.

2. The biggest palace of the world is the Imperial Palace of Bejing, the capital of China which has the area of 960 mtr. × 750 mtr.

3. The biggest grave-yard in the world is in Leningrad (U.S S.R.) where 5 lakhs soldiers of the U.S S.R. killed by the Germans from 1941-42, have been cemetered.

4. 'Chicago International Airport' is the busiest Airport in the world.

5. The biggest aerodrome of the world is the 'Shaha Abdul Aziz International Airport' of Jedda, Saudi Arabia. Its area is 103 sq. km.

6. 'BAC/Aerospatiale Concorde' is the fastest passenger aeroplane of the world. It can fly at a speed of 2333 km. per hour.

7. The world's tallest candle was exhibited in the 'Stockholm Exhibition' in 1897, by the 'Lindahls Farm'. The overall height of the candle was 38.70 mtrs.

8. The oldest railway station of the world is 'Liverpool Road Station' of Manchester, England. It was started on the 15th September 1830.

9. The biggest ambulance van of the world is the 'Alligator Jumbulance', Mark VI, VII & VIII, manufactured by the Van Hool Company of Belgium. The ambulance is 18 mtr. long and can carry 44 patients and workers.

10. The biggest Ice-Palace (palace built up of ice) of the world is the 'Ice-Palace' of Tokamachi city, Japan. It was built with 1600 tons of ice.

MUSIC CORNER

Compiled by—
Milan Lama &
Richard Salathiel
Class XII (Arts)

INSTRUMENTS :

DRUM—(Largest)

The largest drum ever constructed was one 12 feet/3.65mt. in diameter weighing 272 kgs. for the Boston World Peace Jubilee of 1872.

GUITAR—(Largest and most expensive)

The largest and presumably the loudest playable guitar in the world is one 10ft 1 inch/3,07m tall and in excess of 136 kgs. in weight, built by Sparkling Ragtime Productions of San Francisco and Guild of American Luthiers, Tacoma Washington, U.S.A, in December 1980.

The most expensive standard sized guitar is the German Chittara bettente by Jacob Stadler, dated 1624 which was sold for £ 10,500 (Rs. 1,57,500 Aprox.) at Christie's, London on 12th June 1974.

PIANO—(Most expensive)

The highest price ever paid for a piano is $ 390,000 (Rs. 42,90,000) at Sotheby Parke Barnet, New York city on 26th March 1980 for a stein way grand of C. 1888 sold by the Martin Beck Theatre and bought by a non-pianist.

CELLO—(Most valuable)

The highest ever auction price for a Violin Cello is £ 145,000 (Rs. 27,75,000) at Sotheby's, London on 8th November 1978 for a stradivari made in Cremona, Italy in 1710.

VIOLIN—(Most valuable)

The highest ever price paid at auction is $ 290,000 (Rs. 20,90,000) at Sotheby's London on 3rd May 1979.

PIANO—(Grandest)

The grandest piano built was of 1¼ tons, 11 ft 8 in/3.55m, in length made by Chas. H. Challen & Son Ltd. of London in 1935, The longest bass string measured 9ft 11in./3.02m with tensile of 30 tons.

EASIEST AND MOST DIFFICULT INSTRUMENTS

The American music conference announced in September 1977 that the easiest instrument is the 'UKULELE' and the most difficult are the French HORN and the OBOE which the latter has been described as "the ill wood wind that no-one blows good".

RECORD HOLDERS

BAG-PIPES :

The longest duration pipe has been one of 100 hours by Neville Workma, Clive, Higgins, Petrick Forth and Paul Harris playing two at a time in shifts, of Churchill School Pipe Band Harare, Zimbabwe on 9th to 13th July 1976.

DRUMMING :

The World's duration drumming recorded is 1009 hours 6 minutes 20 seconds by Laurent Rebbosh of Cupertina, California, U.S.A. on 22nd September to 3rd. November 1983.

GUITAR PLAYING :

The longest recorded Solo guitar-playing marathon is one of 253 hours 20 minutes by Ray Rogers on 16th to 27th July 1979 in Mansfield, Ohio, U S.A. in aid of the March of Dimes.

ORGAN:

The longest recorded electric organ Marathon is one of 411 hours by Vince Bull at the Comet Hotel, Scunthorpe, South Humberside on 2nd to 19th June 1977 the long church organ recital ever sustained has been 98 hours by Robert A. Hawkins of New Longton Preston Lancs on 15th to 19th June 1981.

HOW TO PREPARE MANGO SQUASH

Dal Kr. Subba
Class XII (Ag)

The basic requirements : Two clean steel pans, two alluminium big pans, mango fruits, one pressure cooker, muslin cloth or mosquito net.

To prepare squash following steps should be followed :

1. Selection of fruits :

At first select fresh, fully ripe and juicy mango fruits. Wash them in fresh water properly. Keep the washed mango fruit in a clean bucket.

2. Preparation of fruits :

Peel off the skin portion. By pressing with two hands take out the fruit pulp. Keep the waste product away from the place where you are going to prepare mango squash as far as possible. Strain the pulp with the help of muslin cloth to remove the small pieces of fibre. Keep the strained juice in a deep clean steel pan and cover it.

3. Making of syrup :

The required amount of sugar and water, citric acid are mixed and boiled till it reaches the desired consistency i.e. a single thread should be formed.

4. Mixing :

Mix the juice, syrup in a clean steel pan simultaneously and add a required amount of potassium metabisulphate and stir.

5. Filling & Sealing :

Fill the hot squash in the sterilized bottles positively as far as possible. Leave the head space 1 mm. in the bottles and close or seal by wax.

6. Storage :

After sealing all the bottles store them in cool and dry place on a insulating materials to prevent breakages.

Recipe for 1 litre of mango juice :

Mango juice—1 litre.
Water —1.6 gms.
Sugar —1.4 gms.
Citric acid —30 gms.
K.M.S. —2.4 gms.

INVENTIONS and INVENTORS

Compiled by—
Devendra Raj Pradhan
Class- XA

MEDICAL

	Invention/Discovery	Inventor/Discoverer
1.	Antiseptic Surgery	Lord Joseph Lister
2.	Anti-polio Vaccine	Dr. Jonas E. Salk
3.	Anti-Toxin for diphtheria	Emil Von Behring
4.	Bacteria	Leeawenhoek
5.	Blood Circulation	Harvey
6.	Blood Transfusion	Karl Landsteiner
7.	Chloroform	Sir James Young Simpson
8.	Cholera Bacillus	Robert Koch
9.	D. D. T.	Dr. Paul Muller.
10.	Dysentery and Plague Bacilli	Kittasato
11.	Heavy Water	H. C. Urey
12.	Human Heart Transplant Operation (first)	Dr. Bernard Christian
13.	Heart Transplant (first in India)	Dr. P. K. Sen
14.	Homeopathy	Hahnemann
15.	Insulin	F. Banting
16.	Kalaazar fever	U. N. Brahmachari
17.	Microbiology	Hargobind Khorana
18.	Malaria Parasites	Dr. Ronald Ross
19.	Penicillin	Alexander Fleming
20.	Phototherapy	N. R. Finsen
21.	Salvarsan and Neosalvarsan	Paul Ehrlich
22.	Stethoscope	Laennec
23.	Streptomycin	Selman Waksman
24.	Sulpha Drugs	G. Domagk
25.	Typhoid bacilli	Elberth
26.	Tubercle bacilli	Robert Koch
27.	Ultra-Violet Rays	Finsen
28.	Vaccine for hydrophobia	Louis Pasteur
29.	Vaccination (small-pox)	Edward Jenner
30.	X-Ray	W. K. Rontgen

× × ×

AN EXCURSION TO LAVA

Ashok Chourasia
Class XB

Indeed, hundred times talk within the four walls are equivalent to a vision of an eye. Hence, we 25 excursionists; seven from S.U.M.I. and the rest from Girls' High School and Govt. High School participated at the forestry excursion on 26th July 1985 organised by Kalimpong Forest Department, and under the supervision of forest officers.

It was exactly 8.30 a.m. early in the morning we moved from Kalimpong to Lava in a bus. All of a sudden, the bus stopped at 14th Mile Dalapchand Slip where a huge mass of land of the catchment area was affected by a massive land slide and the road was temporariy blocked. Later we were made to understand that it was because of the consequence of complete ignorance towards afforastation.

The Rissisum Rest House, under Pankhasary range; was built by the British back in 1913, situated at an altitude of 6200 ft. above the sea level, was visited by one of the British officers in 1913. The place is very beautiful, peaceful and healthy being surrounded by 56 years old, lovely. dark and deep Cryptomaria japonica, and several walnut trees. A beautiful rododendron tree in front of the house, we could realise, had added more to the beauty of the house in the wild. Thereafter, we further moved to a place 8 km. away from Algarah. It was a natural forest and was preserved with the modern measures adopted to conserve forests. Forests were typical of the place and floras were mostly hollow, soft and woody.

The Lava Rest House, was our next stoppage. Lava is 7000 ft. above the sea level and 33km. from Kalimpong. The place was very pleasant in summer but very cold in winter, often with frequent snowfalls in January. We visited the 'Log Cabin' a little further away. The cabin was built up with the Pines. To our utter surprise, we could see that even the roof was also made of Dhuppi Blocks. The logs showed the impression of the formation of the spring wood and summer wood. We had been taught in our class that one could calculate the age of a tree by counting the number of rings in the trunk. I could see a fifty years old trunk when I counted that there were as many as 100 such rings, generally two rings are formed a year.

At Lava Rest House we had our lunch and pressed further on towards Kolbong Camp 3. We were transported in a truck to a point where a 'Skyland Crane' operate in a wonderful manner. We returned to Lava Rest House again and took our tea. The whole trip to and from Lava took us whole day.

We all enjoyed the trip and gained useful knowledge about forestry.

I, for one, feel that the Govt. authorities should organise such adventurous trips from time to time in order to impart the khowledge of the significance of the forest and its conservation. For all of us the excursion has been a worthwhile experiance and if I fail to express my deep appreciation to the Govt. authorities for taking the initiative, I am sure, I will never justify myself.

WIT and HUMOUR

Compiled by —
Dawa Dhendup Bhutia
Class XII (Humanities)

1. Poverty is very good in poems but very bad in the house; very good in maxims and sermons but very bad in practical life. —(H. W. Beechet)

2. Lawyers are the only persons in whom ignorance of the law is not punished. —(J. Bentham)

3. Do not put off till tomorrow what can be enjoyed roday. —(J. Billings)

4. A Lawyer is a learned gentleman who rescues your estate from your enemies and keeps it himself, —(K. Brougham)

5. The author who speaks about his own books is almost as bad as the mother who talks about her own children. —(B. Disraeli)

6. Genius is one percent inspiration and ninety-nine percent perspiration. —(T. A. Edison)

7. If you would know the value of money, go and try to borrow some. —(B. Franklin)

8. A diplomat is a man who always remembers a woman's birthday but never remembers her age.

—(R. Frost)

9. Darling : the popular form of address used in speaking to a person of the opposite sex where name you cannot at the moment recall.

—(O. Herdford)

10. Life is like a onion ; you peel off layer after layer and then you find there is nothing in it. —(J. G. Huneker)

11. Happiness : a good bank account, a good cook, and a good digestion.

—(J. J. Rousseau)

12. Few people can be happy unless they hate some other person, nation or creed. —(B. Russel)

13. Youth is a wonderful thing; what a crime to waste it on children.

—(G. B Shaw)

14. By all means marry; if you get a good wife you'll become happy; if you get a bad one, you'll become a philosopher. —(Socrates)

15. Ideas are like beards; men do not have them until they grow up.

—(Voltaire)

16. Experience is simply the name we give our mistakes. —(Oscar Wilde)

17. Life is too short, and the time we waste in yawning never can be regained. —(Stendhal)

18. Everything bows to success, even grammer. —(V. Hugo)

19. A professor is one who talks in someone else's sleep. —(W. H. Auden)

A TRIBUTE TO MY ALMA MATER

Paul Simick
Morning Star College
Barrackpore

My heart leapt for joy when I came to know that our Alma-Mater S U. M Institution is very soon completing a century of her faithfull and fruitful existence in April 1986. It is meant therefore that all who owed their love, laud honour should join together to celebrate the occasion in a most befitting manner. No doubt it has shaped and continues to shape the destiny of thousands of young men into intelectual animators. During these ten decades more than a thousand ebulliant young men have framed out of the portals of this renowned house of wisdom and hence carried the spirit of Scottish Mission with them to every nook and corner of India, Nepal, Sikkim, Bhutan and even abroad. Its buyont and dynamic inspiration continues to spur us on to launch and relaunch into reality of the world transferring it with new vision, spirit and hope.

The centenary celebrations flash back the nostalgic memories of my days in this great Institution. I don't yet know how I came to love her so warmly and tenderly. True indeed, her name charms me beyond descriptions. There is poetry and music in her name. I was well acquainted with this name through the conversation of several people who had perhaps long been associated with this Institution. Being attracted by her fame, may be, my parents decided to send me to this house of wisdom for schooling. The name of S.U.M.I. had already mesmerised me. Eventually it came to past that I was face to face with her. She was at last a reality to me, no longer just a pleasant dream. And infact, her true reality unfolded to me how beggarly was my picture of this big bright fragrant rose of the justly famous 'Edifice of wisdom' indeed she is a garden of virtue. She breaths the sweet fragrance of love and devotion to the true and only wise God or Maker or Defender.

Recalling my years in S.U.M.I. the flood of pleasant and vivid memories search through my mind. I can say quite assuredly today that S.U.M.I. has made me what I am today and sowed in me the seeds of what I long to be.

Years rolled by and I found myself pursuing studies in the academic ladder of this Institution. It was after all the dedication, love and paternal concern of my old time teachers who moulded me what I am today. I can not help remember a few saintly persons

who have etched out a profound impression in my life. It was so heartening to see theirs endeavouring to take their task so seriously in a spirit of devotion. One of my old time teachers whom I have a deep regard in my heart like my father was N W. Targain, our Math. teacher. He was a jolly good teacher. His 'ek bhul ek beth' (one canning for a mistake) still rings in my ear. Probably my contemporaries too remember it so well. I lovingly remember Pemba Sir, a good story teller. I admired him for his meek and gentle behaviour.

N. K. Sir ? I always got scared of him because of his strictness in the class. He was, nontheless, good to us all without any discriminations. I have a great regard for E. T. Lucksom Sir who taught us history in senior classes. His gentle behaviour and cheerfulness make an indelible mark in my heart. My reminiscences would be incomplete if I forget to mention my fatherly Headmaster P. R. Sir, who helped me become what I am today. He was strict disciplinarian yet compassionate and sympathetic to all. He showed toughness where toughness was required, yet equally at other times he seems so gentle and loving to all pupils without any descriminations. If he was deadly against anything, I supposed it was against the fashions keeping long hair and coming to School in a shabby dress. He was so allergic to such a behaviour on the part of the students that he would at once send them back home. I must never forget our beloved B. K. Subba Sir to whom I have a great regard as a man of Principle besides, he was smart, dutiful and sincerely in his responsibilities. He was helpful to all at all times. My other teachers who taught me subjects while in this great Institution were L. K. Sir, Simick Sir, K. R. Sir, Bhanoo Sir, Gupta Sir, Damoo Sir, Mishra Sir, Phipon Sir, to name a few. Every one of them has a nick name in my heart. The years I had in this Institution were the best and perhaps the most useful part of life and indeed they could be styled as my halcyon days. I had several friends during my school days from whom I learnet many useful things. Of course we have plenty of fun, plenty of jokes, but without pokes and without rancour. Besides studies we had other activities too like dramas, annual sports, School foundation cum prize day, debates, Independence day celebrations etc. In which we used to participate jubilantly. I was not gifted to play football but that did not prevent me from being a loud cheerer whenever our school team was playing at Mela ground against others we cheered our team to victory. These memories continues to linger on my mind afresh.

Lastly, I am greatful to the godly Scottish Missioneries who founded, managed and manned this Institution since its inceptions to

day they are no longer with us but the education they have imparted and the virtue they have left behind as legacies have no doubt, shaped the destines of thousands of Sumians, who have crossed the portal of this Institutions carrying with them the name of SUMI far and wide.

In conclusion, I can never forget the seven eventful years which I was previleged to spend in this honoured Institutions. I shall lovingly remember my Alma Mater, the maker of my destiny. As long as I live I shall continue to live on what this great Institution has bequeathed to me.

I wish every sucess in the up coming unique events of 1986.

I end up my this sort tribute to my Alma Mater with the following few lines of statement, made by the Late John F. Kennedy.

'ALL THIS WILL NOT BE FINISHED IN THE FIRST HUNDRED DAYS, NOR WILL IT BE FINISHED ON THE FIRST ONE THOUSAND DAYS, NOR IN THE LIFE OF THIS ADMINISTRATION, NOR EVEN PERHAPS IN OUR LIFE TIME ON THIS PLANET"
BUT LET US BEGIN

For New Admission :-

Application forms will be available on and from 15th January 1986.

Admission test will be held in the 1st week of February 1986.

FAMOUS ARTIST AND HER ARTISTIC

Compiled by—
Surendra Kumar Thapa
Class X B

1. Adam, Robert (1728-1792). British architects and designers.
   Tarrace of the Adelphi, London, Screen and garve of the admiraity, (London)

2. Bottacelli, Sandro (1444-1510) Italian painter.
   The Birth of Venus, Primavera.

3. Bakst, Leon (1866-1924) Russian painter and designer.
   Scenery for the Russian Ballets produced by Diaghilev.

4. Carpeaux, Jean Baptiste (1827-1875) French Sculptor.
   Fountain in the Jardin du Luxembourg, Paris.

5. Donatello, (1386-1466) Florentine Sculptor.
   David, Judith.

6 Etty, William (1787-1849) English painter.
   Youth at the Prow and Pleasure at the Helm. Cleopatra's Arrival in Cilicia.

7. Fra Filippo Lippi (c. 1406-1469) Florentine painter.
   Virgin Adoring the child.

8. Gericault, Jean (1791-1824) French painter.
   Officier de Chasseurs a cheval, Radeau de la Meduse

9. Harunbu, Suzoki (1725-1770) Japanese painter
   The Basin of Red Fish, Horseman on a Bridge Talking to a woman.

10. ingres, Jean A. D. (1780-1867) French painter.
    Odalisque with a slave, La Source, Apotheosis of Homer.

11. Jones, Inigo (1573-1651) English architect.
Palace of Whitehall, Designer for Masques.

12. Kauffman, Angelica (1741-1807) French painter.
Leonardo Expiring in the Arms of Francis I

13. Leonardo Da Vinci (1452-1519) Italian painter, Sculptor, Architect & Scientist.
The Last Supper, La Giocondaor, Mona Lisa, The Virgin of the Rocks.

14. Michelangelo (1475-1564) Florentine Sculptor and painter.
David, Pieta, Ceiling of the Sistine Chapel.

15. Orpen, Sir William (1878-1931) Irish painter.
Irish Wedding, Peace Conference at Versailles.

16. Praxiteles (4th century B. C.) Greek Sculptor.
Hermes of Olympia, Aphrodite of Cnidus.

17. Quercia, Jacopo della (c. 1367-1438) Italian Sculptor.
Fonte Gaia, Siena, Saccharias Driven from the Temple.

18. Raphael, Raffaello (1483-1520) Italian painter.
Sistine Madonna. School of Athens, Pope Julius II.

19. Sickert, Walter Richard (1860-1942) British painter.
Riva, Supper at the Casino, Dieppe.

20. Titian, Vecellio (c. 1477-1576) Venetian painter.
Sacred and Profane Love, Bacchus and Ariadne.

21. Litrillo, Maurice (Born 1883) French painter.
Place du Tertre, Montmartre.

22. Velazquez, Diego Rodriguez (1599-1660) Spanish painter,—
The Surrender of Breda, The Spinners, Venus and Cupid.

23. Whistler, J, McNeill (1834-1903) American painter.
Nocturne-Battersea Bridge, Portraits of the Artist's Mother, Carlyle.

24. Wren, Sir Christopher (1632-1723) English Architect.
St. Paul's Cathedral, St. Bridge's Church, The Royal Exchange.

25. Zeuxis (420-390 B.C.) Greek painter.
Zeus surrounded by Deities, Eros Crowned with Roses.

OBITUARY

"Precious in the sight of the Lord is the death of His saints "
Ps. 116.15

LATE DARSHAN KARTHAK (9th July 1917 - 9th February, 1985)

Mr. Darshan Karthak, one of the seniormost members of the staff of this Institution, went to be with the Lord on the 9th. February, 1985 at his private residence Mayal Lyang, Kalimpong.

A few years after he took his voluntary retirement from his service as Assistant Headmaster, he had to struggle very hard against what may be called chronic kidney disorder, the disease which eventually relieved him from his agonising earthly abode.

The funeral service which was held the following day in the McFarlane Memorial Church was largely attended by his former pupils, his loved ones and members of the congregation.

He served the Institution well as assistant teacher for several years and thereafter he was promoted to the rank of Assistant Headmaster, the position which he held till he voluntarily retired on December 1978.

All along he led a simple life. His gentle manner, sincerety of purpose, perseverance, sense of devotion and faitfulness are some of the sublime qualities which he has left behind as a legacy for his posterity to follow.

Mr. Karthak is now no more with us but the good example which he has left behind and which has, of course, endeared him most, will always be remembered by all who know him. While paying glowing tribute to the departed soul, the Sumians young and old, once again, express their sympathies and heartfelt condolences to the members of the sorrowing family.

".....And to be with Christ which is far better." Phil. 1.23

GLORIOUS THOUGHTS OF LOVE

Compiled by —
Prakash Pradhan
Class XI (Arts)

Love is the occupation of the idle man, the amusement of a busy one, and the shipwreck of a sovereign.	—Napoleon
Love understands love; it needs no talk.	—Havergal
In love we are all fool alike.	—Gay
Love can make us friends as well a angels.	—Kingsley
The first sign of love is the last of wisdom.	—Bret
None but the brave and beautiful can love.	—Bailey
True love is better than glory.	—Thackeray
Life is less than nothing without love.	—Bailey
Paradise is always where love dwells.	—Pichter
Mutual love, the crown of all our bliss.	—Milton.
The religion of humanity is love.	—Mizzini
Whoever loved that loved not at first sight.	—Shakespeare
Love gives itself, but is not bought.	—Longfellow

OBITUARY

Birman Mukhia, known among the teachers and his colleagues as 'Junkeri Babu' passed away on 29-4-85 at his residence in Dungra Busty, Kalimpong. Before he died he was in the Sub-Divisional Hospital, Kalimpong, for several weeks—suffering from Asthma.

Birman Mukhia was born and brought up in Singji Busty, Kalimpong. When he was appointed class IV servant in S.U.M.I. he was entrusted with the work to look after the three labs—Physics, Chemistry and Biology and the gas plant. He had very little education but was endowed with enough intelligence to pick up the kind of work - expected of a Lab-assistant. He was a conscientious worker and was devoted to his work. He carried out his responsibility with diligence and sincerity and tried his best to give every satisfaction to all concerned In spite of his deteriorating health he persisted in attending to his duties. Things came to such a pass that the authorities had to persuade him to take sick leave to recuperate his health. The Principal, Staff and Students mourn over his death and extend to his loved ones their heartfelt sympathies and condolences. He leaves behind his wife, one son, two daughters and grandsons and grand-daughters.

Academic Prize Winners, 1984

HIGHER SECONDARY SECTION

(HUMANITIES)		
	1st Prize	Jyoti Kumar Sharma
	2nd Prize	Deepak Rizal
(SCIENCE)		
Mustaque Ahmed Memorial	1st Prize	Suman Kr. Pradhan
Ramchandra Kumai Memorial	2nd Prize	Pravin Chandra Pradhan
(AGRICULTURE)		
Eshanullah Quaracy Memorial	1st Prize	Tulsi Saran Ghimiray
do do do	2nd Prize	Shanker Pradhan
Radhakrishna Memorial	Maths Prize	Suman Kr. Pradhan
Meghmala Chowdhury	Sc. Prize	Suman Kumar Pradhan
Smt. Laxmi Devi Sharma	Hindi Prize	Ramesh Pradhan

SECONDARY SECTION

CLASS X		
Asha Banthia Memorial	LYTTON DUX	Raj Chandra Khaling
do do do	2nd Prize	Sagar Dahal
	3rd Prize	Anil Sharma
SCRIPTURE Bong Church	Prize A	Cornelius Sharma
	Prize B	Rubal Subba
Kashinath Kaul	English Prize	Suresh Mittal
Goura Devi	Nepali Prize	Cornelius Sharma
Brijmohan Mintri	Maths Prize	Raj Chandra Khaling & Sonam Pinto Bhutia
Meghmala Chowdhury Memorial	Life Sc. Prize	Anil Sharma
Malina Mukherjee	Phy. Sc. Prize	Anil Sharma
Nima Wangdi	Tibetan Prize	Tseten Nidup
CLASS IX		
Ganeshilal Jagdish Prasad	1st Prize	Sajjan Kr. Mittal
do do do	2nd Prize	Ashok Chowrasia
do do do	3rd Prize	Hari Prasad Dahal
SCRIPTURE	Prize A	Pancha Bdr. Hingmang
	Prize B	Pramesh Lama
Shivaji Singh	Prize C	Sajjan Kr. Mittal
Mukhram Chogmal	English Prize	Sajjan Kr. Mittal
Jetmal Harnamdas	Maths Prize	Sajjan Kr. Mittal
S. K. Thapa	Life Sc. Prize	Sajjan Kr. Mittal
	Nepali Prize	Karna Bdr. Chamling

CLASS VIII	
Chunilal Agarwal	1st Prize — Sagarman Shakya
do do	2nd Prize — Sunilman Shakya
do do	3rd Prize — Tshering Sherpa
SCRIPTURE	Prize A — Yash Kishore Shrestha
	Prize B — Satish Purkuti
D. P. Upasak Memorial	Prize C — Sunilman Shakya
	English Prize — Sagarman Shakya & Sunilman Shakya
D. K. Dahal	Nepali Prize — Santosh Pakhrin
S. P. Guha	Maths Prize — Sunilman Shakya
Abdul Aziz	History Prize — Sagarman Shakya
do do	Geog. Prize — Sunilman Shakya
CLASS VII	
Srilal Agarwal Memorial	1st Prize — Mahesh Darnal
do do do	2nd Prize — Pravesh Pradhan
do do do	3rd Prize — Kesang Norbu
SCRIPTURE	Prize A — Pravesh Pradhan
	Prize B — Mahesh Darnal
	Prize C — Udai Kumar Lakhandri
Ganeshilal Memorial	Maths Prize — Mahesh Darnal
do do	English Prize — Mahesh Darnal
S. M. Fakiruddin Memorial	History Prize — Pravesh Pradhan
do do do	Geog. Prize — Mahesh Darnal
CLASS VI	
Faiz Ullah Memorial	1st Prize — Ravindra Mohun Mishra
do do do	2nd Prize — Saran Thapa
do do do	3rd Prize — Dipen Tamang
SCRIPTURE	Prize A
	Prize B — Rabindra Mohun Mishra
	Prize C — Navin Paudyal
Babulal Behani	Maths Prize — Rabindra Mohun Mishra
do do	English Prize — Rabindra Mohun Mishra
CLASS V	1st Prize — Prem Kumar Mukhia
	2nd Prize — Samanta Dhar Tuladhar
	3rd Prize — Kiran Banthia
SCRIPTURE	Prize A — Ajoy Sapkota
	Prize B — Meghasis Chowdhury
	Prize C — Raju Balmiki
SPECIAL PRIZE	Maths Prize — Samanta Dhar Tuladhar
	English Prize — Samanta Dhar Tuladhar

SCHOOL NOTES

The beginning of 1985 School session was inundated with admission seekers, and like previous years, this year too, we had to wrestle hard against new admission rush, which as stated earlier, has become a perenial problem This year we could find like previous years, multitude of students from within the district and elsewhere and we believe that it was possibly due to the sense of service, the love for discipline and genuine concern for students' career evinced by the Institution. Unfortunately this swelling number has now crossed almost all limits of tolerance, and despite our best efforts we are finding it extremely difficult to maintain the number within the manageable limit. In the Primary Section too the situation has gone from bad to worse.

OBITUARY : Pt. Paramhans Mishra, who served this Institution for more than four decades passed away at his residence after he had developed hypertension. Shri D. R. Baral, while in service, was called Home on 23rd Jan. 1985. Shri Baral had developed chronic diabetes mellitus and had failed to respond to the treatment. Shri D. S. Karthak one time Assistant Headmaster of this Institution passed away, after having a couple of massive heart attacks, on 9th Feb. 1985. Again on 29th April 1985, we lost our class IV staff Shri Birman Mukhia, Mukhia too died after a protracted illness. The Sumians extend their profound sympathies and condolences to the members of the bereaved families.

PUBLIC EXAMINATIONS : In the Madhyamik Pariksha held this year a total of 121 boys appeared out of which 22 passed in the second division, 41 passed in the third division; 6 incomplete and 35 were declared failed. Unlike previous year, the performance of our boys, this year is not very encouraging and satisfying.

In the Higher Secondary Council examination, altogether 87 candidates appeared in the General stream, out of which 1 passed in the 1st division, 73 in the second division; 9 in the 'P' division, 3 in the special and 1 remained absent. In the Vocational stream there were 49 candidates, out of whom 7 were placed in the first division, 38 in the second division, 3 in the 'P' division while 1 remained absent.

INDEPENDENCE DAY CELEBRATION :

We observed the Independence Day in our own way with jubilation and honour. This year we took only the senior boys (Class. IX, X, XI, XII), including the Captain, Prefects and the N. C. C. Cadets, down to the Mela Ground to participate in the day's programme. The Mass P. T. Display although prepared in a comparatively short period of time, was as usual liked by all.

TEACHERS' DAY : The pupils of this Institution observed the Teachers' Day on 9th Sept. 1985 amid tremendous joy and exhilaration. Teachers were offered Khadas as a mark of respect and the student community put up a short but impressive cultural show in order to entertain us. The days programmes were concluded by honouring us with a sumptionous lunch.

EXCURSION & OUTDOOR ACTIVITIES :

The Vocational stream boys were asked to undertake survey work at Dungra Busty, which was done in collaboration with the local Gram Panchayat in connection with 'Know your Gram Panchayat/Municipality' Project. There were eight groups of boys who visited the houses of villagers and the Pradhan of the Gram Panchayht, and collected important data. Attempts are also being made to send our senior boys to the Municipal areas. 'Know your Gram Panchayat / Municipality' Project thus implemented has been helpful for our students to know his 'Gram' or 'Municipality' a little more intimately and minutely. In the month of September/October sixteen boys from Class XII (Hu) went to Sandakpu for a fortnight long trekking. The boys have gained much experience while being in the open and in the wild for several days. Fifteen N C.C. Cadets under the command of Cadet Sergent Sukraj Tamang went to Darjeeling on foot as a part of their training on 17th October 85.

BANAMAHOTSAVA : The Forest Department General Division organised a Seminer and also a Quiz competition on Forests and its importance on human life, comfort and its conservation, within the School premises. The forest officials made arrangements to take a few students from each school for an excursion to Lava. Four of our senior boys participated in the excursion and they were given a sound knowledge on forests and its conservation.

Despite our best efforts we are facing a grave crisis in the management of Higher Secondary Classes. Now the number of students in all the three streams are almost double the normal capacity. Because of this the laboratory based subjects go almost neglected because the teachers cannot accomodate all the boys doing practical works together.

FOUNDATION-CUM-PRIZE DAY :

This year Shri K. P. Rai, Principle Agriculture Officer, Darjeeling, an ex-Sumian presided over the function and gave away the prizes at the Annual School Foundation-cum-Prize Day held on 30-3-85.

DEPUTATIONS : Shri N. K. Nag, B.A. (Hons.) has passed the B. Ed. Examination from the Visva Bharati University with a first class. We congratulate Shri Nag on his splendid success. Shri P. K. Namchyo, B.Sc. is on deputation in Darjeeling B. T. College and Shri Subha Pradhan our former student has been appoin-

ted to teach science subjects, as a substitude for Shri Namchyo. Shri Anil Chandra Kaul, B.Sc., Ag. (Hons) another ex-student has been appointed to teach Agriculture in the Vocational streams

SOCCER : We could not field our School teams in the League matches because of our Second Semester Exams. The efforts of winning the trophy in the Independence Day Football Tournament proved futile when our boys lost with the S. A. S. XI in the semi final. However, since we have been the winners for the last three or four years, we now feel that we fail to get the meaning of being winners and so, for a change I think it is better we have lost this time. However, our boys brought home Fr. Gressot 'C' Div. Football Cup this year by defeating the CST boys in the final match

SEMESTERS : We have introduced Semester system from this year in the higher classes. The first and the second Semesters were held in April and July, and third and the fourth in September and November respectively. The introduction of this new system of examination has generated awareness among the students who seem to be treating examinations more seriously, although of course the staff members are unduly over-burdened with correcting answer scripts one after another. This is done in order to instil a sense of studiousness among the students.

It is a matter of serious concern that we have been losing many normal working days because more often than not, our School becomes the venue of a number of Public Examinations. This has certainly created an impact in the minds of the teachers as well as the students as the course remains incomplete in the higher classes - and this is a great loss. As such, with a view to compensating for this loss the staff members came out with a unanimous resolution to hold classes after Dassera celebration and before Dewali break.

QUIZ COMPETITION : With the limited time at our disposal the inter-section Quiz Competitions were held in the month of September 1985 Sarbashri K. R. Thapa, B. C. Mishra, Bhanu Baral and Sahid Ahmed have done commendable job in connection with organising the Quiz Competition, and preparing the boys for their participation in the Inter School Debate Competition and Tulasi Jayanti Celebration.

NEW DUPLICATING MACHINE :

A new Duplicating machine worth Rs. 17,000 (including taxes etc) is purchased which is now giving wonderful results. We had been having difficult time with the old ones especially during examinations because they had to be sent away for repairing etc. quite frequently. Now we feel that the new automatic Duplicating machine is a worth while innovation.

SCHOOL BAND : New and sophisticated drums have been purchased for the School Band. The old drums and other equipments of the School Band had become quite unuseable because of frequent repair works. The School Band boys formed under Shri S. K. Subba, had a pleasant surprise with the news of new sets and no wonder they gave quite an impression in the Mela ground on 15th August with their tricks with the drum sticks which they had participates picked up from the Army Band.

In conclusion my thanks are due to all my painstaking colleagues, because of their devotion and sincerity in carrying out the routine works in the School during the pressing circumstances. Through the thick and thin, they have been my closest associates, helping to hold the fort in the midst of stress and storm. My thanks are also due to the School captain, vice-captain and prefects for their co-operation in maintaining discipline in the School all through the year. Finally, I hope that under God's guidance the Institution will move forward on the path of greater progress and prosperity.

P. R. PRADHAN
Principal.

Wishing You All a Merry
Christmas and
a Happy New Year.

The School will
REOPEN
on the 17th February, 1986.

"GREETING AND WELCOMING"
Sri K. P. Rai, Principal Agriculture Officer, Darjeeling, the Chief Guest being garlanded

Singing Teachers.

The Opening Song
(Prize Day)

Old but familiar faces.
"Only they are not familiar faces"
(Prize Day)

KANCHA AY KANCHA
in
Tamang Cello
(Prize Day)

"The Grand Finale"
School Captain and Prefects
in August 15th Parade.

सुमाइट

कालिम्पोङ—१९८५

कालिम्पोङ

इगनासियस लेप्चा
एघारौं श्रेणी 'कला'

वरिपरि हरियाली छाएको
पहाड़को रानी जन्मभूमि
यसैमा आइ पाएकी
कति राम्री कालिम्पोङ्ग रानी।

चारैतिर सुनौलो उज्यालो
मन्द-मन्दमा पल छाएको
यसैमा सुन्दरता बढ़ाउने
कोइली चरी गाएको।

रोमाञ्चित गराउने दृश्यले
मधुवन जस्तो स्थानले
शहरको कोलाहल वातावरणले
वर्णन गर्नु नसक्ने लहरले।

दुर्बिनको त्यो झलक
आउँछन् याद फौजीको
कम्मर कसी संघर्षमा बसी
रक्षा गर्छन् माताको।

यात्री देश-विदेशका
पहिरन अनेकौं भेषका
आउँछन् यहाँ गर्छन् प्रशंसा
हाम्रो सुन्दर देशका॥

———

२

विज्ञानको चमत्कार

हरि प्रसाद दहाल
कक्षा—१० खण्ड 'ख'

आजको वर्त्तमान युग विज्ञानको युग हो। विज्ञान विना मानव जीवन मेरुदण्ड नभएको प्राणी झैं हुन्छ कारण विज्ञानले मान्छे जीवनको हरेक क्षेत्रमा ठूलो प्रभाव पारेको छ — यस विना हामी मृतप्रायः हुन्छौं। वैज्ञानिक र तकनिकी विकाशले गर्दा नै आज विश्वमा होड़बाजी भइरहेछ। सफलताको चरम शिखरमा पुग्नलाई कालिम्पोङ जस्तो एउटा सानो महकुमा, जसको मानचित्रमा अस्तित्व पनि छैन, यहाँ पनि विज्ञानको प्रभाव नपरेको होइन।

आगोको सृष्टि नै विज्ञानको श्रीगणेश हो यसैले जति समय बितेर गयो त्यति नै आविष्कार माथि आविष्कार थपिन्दै गयो। विश्वलाई विज्ञानले साँगुरो बनाइसकेको छ यसैले अब अन्तरीक्षको अभियान एक्काइसौं शताब्दीको विज्ञान हुन गएको छ। हामी त्यस दिनको कल्पनामा छौं, जब हामी गरमको छुट्टीमा 'शुक्र ग्रह' अथवा अन्य अरू ग्रहतिर जाउँला। त्यसदिनको हामीलाई इन्तजार छ, जब हामी अन्तरीक्षको कुनै ग्रहमा 'बनभात' खेल्न जाउँला। रेडियो, टेलिभिजन, टेलिफोन, आदि नाना थरिका आविष्कारहरूले गर्दा आज हामी विकाशको उच्च शीखरमा पुगेको अनुभव गर्छौं—यसैले हाम्रो शीर श्रद्धाले नतमस्तक हुन्छ — आइन्स्टाइन, न्युटन, ग्राहम बेल, एडिसन, आदि महान वैज्ञानिकहरू प्रति।

विज्ञानको प्रभाव चिकित्सा विज्ञान, कृषि आदिमा पनि भएकोले आज विश्वमा खतरनाक रोगहरूको उपचार सहज तरीकाले भइरहेछ, मानिसहरूको मनबाट डर, भय र आतंक लुप्त भइसकेको छ। आज कृषिमा 'हरित'ले भारतवर्ष जस्तो कृषि प्रधान देशको सम्पूर्ण चित्र परिवर्तन गरिदिएको छ। अब हामीलाई क्षयरोग, औले ज्वरो इत्यादि रोगहरूको डर रहेन। आज अमेरिकालाई कालिम्पोङमा देखाइन्छ दूरदर्शनको माध्यमले। डाक र तार विभाग पनि वैज्ञानिककै देन हो। साठी वर्ष अघि दार्जीलिङ जान पर्दा शायद हाम्रा बाजेहरूलाई सम्पूर्ण दिन नै लाग्थ्यो भने आज हामी २½ घण्टामा पुग्छौं। विज्ञानले समयलाई पनि साँगुरो बनाएको छ।

तर यति विघ्न लाभ हामीले हासिल गरेता पनि विज्ञानलाई नियंत्रणमा ल्याउन नसकेकोले — हावाजहाज आकाशमा जल्छ, गाड़ी पल्टिन्छ, टेलिभिजनको किरणले दृष्टिपटलमा रोग लाग्छ, एन्टीबयोटिकस र ड्रग्सहरूले अरू हानिकारक रोगहरूको सृष्टि गराउँछ। वैज्ञानिकहरूले विज्ञानको फायदा लिए तर विज्ञानलाई नियंत्रण गर्न सकेनन् परमाणु विस्फोटन, न्यूट्रन बम र अन्य आणविक हतियारहरूको सृष्टि गरायो विज्ञानले। जुन सृष्टिहरूको बलमा निर्धो र लाटा राष्ट्रहरू बलिया राष्ट्रहरूको चंगुलमा पर्नथाले — विश्वमा नयाँ राजनीति शुरु भयो।

तरै पनि आज एक रात बिजुली बत्ती नपाउँदा हाम्रो सास थुनिन्छ। फसल बिग्रेर जान्छ, कृत्रिम मल नहुदाँ, कुवाको भ्यागुतो भैं हुन्छौं, एक महीनासम्म खबर कागज नपाए। विज्ञान हाम्रो मुटुको स्पन्दन हो, विज्ञानमा हाम्रो अस्तित्व कायम भएको छ। विज्ञानबाट हामीलाई हर सुख र शान्ति हासिल गर्न सक्तैनौं। विज्ञानबाट प्राप्त सुख-सुखका साधनहरू क्षणभंगुर हुन, कारण 'जन्म लक्ष्य नै मृत्यु किनार' भन्नुहुन्छ महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा। जति-जति विज्ञानले प्रगति गर्ला, त्यतिनै मानव जीवनमा जटिलता पैदा भएर जान्छ— कारण मान्छे जातिमा लोभ र इच्छा, रक्तमा संचार हुन्छ। विज्ञानको नाममा भ्रष्टाचारहरूको संख्या बढ़छ कारण चार्ल्स सोबराज जस्ता खतरनाक अपराधीले विश्वको प्रहरी प्रणालीलाई चक्मा दिएको केवल विज्ञानको बलमा। हरेक अल्फ्रेड नोबेलले —शान्ति कायम गर्नमा डाइनामाइट अविष्कार गरेता पनि डाइनामाइटलाई दुर्व्यवहार गर्न दश जना पैदा गराउँछ विज्ञानले नै !

विज्ञानको बलमा आज संसार अड़िएको छ यसैले विज्ञान र वैज्ञानिक प्रति हरेक भारतवासी साथै विश्वका समस्त मानव जातिले श्रद्धा र कृतज्ञता प्रकट गर्न पर्छ, कारण विज्ञानकै देनले आज हामी हाम्रा पूर्खाहरू भन्दा ज्यादै सुखी छौं ! हामीमा सुखका साधनहरू प्रशस्त छन्— हामी शिक्षित छौं— अनपढ़ र अशिक्षित पूर्खाहरूभैं छैनौं, हामी यथार्थवादीहरू भयौं, विज्ञानले। तर, तर..... विज्ञानले प्रगति चरमसीमामा पुऱ्याएकै दिन समस्त संसारमा वृहत् प्रकोपको सृष्टि गराउने आशंका विज्ञानले नै बताएको हो।

वीर जवान

अनिल ज्योती प्रधान
कक्षा एघारौं 'कला'

हे भारतका वीर जवान
हे भारतका वीर सन्तान !
तिमी हौ देश रक्षक महान्
औ सफल भारतीयहरूका प्राण !

कायर नबन कुनै दलमा
पछि नहट कुनै बलमा !
तब खुकुरी हान्दै शत्रु पक्षमा
पुग्न सकने छौं आफ्नै लक्ष्यमा !

अनेकौ यन्त्रको सामना गर्दै
बलभद्र तुल्य असीम वीरत्व देखाऊ !
भारत मातालाई रक्त चढ़ाउँदै
मातृभूमिमा शान्ति कायम गराऊ !

हे भारतको वीर जवान
हे भारतको वीर सन्तान !
तिमी हौ देश रक्षक महान्
औ सफल भारतीयहरूका प्राण !!

• • • •

मेरो कल्पना झस्किएर यहाँ

अमर प्रकाश पोखरेल
दशौं श्रेणी "ख"

मेरो कल्पना झस्किएर यहाँ
मेरो शून्य विश्व तोडिन्छ
फुट्छ.....पड़किन्छ
हो ! नागासाकी र हिरोसिमाको
क्रन्दनहरूले उकेलेर
चिच्चाहट र क्रन्दनको हर मिलनहरूमा
रोएका ती हृदयहरू यहाँ तड़पिन्छ ।
म झस्किन्छु अर्कै विश्वमा
त्यो विश्वले मलाई निलिसकेको हुन्छ
म तृप्त हुन्छु त्यस कल्पनामा
तर तृष्णाको मुहान अझ
फराकिलो भएर
भावना र संकीर्णताहरू पड़किएर
विश्वको अस्तित्व हराइसकेको हुन्छ ।
मेरो भावनाहरू अझ पड़किएर
मेरो प्रतिविम्वको हर कणहरू
जुनेली रातको जुनझैं
ती पूर्णिमाहरूमा
विद्रोहको निम्तो हुन्छ ।
विद्रोहले समातेर विश्वलाई
चुड़ाउँछ. . .... फुटाउँछ..... पड़काउँछ.....निचोर्छ
हिंस्रक पशुहरूले झैं
विश्व त अब हिंस्रक पशु भइसकेछ
हो ! मानिसहरू मानिसहरूको रक्तको प्यासी
छोराहरू आफ्नो आमाको रक्त-प्यासी भएर ।
मेरो अश्रुहरू फुटेर
म तड़पिन्छु यस विश्वमा
मेरो हृदयको ज्वालाहरू अझ दन्किएर
मलाई असक्त बनाइसकेको हुन्छ ।
तर म अझ फुटिरहेको हुन्छु
मेरो शरीरको हर रक्त बिन्दुहरू
अणु परमाणुहरूमा व्याप्त हुन्छ
हो ! त्यही व्याप्त बनेका चाहनाहरू लिएर
मेरो कल्पना झस्किन्छ यहाँ ।

———

प्रतिज्ञाको यथार्थ

कर्ण बहादुर चामलिङ
दशौं श्रेणी

बिस्तारै दिनहरू बदलिन्छन् । मलाई चाक्क लाग्छ ती आवाजहरू जहाँ हरदम एउटै कुरा दोहोरिन्छ । मलाई रीस उठ्छ यहाँ सबैं नै, किनभने मेरा बाँच्ने अधिकारहरू लुट्न खोज्छन् । म धोरिन्छु ।

स्थितिहरू अनौठो हुन्छ वा त यी स्थिति नभएर परिस्थिति बन्दछ कि ? होइन, मलाई अहिले मेरै हर पाइलाहरू यसै गह्रौं लाग्छ, होइन यी अधिकार रोज्न खोज्दछन्, हर स्वार्थीहरू । अब फेरि टाँसिन पुग्छ, पुनः उही स्थितिको बारंभिन्न मलाई सम्पूर्ण ब्रह्माण्ड देब्रे घुम्दछ जस्तो लाग्छ, स्थितिबाट निर्दोष साबित हुन गाह्रो पर्छ फेरि । शायद यही घटना होला ! तर म कसरी चिन्नु ?

पुनः दिनहरू लम्बिन्छन् । अब त ती शब्दहरूपनि पुरानो हुनपर्ने, तर के हो ? म बुझ्न सक्तिन । रमाहटलाई ताप्न खोज्दछ, अंकुसेले तान्दछ सबैं । उफ बाँच्न पनि कठिन रहेछ, म सोच्दछु ।

अनायसै आँखा खोलिदिन्छु । अहा ! विहान भइसकेछ, म ओछ्यानबाट उठ्दछु अनि हात-मुख धोएर केही प्रार्थना गर्दछु, जीवन समस्यालाई सुल्झाउन ।

केही पढ्छु, किनकि आज अन्तिम परीक्षा, यो अर्द्धवार्षिक परीक्षाको ।

केहीक्षणपछि पाठशाला जाने समय हुन्छ, म उठ्दछु अनि खाना खाएर, लुगा लाउनलाई लुगा समाउँछु । उफ् कमीज मैलो, पतलुन पनि त्यस्तै । तर प्रतिज्ञा ! म खुशी हुन्छु अनि मुस्कुराएर पतलुन र कमीज लाउँछु, किनकि परीक्षाको पहिलो दिन देखि अन्तिम दिनसम्म एकैपल्ट धोएको कमीज लाउने । यो पनि कस्तो प्रतिज्ञा ? हाँस्छु । जे होस्, लाउँछु म आवरण ढाक्छु ।

"रणे यतिकै स्कूल जान्छस्, धोएर त लाउनू, हिज धोएको भात सुक्ने थियो त ।" आमाले कराउँछिन् ।
" — " म बोल्दिन । मौन बसिदिन्छु । अब स्कूल लाग्छु ।

बाटोम साथी रविन भेट्छु ।

"रणे ड्रेस धोएनौ ?" उसले सोध्छ ।

"धोइन यो मेरा प्रतिज्ञा थियो" म भनिदिन्छु ।

"कस्तो प्रतिज्ञा छिः छिः" रविनले घृणित दृष्टिकोणमा जिस्काउँदै भन्छ ।

'शायद म भित्र काँडा पसे अवश्यै धोच्छ, वास्तवमा यो मेरो प्रतिज्ञा थिएन, तर म प्रतिको आस्था थियो, जहाँ आफैलाई संकोच लाग्दथ्यो र आज आफैलाई चिन्न खोजेको मात्र हो । जहाँ हजारौं अस्तित्व-मा कलंक लाग्दछ, के तिमी पनि सहमत रहन्छौ यसमा ? निश्चय तिमी सहमत दिंदैनौ. किनकि झूटो आस्थामाथि विश्वास गरेर के फायदा ? तर मान्छे-मान्छेको निम्ति यहाँ यसरी नै बाँच्दै छौं, साँच्चै बाँच्नैपर्दोरहेछ ।" म यसरीनै भनिदिन्छु ।

"तर तिमीले मैलो कमीज लाएर जाति त गरेनौ ।" उसले भन्छ "हो ! मित्र म नजाती बन्नलाई नै यसो गर्न वाध्य भएँ । बाध्यताभित्र निस्सासिन पर्दा निश्चय पानी बर्सन्छ, त्यो जीवनको आँसु मानिन्छ । यहाँ बाध्यताको अर्को पर्खाल छ अनि पछाडि रहेका सम्पूर्ण वस्तु हामी देख्न सक्तैनौं । तर सुनिन्छ, यहाँको थुप्रै खल्याङ-खुल्लुङ आवाजहरू कहिले घनरङ्ग गर्छ, तर हामी पर्खालवारि नै निस्सासिन्छौं । उफ! कुन युगको चेतावनी हो । तिमी भन, मलाई यसरी नै आत्मविश्वासको निम्ति थुप्रै-थुप्रै प्रतिज्ञा गर्न मनलाग्छ" उत्तर दिन्छु ।

"के तिमी मैलो कमीजमा नै आत्मा-विश्वास् पाउँछौ ?"

"पाउँछु अवश्य, यो मेरो प्रतिज्ञा आत्म-विश्वासको पर्दा भित्र बाँच्दछ, जहाँ हजारौं कलाकारहरूले भाग लिन्छन्, शायद सफल त हुँदैन जस्तो लाग्यो, तर अहिले खुब सफलता पाएको अनुभव गर्छु ।"

"तिम्रो दृढ़ विचारसंग पनि म तीन छक्क पर्छु ।"

"तिमी छक्क नपर, हामी छक्क पर्छौं र नै अरूलाई पनि छक्क पार्छौं, जहाँ अस्तित्वको हार हुन्छ ।"

"जीत हाम्रै हुन्थ्यो, यदि चेतना हामी-मा भएदेखि ।"

"यसलाई चेतना मान्दैनौं, चेतनाले थप्पड़ लाए यसको निष्कर्ष भूल ठान्छौं । के तिमीलाई चेतना भनेर थप्पड़ लाए तिमी मान्छौ, म त मान्दिन ।"

"हो त्यो ता मान्छु ।"

"मेरो निर्णय त्यहीं हुन्छ ।"

हामी पाठशाला पुग्छौं, उनी पनि यही स्कूलमा भर्ना हुन आएको रे । दिन यसरी सकिंदैछन्, मलाई दिक्क हुन्छ, पुनः आवाजहरू । यसरी नै म मेरा पाइला बढ़ाइरहन्छु । तर स्वरहरू हराउँदैन । उफ्! कस्ता इच्छाहरू अधिकार लुट्न खोज्ने ? म घोरिन्छु.....।

तीन शब्द

प्रकाश प्रधान
एघारौं श्रेणी 'कला'

तीन—लाई प्रणाम गर ——— माता, पिता, गुरू ।
तीन—सित ठट्टा नगर ——— गुरू, विधवा, अनाथ ।
तीन—चीज फर्केन — ——— प्राण, शब्द, समय ।
तीन—सित बल नगर ——— आगो, पानी, भीर ।
तीन—कुरा नमुल ——— उपकार, उपदेश, उदारता ।
तीन—देखि बाँच ——— लालच, नीच नारी, मद ।
तीन—सित प्रेम नगर ——— दरिद्र, पशु, समाज ।
तीन—कुरो सोच ——— भविष्य, दुःख, गुण ।
तीनको—निम्ति लड़ ——— स्वतन्त्रता, न्याय, देश ।
तीन—लाई नियन्त्रण गर ——— जवानी, आदत, रिस ।
तीन—लाई समान ठान ——— जात, मित्र, धर्म ।

✪ ✪ ✪

सुमाइट

कालिम्पोङ—१९८५

कालिम्पोङ

इगनासियस लेप्चा
एघारौं श्रेणी 'कला'

वरिपरि हरियाली छाएको
पहाड़को रानी जन्मभूमि
यसैमा आइ पाएकी
कति राम्री कालिम्पोङ्ग रानी।

चारैतिर सुनौलो उज्यालो
मन्द-मन्दमा पल छाएको
त्यसैमा सुन्दरता बढ़ाउने
कोइली चरी गाएकी।

रोमाञ्चित गराउने दृश्यले
मधुवन जस्तो स्थानले
शहरको कोलाहल वातावरणले
वर्णन गर्नु नसक्ने लहरले।

दुर्बिनको त्यो झलक
आउँछन् याद फौजीको
कम्मर कसी संघर्षमा बसी
रक्षा गर्छन् माताको।

यात्री देश-विदेशका
पहिरन अनेकौं भेषका
आउँछन् यहाँ गर्छन् प्रशंसा
हाम्रो सुन्दर देशका॥

———

२

विज्ञानको चमत्कार

हरि प्रसाद दहाल
कक्षा—१० खण्ड 'ख'

आजको वर्त्तमान युग विज्ञानको युग हो। विज्ञान विना मानव जीवन मेरुदण्ड नभएको प्राणी भैं हुन्छ कारण विज्ञानले मान्छे जीवनको हरेक क्षेत्रमा ठूलो प्रभाव पारेको छ — यस विना हामी मृतप्रायः हुन्छौं। वैज्ञानिक र तकनिकी विकाशले गर्दा नै आज विश्वमा होड़बाजी भइरहेछ। सफलताको चरम शिखरमा पुग्नलाई कालिम्पोङ जस्तो एउटा सानो महकुमा, जसको मानचित्रमा अस्तित्व पनि छैन, यहाँ पनि विज्ञानको प्रभाव नपरेको होइन।

आगोको सृष्टि नै विज्ञानको श्रीगणेश हो यसैले जति समय बितेर गयो त्यति नै आविष्कार माथि आविष्कार थपिन्दै गयो। विश्वलाई विज्ञानले साँगुरो बनाइसकेको छ यसैले अब अन्तरीक्षको अभियान एक्काइसौं शताब्दीको विज्ञान हुन गएको छ। हामी त्यस दिनको कल्पनामा छौं, जब हामी गरमको छुट्टीमा 'शुक्र ग्रह' अथवा अन्य अरू ग्रहतिर जाउँला। त्यस दिनको हामीलाई इन्तजार छ, जब हामी अन्तरीक्षको कुनै ग्रहमा 'बनभात' खेल्न जाउँला। रेडियो, टेलिभिजन, टेलिफोन, आदि नाना थरिका आविष्कारहरूले गर्दा आज हामी विकाशको उच्च शीखरमा पुगेको अनुभव गर्छौं —यसैले हाम्रो शीर श्रद्धाले नतमस्तक हुन्छ — आइन्स्टाइन, न्युटन, ग्राहम बेल, एडिसन, आदि महान वैज्ञानिकहरू प्रति।

विज्ञानको प्रभाव चिकित्सा विज्ञान, कृषि आदिमा पनि भएकोले आज विश्वमा खतरनाक रोगहरूको उपचार सहज तरीकाले भइरहेछ, मानिसहरूको मनबाट डर, भय र आतंक लुप्त भइसकेको छ। आज कृषिमा 'हरित'ले भारतवर्ष जस्तो कृषि प्रधान देशको सम्पूर्ण चित्र परिवर्तन गरिदिएको छ। अब हामीलाई क्षयरोग, औले ज्वरो इत्यादि रोगहरूको डर रहेन। आज अमेरिकालाई कालिम्पोङमा देखाइन्छ दूरदर्शनको माध्यमले। डाक र तार विभाग पनि वैज्ञानिककै देन हो। साठी वर्ष अघि दार्जीलिङ जान पर्दा शायद हाम्रा बाजेहरूलाई सम्पूर्ण दिन नै लाग्थ्यो भने आज हामी २½ घण्टामा पुग्छौं। विज्ञानले समयलाई पनि साँगुरो बनाएको छ।

तर यति विघ्न लाभ हामीले हासिल गरेता पनि विज्ञानलाई नियंत्रणमा ल्याउन नसकेकोले — हावाजहाज आकाशमा जल्छ, गाड़ी पल्टिन्छ, टेलिभिजनको किरणले दृष्टिपटलमा रोग लाग्छ, एन्टीबयोटिकस र ड्रग्सहरूले अरू हानिकारक रोगहरूको सृष्टि गराउँछ। वैज्ञानिकहरूले विज्ञानको फायदा लिए तर विज्ञानलाई नियंत्रण गर्न सकेनन् परमाणु विस्फोटन, न्यूट्रन बम र अन्य आणविक हतियारहरूको सृष्टि गरायो विज्ञानले। जुन सृष्टिहरूको बलमा निर्धो र लाटा राष्ट्रहरू बलिया राष्ट्रहरूको चगुंलमा पर्नथाले — विश्वमा नयाँ राजनीति शुरु भयो।

भन्दथें पीर-व्यथा भोग्ने एक्लै छु

जेम्स लेप्चा
एघारौं श्रेणी 'कला'

भन्दथें पीर-व्यथा भोग्ने एक्लै छु म !
भन् असीम पीर भएका हजारौं रहेछन्
छैन केहि मेरा आँशु बाहेक अरू
आँशुने रित्तिएका हजारौं रहेछन् !
खरको झुप्रो, बसेको यी झुत्रा लुगा
थोत्रो थाङनो फुटेको यी भाँड़ाहरू
हेरी सयपल्ट दिनमा म धिक्कार्दथें
दैवलाई र भन्थे कसरी मरुँ ?
आज याद भो—धनी पो रहेछु म ता
भागमै थन्किएका हजारौं रहेछन् !
वर्षामा एकदिन खाई सिद्राको झोल
चाड़ दशैंको मनाईरहन्थे म ता
मासु खाने जातिलाई या बेस्सरी
व्यङ्गको बाण हाने झैं ठान्थे म ता
भेटें सिद्राको दर्शन नपाउने पनि
स्वाद नै बिर्सिएका हजारौं रहेछन् !
हे प्रभु मैले तिम्रो अनादर गरें
केहि दिएनौ भलाई भन्ने आक्रोशमा
आज याद भो निक्कै पो दिएका रहेछौ
त्राहिमान ? के भनें के भनें जोसमा
मेरो झुत्रो न गाँसको आश छ
आशा नै मेटिएका हजारौं रहेछन् !
भन्दथें पीर-व्यथा भोग्ने एक्लै छु म
भन असीम पीर भएका हजारौं रहेछन् !

S. U. M. Institution
Kalimpong

[व्यक्ति-परिचय]

युवा-शक्तिको एक झलक : ब्रुस ली

राजेन गुरुङ
बाह्रौं श्रेणी 'विज्ञान'

संयुक्त राष्ट्र संघले बाल, नारी वर्ष, विकलांग वर्ष आदि पूर्ण घोषणा गरे बापत सन् १९८५ साललाई युवा वर्ष घोषित गरे। युवा वर्ष भने पछि जुनसुकै युवक वा युवती प्रायः चौदह वर्ष देखि पैंतिस वर्ष सम्मकाहरू यसको छत्रछायामा पर्न जाँदछ। यसरी नै कुनै कुरो सफलतापूर्वक गर्नु वा सिक्नु पनि एक कला हो। यस्तै कला-को सन्दर्भमा हाम्रो एक युवा कलाकार ब्रुस ली पनि हो।

ब्रुस ली कुंग-फुको जन्मदाता हुन्। आफ्नो आत्मरक्षाको निमित्त मानिसले जे पनि गर्न सक्छ भन्ने सावालिन गुरुहरूको सिद्धान्त हाम्रो कुंग फुको महान योद्धाको सिद्धान्त थियो। ब्रुस लीको जन्म २७ नोभेम्बर सन् १९४० मा अमेरिकाको सानफ्रान्सिसको भन्ने जग्गामा भएको थियो। पेलेलाई झैं ब्रुस लीलाई पनि उनका नर्सहरूले बोलाउने गर्थे तर उनको वास्तविक नाम भने चाहिँ जुन-फान-ली हो। उनी ब्रुस ली नामले नै यस जगतमा प्रसिद्ध भए याने कि उनी बीसौं शताब्दीको एक चमत्कार नै हुन् तर यत्रो चमत्कार देखाउने ब्रुस ली प्रायः ६० (साठी) किलोका (at normal stage) मात्र थिए।

ब्रुस ली बाल्य अवस्थादेखि नै छटपटे स्वभावको थिए तर एक दिन उनका दौंतरीहरू मिली उनलाई नै बेस्सरी चुटे र त्यसै चुटाइको साटो लिन उनी कुंग-फु सिक्न लागे। उनी बिहान उठे देखि फुर्सद पाएसम्म कुंग-फु सिक्थे, कसरत गर्थे, दगुर्थे, अनि विभिन्न पोजहरू (action) लिएर लड़ाइ शुरु गर्ने तरिका सिक्थे। तर उनी खाने कुरामा सधैं होशियार रहन्थे। मदपान, धुम्रपान भने उनले कहिल्यै गरेनन्।

ब्रुस लीको बिट्टे एउटी कुंग फु जान्ने ठिटीसंग भएको थियो। उनी कलेजका साथी पनि थिइन्। उनको नाम थियो लिन्डा। ब्रुस लीको पिता ली-हो-चिचुन हङकङका एक सिनेमा नायक थिए। यसर्थ उनी सानै उमेरदेखि सिनेमामा खेल्न रुचाउँथे। उनले खेलेका सिनेमा मध्ये 'एन्टर द ड्रेगन', 'रिटन अफ द ड्रेगन', 'गेम अफ डेथ', 'फिस्ट अफ फ्यूरी', 'बिग बोस', मुख्यतः छन्।

ब्रुस ली कुंग-फु, जूडो, जु-जीत्सू सफलता-पूर्वक खेल्थे। उनले जीत-कोनो डो भन्ने नयाँ खेल शुरू गरे जसमा ब्कसिंग, कुश्ती, जुडो, ताइ-कुन-डो आदिको मिसावट छ तर त्यसलाई [खेल्न भने मेशिनको झैं वेग र चितुवा भन्दा चाँड़ो हुन पर्थ्यो। उनी सधैं चेलाहरूको चाल हेरेर नयाँ चाल निकाल्थे।

तर कालले कसै र कुनै मानिसलाई पखँदैन भने झैं १९ जुलाई १९७२ को दिन ब्रुस लीलाई फिल्ममा काम गर्दा गर्दै टाउको दुख्यो र बेट्टी नामकी एक अभिनेत्रीले उनलाई गोली दिएकी थिई। तर ब्रुस ली भने त्यस पछि सधैंका निम्ति

सुने । त्यस दिन थियो २० जुलाई १९७२ । उनको उमेर त्यस समय ३२ वर्षको थियो ।

ब्रुस लीको लाश अमेरिकाको सिटल भन्ने ठाउँमा दफनाइयो । जहाँ उनका पछि लाखौं लाख मानिसहरू थिए । त्यसभन्दा अघि उनको लाश हङकङमा पनि घुमाइएको थियो ।

ब्रुस ली एक क्षेत्रमा आधुनिक मानव शक्तिको शिखरमा पुगेका थिए । आजकल हामी उनको भक्तजन धेरै सङ्ख्यामा पाउन सक्छौं । उनको फोटो हेर्ने, किताहरूको संख्या दिनदिनै बढ्न लागेको छ । यस्ता महान युवा सपूतलाई हामी सबैको लाखौं सलाम छ ।

सन्दर्भः – (१) जीवनी किताब 'ब्रुस-ली' (२) चलचित्र (ब्रुस लीद्वारा भएको)

● ● ●

मेरो पाइला

सुधिर लामा
बाह्रौं श्रेणी 'विज्ञान-कला'

सुनसान शहरको गल्लीभरि
एकोहोरो म हिँड़िरहेछु
मेरो निम्ति यो शहर अन्जान
यहाँको गल्ली सड़क सबै अन्जान ।
हृदयमा भक्तिकएको पर्खाल बोकेर
आँखाभरि खहरे भेल रोकेर
हिँड़िरहेछु एकलै म मौन बनेर
भविष्यको स्वर्णीम सपना सोचेर
हिँड़नै पर्ने बाध्यता लिएर ।

मेरो विवशतामा यो गल्ली पनि
म माथि उपहास गर्छ
यहाँको हर परिस्थितिले मलाई
उपेक्षा गर्दै ठूलो अट्टाहास गर्छ
तरै पनि म हिँड़नै पर्छ यी
निर्दयी गल्लीहरूमा
टेकनै पर्छ यी पाइलाहरू मैले यो
उजाड़ र उराठ सड़कहरूमा
हिँड़नै पर्ने विवशताहरू बोकेर ।

भविष्यको सपना सजाएर
खुःशीको कामना राखेर
अनि म हिँड़िदिन्छु यी गल्लीहरूमा
स्वतः बोझिल पाइलाहरू बड़ाउदै
हिँड़िरहेछु ..... हिँड़िरहेछु ..... ।

१०

हाम्रो संस्कृति

पदम बराल
एघारौं श्रेणी 'कला'

एउटा जातिलाई अरू जातिबाट छुट्याउने मूल आधार संस्कृति हुन्छ। हाम्रो संस्कृति नेपाली संस्कृति हो र नेपाली जातिलाई अंग्रेजी, बंगाली अथवा पंजाबी जातिबाट छुट्याउन परे नेपालीहरू-को संस्कृतिलाई हेर्दा हुन्छ। हाम्रो संस्कृतिमा युगौंदेखि यस्ता धेरै विशेषताहरू कायम रहेका छन्, जुन विशेषताहरू अन्य जातिमा छैनन्। यिनै संस्कृति विशेषता-हरूको आधारमा हामी भन्न सक्छौं कि हामी अन्य जाति भन्दा भिन्नै छौं।

नेपाली जातिको संस्कृति अनादि कालदेखि संगालेर राखेको लोक गीत, नाच, लोक कथा, पहिरन, उखान, पूजा-आजा आदिबाट प्रकट हुन्छ। यिनै गीत, नाँच बाजा-गाजा पहिरनहरूले हामीलाई अन्य जातिबाट छुट्याएर राखेका छन्।

नेपाली संस्कृतिभित्र पर्ने लोक-गीत र नाँचमध्ये मादले, डम्फू, चुड़के, रसिया, मालसिरी, भजन, भैलेनी आदि मुख्य हुन्। त्यस्तै मुख्य बाजाहरूमा मादल, नौमती, खैंजड़ी, डम्फू, बाँसुरी, बिनायो, मुचुङ्गा, सारंगी, टुङ्ना र च्याब्रुङ इत्यादि हुन्। हाम्रो सबभन्दा लोक प्रिय नाँच हो मादले। यो नाँचमा मादले, मारुनी, ठटँवारे चाहिन्छ। मादले भावना मस्त भएर ताल र सुर दिन्छ, त्यही तालमा मारुनी नाँच्छे अनि ठटँवारेले त्यसलाई अझ चहकिलो पार्दै हसाउँछ। यो नाच समला, ख्याली, छोकड़ा आदि धेरै थरिको हुन्छ।

मादले पछि मुख्य नाँच डम्फू नाँच हो। यो तामङहरूको नाँच भए पनि अन्य जातिमा समेत खुबै प्रचलित छ। त्यसरी नै लेकाली भेड़ी गोठहरूमा गाइने टुङ्ना गीत, बिहेमा गाइने खेउली, कविता र सिलोक, धान रोप्दा गाइने असारे गीत र धान झार्दा नाँचिने धान नाँच, नानी सुताउन गाइने ल्होरी गीत र नाँचहरूमा नेपाली संस्कृति संगालिएको छ। नेपाली-हरूले ठिहिमाउने लेकदेखि लिएर रापिलो बेशोसम्मका खेत-बारीहरूमा गाउँदै-हाँस्दै बर्षाको झरिसंग रुँदै, ग्रीष्ममा तरर पसीना चुहाउँदै चिरकालदेखि आफ्नो संस्कृतिलाई बचाएर राखेका छन्।

लोक गीत र नाच बाहेक नेपालीहरूका आफ्नै लोक-कथा पनि छन्। यस्ता कथा-हरूमा मधुमालती, अबोला मैयाँ, सुनकेशरी रानी आदि मुख्य छन्। यी कथाहरू अलौकिक चमत्कारले पूर्ण उत्सुकता जगाउने र रमाइला हुन्छन्। यी कथाहरूले नानीहरू-लाई बड़ो छिटो आकर्षित गर्द छ।

नेपाली संस्कृतिको मुख्य अंग हाम्रो चाड़ पर्व हो। तीज, माघे संक्राति, गाईजात्रा, साउने संक्राति चाड़ पर्व हो तर सबभन्द मुख्य चाड़ नै दशैं र तिहार हो। त्यस्तै चाड़ पर्वलाई हेर्दा बुझ्दा हाम्रो संस्कृति नै कति महान् छ। त्यसरीनै हाम्रो बिहेको परम्परा वारान, सत्यनारायणको आदिमा हाम्रो संस्कृति झल्केको हुन्छ र हामीलाई अन्य जातिबाट

यस्तै संस्कृति विशेषताहरूले छुट्याउँछ । हाम्रो लुगा-फाटाको बनावट, पूजा-आजा गर्ने ढंग आदि पनि अन्य जातिको भन्दा भिन्नै किसिमको छ ।

तर दुःखलाग्दो कुरा छ, हामीले हाम्रो संस्कृतिलाई बिस्तारै भुल्न लागिरहेछौं । हामीले हाम्रो नाँच, गीत, बाजादेखि लिएर पूजा-आजा, लुगाफाटा, रहन-सहन, सबै लत्याइरहेछौं । देउसी र भैली खेल्दा सम्म गिटार र भाइलन बजाउनु पर्छ । यो दुःखलाग्दो कुरामात्र नभएर हाम्रो भविष्यको लागि डरलाग्दो पनि हो किन भने हामीले आफ्नो संस्कृति बिर्स्यौं भने पछि हामीलाई यो नेपाली जाति हो भनेर अरूले चिन्नसम्म सक्ने छैन । साड़ी र सुट लायौं, भाइलन पनि बजायौं, अंग्रेजी भाकामा गीत गाएर नाच्यौं, चाड़ पर्व नै मनाएनौं भने हामीलाई कसले नेपाली भन्छ ? यसर्थ हाम्रो व्यक्तित्व महान् पवित्र र हामीलाई चिनाउने संस्कृतिलाई हामी-सबैं जोगाएर राख्न सक्नु पर्छ ।

पर्खिरहें पर्खिबसें !

सुदर्शन गौतम
आठौं श्रेणी 'ख'

पर्खिबसें, पर्खिरहें
तिम्रो ज्योति तिम्रा किरण
भानु बनी हाँसिदियौ
जगाइदियौ मेरो जीवन
मधेसको धामदेखि
आसमको झरीसम्म
वर्माको जंगलदेखि
दार्जीलिङको हुस्सेसम्म
सिक्किम, भोटाङ, देहरादुन
डूवर्स, नेपाल चारैतिर
पर्खिबसें पर्खिरहें
तिम्रो ज्योति तिम्रा किरण
भानु बनी हाँसिदियौ
जगाइदियौ मेरो जीवन
औंसीको झो कालो रातमा
नेत्रहीन पथहारा
घुम-फिर गर्दै जीवन बित्दथ्यो
निरक्षर हामी सारा
भाग्य हाम्रो कति राम्रो
भानु तिमी जलल बल्यौ
साक्षरताको पूल्ठोलिई
हाम्रो धरती झल-मल पार्यौ
अक्षर जोड़ी भाषा गुत्थ्यौ
नेपालीको आशा बुझ्यौ
प्राण भन्दा प्यारा तिमी
धन्य भानु अमर रहयौ
पर्खिबसें पर्खिरहे
तिम्रो ज्योति तिम्रा किरण
भानुबनि हाँसीदियौ
जगाइदियौ मेरो जीवन ।

(१९८५ को भानु जयन्तीमा पठित अनि सान्त्वना पुरस्कार प्राप्त ।)

● ● ●

दुइ विश्व युद्ध पछि पनि

भीम चन्द्र सुब्बा
बाहौं श्रेणी 'कृषि'

शान्ति बन्दूकको नालबाट निस्कन्छ (Peace come from barrel of gun), माउत्सेतुङको यो भनाई बमोजिम नै विशौं शताब्दीको मध्यभागतिर प्रत्येक मान्छेले दुइवटा विभत्स महासमरहरू देखे। तीं महासमरहरूमा विश्वले प्रत्येक मान्छेले के के देख्यो अनि के के गुमायो सायद इतिहासले त के पशु प्राणी समेतले भुल्न सक्दैन। अब हामी विज्ञानको चमत्कार देख्दै यो विशौं शताब्दीलाई छोड़ेर एकाइसौं शताब्दीमा आइसकेका छौं।

हामीले यो बिशौं शताब्दीमा दुइ महासमरहरू देख्यौं पहिले महासमरमा क्विन्सी राइटको युद्ध माथि अध्ययनले बताए अनुसार एक करोड़ सिपाहीहरू मरेका थिए त्यस्तै गरी एक करोड़ नै साधारण नागरिकहरू मारिए अनि दुइ करोड़ मानिसहरू घाइते भए औ दुइ करोड़ मानिसहरू युद्धद्वारा अनेकौं फैलिएको रोग, महामारी र अनिकालले मरे। यदि शान्ति बन्दूकको नालबाट निस्कन्छ भने के त्यो पहिलो विश्व युद्ध पनि बन्दुकको नालबाट निस्केको बुलेटले नै शान्ति निस्क्यो त ? यदि शान्ति निस्कन्छ भने अब शान्ति हुनु पर्न, किन हुँदैन ? पहिलो विश्व युद्धमा क्विन्सी राइटको भनाई अनुसार आर्थिक क्षति तीन खरब अड़तीस अरब डलर भएको थियो। यी सबै शान्तिका निम्ति खर्च गरेको हो भने दोस्रो महासमर उन्नासौं उन्चालीसदेखि उन्नासौं पैंतालीस सम्म किन भयो ? आज विश्वमा विज्ञानले धेरै प्रगति गरिसकेका छन्। परिणाम स्वरूप दोस्रो विश्व युद्धमा आफ्ने दाज्यू-भाइ मारिएका देख्यौं, तरुणीमै विधवा भएका देख्यौं, आफ्ने चेलोको सिन्दुर पुछिएका देख्यौं। तो दुइ महासमरहरूले सोझै यो संसारलाई अग्नि कुण्डमा होमि दियो। तो सब बिशौं शताब्दीमा भएका विज्ञानका उपलब्धि होलान्। यस्तै गरी दोस्रो विश्व युद्धले हाम्रै आँखा अघाड़ि सत्र करोड़ दश लाख सैनिक दाज्यू-भाइ-हरू मारिएका देख्यौं भने चार करोड़ तीन लाख असैनिक दाज्यू-भाइ दिदी-बहिनी मारिए। सत्र करोड़ दश लाख सैनिक-हरूमा के हाम्रा दाज्यू-भाइ थिएन होला र ? यी सबै घटनाहरू हाम्रै आँखा अघाड़ि भएका थिए। तो सैनिकहरूका पत्नीहरू तरुणीमै विधवा भयो भनां कति आमा-बाबुले एउटै भएको छोरालाई त्यो विभत्स युद्धमा गुमाए होला। आजको एकाइसौं शताब्दीमा प्रत्येक मानव जाति-लाई त्राही-त्राही पारेका छन् तो सबै विज्ञानको उपलब्धिलाई वैज्ञानिकहरूले उल्टा ढंगमा प्रयोग गरेका हुन्। आज अमेरिकाले न्यूक्लियर बम बनायो भने भोलि रूसले हाइड्रोजन बम बनाउँछन्। एक देशले अर्को देशसँग विज्ञानका होड़बाजी लगाइ-रहेका छन् जस्तो परिणाम स्वरूप हाम्रो मृत्यु आफ्नै देशको आफ्नै आँगन अघाड़ि खड़ागरिदिएको छ जस्तो लाग्छ।

आज विश्वमा जति खाद्य उब्जन्छ त्यो भन्दा बेसी बम बारुदको थुप्रो हुँदैछ। सायद त्यो दिनमा भोको पिड़ित मानिसले त्यो बम, गोला-बारुद खान पर्ला।

वीर नेपाली

दिलकुमार सुब्बा
बाह्रौं श्रेणी-कृषि विज्ञान

हामी नेपाली, भाषा हाम्रो नेपाली
बोली हाम्रो नेपाली पोशाकै नेपाली
जातीय नेपालीको चरित्र हाम्रो नेपाली
रणभूमिमा जिर्ण-जिर्ण साहसी
छाती फुकाएर बढ्ने बीरबहादुर र मनबहादुर
गर्व गर्छौं तिमी नेपाली
वीरबहादुर र मनबहादुरको ।
तिमी वीर नेपालीको घोषणानै गर्छौं भने
तिम्रो छातीमा जातीय हतियार 'खुकुरी' को
आत्म कथा लुकेर बसेको छ भने
अस्तित्वको खोजीमा आवाज उठाउँछौ भने
तिम्रो घरमा जातीय पुस्तक
"रामायण" र 'महाभारत"को अजम्बरी वास छ भने
तिमीले आफ्नो जातीय पोशाक
"टोपी", "दौरा" र "सुरूवाल" लगाएर हिड्छौ भने
आफ्नो अस्तित्वको खोजी गर ।
तर.....
दौरा सुरूवाल र नेपाली टोपी लगाए
आज
"भानुभक्त" पो भनी उपाधि दिन्छन्
कसले ?
यी हाम्रा साथी-सँगी
"हुँ वीर नेपाली" भनी मजाक उड़ाउने नेपालीले ।
"हौं हामी वीर लड़ाकु नेपाली"
नारा लगाई चिच्वाई-चिच्वाई हिड़छौ भने
तिम्रो पेटमा तीन महीनासम्म भोकाएर

हैरान भएको आमा जुकाले आफ्नो अस्तित्वको निम्ति
"राक्स्या बगड़ा"को मांग गर्दै
नारा लगाई चिच्याइरहेको हुन्छ भने ।
तिम्रो घरमा भानुभक्त र देवकोटा जस्ता
नेपाली जगतका साहित्यिकहरूको तस्वीर
अँध्यारो कोठाको फोहोर कुनाको हावामा
ढुँडीको गन्धले भरिपूर
उनीहरूको तस्वीर फालिएको छ, च्यातिएको
अनि फोहोर हावामा निसासिएको छ
तर.....
तिमीले तिम्रो घरको भित्ता भरि-भरि टालेर
रड स्टीवर्ट, बोइ जर्ज, मेकल ज्याकशनको पोस्टर
ब्रेक डान्स्, डिस्को, क्लासिकल जस्ता डान्सहरू
आमा-बाबुले पसिना बहाएर संग्रह गरेको पैसा
आजको "टु-इन-वान"मा क्यासेट बजाएर
अरिमर्दै आफ्नो रिस अरूमाथि पोखाए झैं
उफ्रिने र पछारिने गर्दछन्
को ?
हामी नेपालीहरू
पेटलाई सरकारी ठहराएर
गाइनेको बज्ने सारांगी बनाएर ।
तिमीले आफ्नो जातीय पुस्तक
रामायण र महाभारतलाई फालेर
जानी नजानी "जेम्स् हेडली चेस"को नोवल
तिमीहरू बाँचिरहन्छौ भने
जातीय पुस्तक ठान्छौ भने
अब बन्द गर तिम्रो नारा
"हौं हामी वीर लड़ाकू नेपाली" ।
हे—नारा लगाई चिच्याउने नेपालीहरू हो
तिमीहरू आफ्नो देश र जातीयता हराइसक्यौ
यदि तिमीहरूमा देश र जातीयता छ भने
टुक्रे प्रश्नहरू तिमीहरू माथि

मनबहादुर, वीरबहादुर र धनबहादुर हौ
हौ तिमी नेपाली जगतका तारा
हौ तिमी समाज सेवक, गरीब अनि सारा
छ समाजको गर्ह्यौं उदारताको भारा
गर तिमी समाजको सेवा
अनि
पाउनेछौ तिमी सुनजड़ीत हारा
अनि ता बनौं तिमी जगत्का एक
उज्ज्वल ध्रुव तारा ।
अहो !.....
आफ्नो भाव पोखाउँदा-पोखाउँदै
पुगेछु म त अति टाढ़ा
जे होस्—
हामी नेपाली वीर हौं
मनबहादुर, बीरबहादुर र धनबहादुर ।

सबैलाई हतार !

प्रेम देवान
कक्षा 'विज्ञान'

यहाँ सबैलाई हतार छ ! अ ! साँच्चै नै हतार !! हतार बिना यहाँ कसैले केही भ्याउन सकिन्न ।

तिमी, तपाईं, सबैलाई नै हतार छ—नी ! अनि त यहाँ एउटा प्रतिक्रिया जन्मन्छ ।

म भोलि बिहानै कतै एक जग्गामा जानु छ चाँड़ै नै यति चाँड़ो कि कसैले पनि भेट्न नसकोस !

जब म हिँड़िदिन्छु, तर म भन्दा पनि अघि कुनि कुन चाहिँ हो ? त्यहि बाटो भएर हिंड़िदिएछ । कस्तो ! म भन्दा पनि छिटो ! को होला ?

उसलाई म स्यावासी टक्राउँछु ! उसले मैले भन्दा पनि हतार गर्न जान्दो-रहेछ !

हतार पनि किन गर्नु—होइन हतार गर्नुपर्छ, तर विश्वास नपरोस् !

मलाई कहीं जान परेको छ त्यसै र त मलाई हतार पर्छ । संसारमा काम कुरो भन्ने त्यतिनै हो ! जो कहिल्यै अन्त हुँदैन ।

काम गरिरहनै पर्छ, कतै घुम्न पर्छ, केहि न केहि गरिरहनै पर्छ; त्यसैले यहाँ सदैव हतार छ—सबैलाई ।

हतार कसरी हुन्छ-हुन्छ ?

कसो गरी पर्छ-पर्छ ?

त्यो काम आफैले नै गरिदिनै पर्छ, आफैले नै कतै पुगिदिनुपर्छ र त हतार परिहाल्छ ।

यस्तै हतारमा कहिले कहीँ आफैलाई पनि बिर्सिदिन्छ ! बिहानै हेर्नु—अँ, त मलाई पनि थाह छ, मलाई मात्र होइन सबैलाई नै थाहा छ ।

स्कूले विद्यार्थीहरूले "पेन्सिल" र मेटने रबर नै बिर्सिराख्छ—अरे ! च्वःच्वः गर्छ । विचरा ! गुरुबाहरूले—कलम नै बिर्सिदिन्छ ! स्कूल पुगेपछि जब गीजी छाम्छ लौ ! आज हतार परेको—यस्तो भयो !

ड्राइभरहरू—मालिकसित भेट नगरी गाड़ी हाँकेर नै जान्छ; हिजको हिसाब किताब नबुझाइ हुन्छ ।

ग्वालाले—दूध नाप्ने लिटर बिर्सन्छ घरैमा । त्यो दिन दूध ननापी लैजान्छ ।

बजारतिर जाने रत्नाको बाबुले आफ्नै भुत्ले टोपी बिर्सिदिन्छ हतारैले गर्दा—। बजार पुगेपछि जाड़ो हुन थाल्छ; अनि आफ्नो टोपी सझ्झ्छ ! अनि त आफै बकबकिन्छ !

अल्लरे युवक-युवतीहरूले मध्य वर्षाको मौसमतिरै छाता बिर्सने गर्छ ! होइन भन्ने सकिन्न !

हतारले गर्दा बबर्चीले साहेबको पस्किसकेको "करी" आफैले चाखि पठाउँछ ।

अल्से महोदयहरूले हतार परेपछि भात पो खाऊँ कि, लुगा लगाऊँ कि केश कोरू कि जुत्ताको लेश बाँधु कि खै के-के हो के-के !! एकक्षण ता खिल्लाराम हुन्छ । पेटी बाँध्दै घरबाट निस्कन्छ । स्त्री जातिलाई हो भने साड़ी भएन कि भनेर निहुरेर घरि घरि पछाड़ि हेर्छ !

हतार हुँदा एक-अर्कासित-परस्परमा राम्रो बात गर्ने फुर्सद पनि पाइन्दैन । किन हो । भनौ हतारको 'मेन सब्जेक्ट' मुख्य विषयको आकर्षण केन्द्र त्यही हुन्छ ।

"मैले यही गर्नु छ, त्यहीँ पुग्नु छ ।"

अँ त खोलाहरूलाई पनि हतारै छ ।

यसलाई पनि स...ल...ल...ल बगेर मुहानमा पुग्नु छ । मुहाननै यसको आकर्षण कार्य-कलाप अनि अन्त !

त्यसरी नै हाम्रो जीवन पनि खोला जस्तै न हो ? जसरी खोलालाई दोभान पुग्ने आकर्षण रहन्छ । उसरी नै हाम्रो जीवन पनि आज-भोलि गर्दै बित्दै अनि त, मरण हुन्छ । नचाहँदा-नचाहँदै पनि हामी एक दिन प्राणान्त हुन पर्छ । यदि भोलि नै आउँदैन या त भोलि नै रहँदैन भने—आजको महत्व किन रहन्थ्यो र ? मृत्यु नभएदेखि हाम्रो जन्मको अस्तित्व पनि रहने थिएन । हामी एक दिन मर्छौं र त जन्मिदिन्छौं । यहाँ अँध्यारो नै नभए बत्तीको साथै सूर्यको पनि कुनै महत्व रहँदैनथ्यो ।

यसरी नै जुनै पनि जे पनि—तिनीहरूको आफ्नो आफ्नै अस्तित्व-महत्व हुन्छ ।

र यसरी नै जम्मै कार्यक्रम हतारमा नै सिमित छ । यौवनमै मानिसहरू किन विवाह गर्छन् ?

एक दिन उ वृद्ध हुनपर्छ र त उसलाई यौवनमै विवाह गर्ने हतार पर्छ ।

संसारका समस्त परिवर्तनहरू हतारमै सीमित छन् । हतार बिना सूर्य पनि उदाएर पूर्व दिशामै रहिरहने थिए । तर किन त्यो पश्चिममा अस्त हुन्छ ।

त्यसलाई पनि हतारै छ ।

हतारमा नै जीवनको प्रत्येक अंश परिक्रमा भइरहन्छ, अँध्यारोलाई लखेट्छ उज्यालोले । उज्यालोलाई लखेट्छ अँध्यारोले ।

तर यहाँ हरेक बिहान जन्मन्छ हतार सँगसँगै ।

म नेपाली हुँ

प्रमोद क्षेत्री
बाह्रौं कक्षा 'कृषि'

आफ्नो संस्कृतिलाई भुलेर
अरूको संस्कृति पछ्याउने;
आफ्नो धरतीलाई भुलेर
अरूको धरतीलाई महान् संझिने;
म नेपाली हुँ ॥

पूर्वीय सभ्यतालाई बिर्सिदिएर
पाश्चात्य सभ्यतालाई रोक्ने;
पूर्खाहरूको अस्तित्वलाई संझेर
अन्धविश्वास भन्न खोज्ने;
म नेपाली हुँ ॥

आफूलाई गुलाबको फूल सम्झेर
अरूलाई काँढ़ा सम्झिने;
आफूलाई अघि बढ़ाउन चाहेर
अरूलाई बार लगाउने;
म नेपाली हुँ ॥

अरूको आत्मालाई रुवाएर
आफू महात्मा बन्न खोज्ने;
अरूको पसिना सुकाएर
आफू ठूलो बन्न सोच्ने;
म नेपाली हुँ ॥

आफ्नो धर्मलाई महान सम्झेर
अन्य धर्मलाई घृणा गर्ने;
आफूलाई बुद्धिमानी सम्झेर
अन्यलाई अज्ञानी भन्ने
म नेपाली हुँ ॥

जातीय पोशाकलाई लत्याएर
सुट, टाई मनपराउने;
जातीय धुनहरूलाई लत्याएर
गितार, बङ्गो मन पराउने;
म नेपाली हुँ ॥

समाज र बौद्धिकतासँगै जिन्दगी, परिभाषा अनि प्राप्ति

देवेन्द्र प्रधान
बाह्रौं श्रेणी 'विज्ञान'

समाज हामी आफैले बनाएको एउटा तगारो जसको घेरामा बाँच्न आज हामी नै निस्सासिएको अनुभव गर्छौं तर किन ? यहि किन (?) एउटा मूल प्रश्न हाम्रो निम्ति ! होइन यसो भनौं, विचारहरूका समष्टिबाट उज्जेको उपज समाज अनि त्यही उपज र निचोड़हरूका संग्रह–बौद्धिकता। यसैको भँगालोभित्र जिन्दगी संघर्षको परिभाषामा संघर्षित बन्दै एउटा प्राप्ति जन्मन्छ, त्यही प्राप्तिको निम्ति निर्धक्कसित अनुकूलावस्था समाजमा ल्याउनका निम्ति आफूलाई हराउन पर्छ संघर्षमा—त्यही संघर्षभित्र समाज बाँचेको हुन्छ । समाज प्रतिविम्बहरूले सृजित विम्ब हो । बौद्धिकतालाई स्वार्थको व्यापारसित तुलना गरिन्छ, नवीनताको सृष्टि पनि स्वार्थको ज्वारभाटासितै लहरिएको हुन्छ । समाज विश्रृंखलताको तगारोभित्र मुछिसकेको छ, डल्ला परिसकेको छ ।

समाज बौद्धिकताको शून्य पक्ष लिएर, व्यक्तिगत स्वार्थको विषयलाई निष्कर्ष बनाएर आजको कर्मक्षेत्रमा एउटा बहानाको प्रतिरूप लिएर, स्वच्छन्दवादीको निम्ति विषाक्त काँड़ा बनेर, बौद्धिकताके झूटो आख्यान लिएर किटाणुहरू बोकेको जसलाई उन्मूलन गराउनार्थ आह्वान गर्न सत्य र यथार्थ आवाजहरू, उद्घोषणाहरू सागरको प्रत्येक पानीको थोपासितै हराउँछ, यहाँ यस्तै विधि र नियमहरू मात्रै संलग्न छन्। भोलि शंकाको पात्र भएर अभिनयको दौड़ानको पछयौरी समातेर हिँड़िरहेछ—कहिल्यै नमेटिने तृष्णाको भ्रम, झूटो यथार्थ खोज्ने बहानाहरू । समाज बौद्धिकताको घेराभित्र रहेर पनि समाजको सामग्रीहरूलाई लिएर यथार्थको व्याख्या कहाँ गरिदिएको छ र ? साँगुरिएको क्षेत्रमा उच्च महत्वाकांक्षा र सिद्धान्तहरूका सामञ्जस्यता नै कहाँ अटन सकेको छ र ? बौद्धिकताको सम्बन्ध केवल मस्तिष्क र हृदयको समागमस्थलसित मात्र सम्बन्धित छ, बाहिरी आडम्बरका निशानाहरूसित होइन नभए त आजको नवीन आविष्कार भोलि मृत्यु र भ्रष्टाचारको कारण नबन्न पर्ने ? पुराना अति पुराना विचारहरूका पक्षलाई लिएर नयाँ किरणहरू पनि व्यर्थमा आडम्बरको प्रकाश छर्न बाध्य भइरहेका छन् — खिया परिसकेका सामाजिक विचार र धारणाहरूका फैलावटमा । बाँच्नु र मर्नुको व्यवधान हृदयको स्पन्दनमा निहित छ तब हृदयको स्पन्दनको आवाज र दौड़ किन नतौल्ने ? यसको प्रत्युत्तर—समाज आडम्बर प्रदर्शनको केन्द्र हो— ले दिन्छ । नयाँ विचार र नवीन सोधनीको जवाब नकारात्मक मात्र नभएर विरोधात्मक पनि हुन्छ, भइदिन्छ भने भोलिको समाजमा बाँच्ने विधि र रीतिहरू संग्रह बन्न शायद नसक्ला । बौद्धिकता कला, साहित्य, दर्शन, धर्म र राजनीतिको समन्वय हो । यी सबै विषयादिको नवीनीकरणले नै शायद बौद्धिकताको परिभाषा र यथार्थता दिन सक्ला। बौद्धिकतालाई जनसमक्ष प्रत्यक्षरूपले प्रकाशित गर्न क्यान्भास र कूची लिएर रंग पोती रेखा कोरेर देखाउन सकिन्न । समाजको

अन्धानुकरण र अहंको असन्तुष्टि अनि सस्तो महत्वाकांक्षा र यसको असमानताले बौद्धिकतालाई फस्टाउन दिदैन । नयाँ समाजको आवश्यकता छ जहाँ स्वच्छन्द र निस्वार्थ प्राणहरूले बास गरेको होस् । मान्छेको निजी स्वार्थ र निजी अधिकारले वर्त्तमान असमानता उब्जाएको छ, जहाँ बौद्धिकताको जगेरा हुन सकेको छैन । पृथ्वीको शुरू र अन्तको प्रश्न प्रश्न नै रहन्छ ।

जिन्दगी यही समाज र बौद्धिकताको असमानताभित्र बाँचेको बाहिरी खोस्टा मात्र हो । जिन्दगीको ठोस परिभाषा कसले दिन सकको छ र ? जिन्दगीको परिभाषा चोटै-चोट र घात-प्रतिघातको पीड़ा र क्रन्दनले लेख्न सकेको छ भने सुखै-सुखको काखमा बसेका जिन्दगीका मस्तिष्कीय मनोभावना र सोचाईहरूले पनि कोर्न नसकेको होइन, शायद जिन्दगीको ठोस परिभाषा यसरी पो दिन सकिन्छ कि — जिन्दगी, साहित्य, संगीत, धर्म, राजनीति र कलाहरूका निचोड़ जस्तो एउटा प्राप्ति । जिन्दगी संघर्षहरूका समष्टि हो, जहाँ संघर्ष गर्दा गर्दा अन्तमा एउटा प्राप्ति जन्मन्छ, जुन प्राप्तिले मान्छेलाई न सुख दिन सक्छ न त दुःख नै । भनौं मरुधारमा अल्झिएर पाईएको प्राप्तिले शून्यता मात्र बोकेको हुन्छ । जिन्दगीलाई सबै पक्षबाट खोज्दै लाँदा अन्तमा शून्यता सिवाय केही पाइन्दैन । अन्तमा यति मात्र भन्न सकिन्छ— आत्मा मात्र जिवित प्राणीको एउटै मात्र ठूलो उपलब्धि हो ।

संसारको परिधिभित्र बाँचेको समाजलाई बौद्धिकताको खाँचो पर्छ अनि यही समाजको बौद्धिकताहरूलाई बटुल्ने जिन्दगीहरूले प्राप्ति खोजी नै रहन्छ चाहे प्राप्ति शून्य नै किन नहोस्, जुन शून्यताबाट एउटा चोखो नयाँ अनुभव बटुल्न सकोस् । जिन्दगी जसरी पनि चलिरहन्छ, त्यसरी नै समाज अनि संसार पनि—चाहे भत्कन लागेको घरको छेवैबाट भूकम्प नै किन नजाओस् ।

साधारण-ज्ञान

[संकलन]

सुरेन्द्र कुमार थापा
दशौं श्रेणी 'ख'

१. इंगलिस चेनल तरेर पार गर्ने प्रथम भारतीय महिला कुमारी आरती शाह हुन् ।

२. "लियोपार्ट" भ्यागुताले उड़दै गरेको चरालाई उफ्रेर समात्न सक्छ ।

३. "वाटर-वग" भ्यागुता अठार महीनासम्म केही नखाई बाँच्नसक्छ ।

४. "एपिया-पेलुसिडा" माछाको आयु एक वर्षको हुन्छ ।

५. "युग्लीमा" एक मात्र यस्तो प्राणी हो जसले आफ्नो भोजन प्रकाश प्रतिक्रियाबाट बनाउँछ ।

६. न्युगाइनामा पाइने "हरक्युलिस पुतली" संसारमा पाइने पुतलीहरूमध्ये सबभन्दा ठूलो र सबैबन्दा छोटो आयुको हुन्छ ।
यो १४ इञ्च लामो हुन्छ र १४ दिन मात्र बाँच्छ ।
यो १४ दिनमा हावा बाहेक केही खाँदैन ।

७. "लिमिया बिट्टाटाट्टा" माछाले अण्डाको बदली बच्चा पैदा गर्छ ।
यसले एक पल्टमा २८२ वटा बच्चा दिन्छ ।

८. विश्वमा सबैभन्दा बढ़ी मोल पर्ने बस्तु रेडियम हो । यो एक पाउण्डको २८,०० ००,००० रूपियाँ पर्छ ।

९. सुमात्रा द्वीपको "स्याफलोसियो" फूल, नौ सेर ओजन भएको सबैभन्दा बृहत फूल हो ।

१०. ४७ वटा प्लाटफर्म भएको "न्युयोर्क"-को गाण्ड सेन्ट्रल संसारमा सबैभन्दा ठूलो रेल स्टेसन हो ।

११. म्याराथन दौड़मा सबैभन्दा चाँड़ो दगुर्ने व्यक्ति इंगल्याण्ड निवासी श्री जे० एच० पीटर्सलाई मानिएको छ ।
उहाँ घण्टामा ११ माईल दगुर्नुहुन्थ्यो ।

१२. अष्ट्रेलियाको एक किसिमको छुचुन्द्रोले फूल पार्छ औ आफ्नो बच्चालाई दूध पनि खुवाउँछे ।

१३. मानिसहरूले आविष्कार गरेकाहरूमध्ये भाषा सबैभन्दा अति आवश्यक औ मूल्यवान हो ।

१४. "मेरी क्युरी"—एक महिला वैज्ञानिकले दुइपल्ट नोबेल पुरस्कार ग्रहण गरिन् ।

१५. विश्वमा सेना नभएको राष्ट्र "कोस्टारिका" हो ।

१६. "लाइनेस मालिङ्ग"—एक पुरुष वैज्ञानिक जसले दुइपल्ट नोबेल पुरस्कार प्राप्त गरे ।

१७. एशियार्ड खेल (एशियन गेम्स) दुइपल्ट भन्दा अधिक थाइल्याण्डको राजधानी बैंकक-मा सन् १९६६, १९७०, १९७८ मा भएको थियो ।

१८. "शेली" (जन्म १७९२-मृत्यु १८२२) एक प्रसिद्ध ब्रिटिस कविको मृत्यु इटलीको नाउ (डुंगा) दुर्घटनामा भएको थियो ।

१९. विश्वको सबैभन्दा अल्गो गिर्जा जर्मनीको "अम्य" हो ।

२०. "रोनाल्ड रेगन" अमेरिकाको ४०औं राष्ट्रपति हुन् ।

२१. फुटबल एशोसिएसनलाई नियन्त्रणमा राख्ने अन्तर्राष्ट्रिय इन्टरनेशनल फेडरेसन अफ फुटबल एशोसिएसन संस्था हो ।

२२. डा० "लुइ पास्टर"—ले पगला कुकुरले टोकेको मानिसको चिकित्साको निंति इंजेक्सनको आविस्कार गरे ।

२३. "अपोसम" भिंगाको आँखा पुच्छरमा हुन्छ ।

२४. खेल विषय लिएर दौड़को इतिहासमा सबैभन्दा लामो दौड़ न्युर्योकदेखि लस-एञ्जलससम्म मानिएको छ, यो यूरी ३६१० माइल छ ।

२५. मिहिर सेन, इंगलिस च्यानल पौरेर पार गर्ने प्रथम भारतीय हुन् ।

छोरीको जन्म

पेम ग्यालपो शेर्पा
बाह्रौं श्रेणी 'कला'

हारेको कर्म छोरीको जन्म
नसम्झ तिमीले
चेलीको जन्म लिएर कर्म
पराय नै साक्षी छ
लौ छिटो चेली तयार होऊ
नौलो घर जानलाई
लौ चेली अब आई पुगे बरियात
दुइ डाँड़ा पारि छ
नौमति बाजा बजाई आज
लेजान्छन् तिमीलाई
पराई घरको बुहारी बनी
भविष्य साँच्नलाई
हुर्केकी चेली सुमाको प्यारमा
बडेको काखमा
चेलीको माया लिएर आमा
दिनेछिन् कन्यदान
चेलीको जन्म दिएर कर्म
लेखेको भावीले
छोरीको जन्म दुःखको कर्म
नसम्झ तिमाले

लौ चेली अब मण्डपमा आई
बसिदेऊ आजलाई
आँखाको आँशु चढ़ाइदेऊ अब
ब्रह्मा बिष्णुलाई
यसरी चेली सिउँदोको सिन्दूर
बिवाहको चिन्हलाई
न उड़ाई लाने न बिलाई जाने
भविष्य सम्मलाई
त्यसरी चेली भुलिदेऊ अब
बाल्यपनलाई
लौ चेली अब बिदाईदिन्छु
नौलो घर जानलाई
चेलीको जन्म लिएर कर्म
धरती नै पापी छ
बिबाहको चिनो सिउँदोको सिन्दूर
सदाको लागि साक्षी छ
हारेको कर्म छोरीको जन्म
नसम्झ तिमीले
छोरीको जन्म हारेको कर्म
लेखन भावीको !

काठमाण्डौंका केही दर्शनीय ठाउँहरू

सुनीलमान र सागरमान शाक्य
नवौं श्रेणी 'ग'

मच्छिन्द्रनाथ मन्दिर : यो मन्दिर काठमाण्डौंको बुङ्ग भन्ने गाउँमा छ । हरेक वर्ष भगवान मच्छिन्द्रनाथलाई रथमा हालेर जावलाखेल भन्ने ठाउँमा भोटो जात्रा गर्ने मानिसहरूले तानेर ल्याउँछन् र राजाले रथमाथिबाट भोटो (कालो लुगामा हीराले भरिएको) चारै दिशामा देखाउनु हुन्छ र सब नेपाली मानिसहरूले यो भगवानलाई भव्यसाथ भक्ति चढ़ाउँछन् । यो रथलाई मध्ययूगका नामी नेपाली कारीगढ़हरूले आकर्षित र सुन्दर "पगोडा" (Pagoda) को आकारमा बनाएको थियो ।

आकाश भैरव मन्दिर : तीन तल्ले आकर्षित मन्दिर जसमा भगवान आकाश भैरवको मूर्ति राखिएको छ जो मन्दिर काठमाण्डौंको बीच शहर, इन्द्रचोकमा छ ।

हनुमान ढोका : यो हनुमान ढोका 'दरवार स्कोयर, [Durbar Square] भन्ने ठाउँमा छ र एक समयमा मल्ल राजाहरूले राज गर्दा यहाँ भित्र बस्थ्यो र यो हनुमान ढोकाभित्र बहुमूल्य ढंगले खोपिएका मन्दिरहरू र उहिलेका मल्ल राजाहरूका राजदरवार छन् र यो हनुमान ढोका मल्ल राजाहरूले भगवान हनुमानको शालिग बनाई, उहाँको नाममा समर्पण गरेको छ।

कुमारी मन्दिर : दरवार स्कोयरको छेउमा भएको कुमारीको मन्दिर छ जहाँ कुमारी [Living Goddess] बस्नु हुन्छ ।

राष्ट्रीय संग्रहालय [National Museum]: यो संग्रहालयमा २००० वर्ष अगाड़िका, पुरानो युगका, मध्य युगका कला, ऐतिहासिक वस्तुहरूले नेपालको संस्कृति प्रदर्शित गरिएको छ र यो संग्रहालय छाउनी भन्ने ठाउँ जो स्वयम्भूको नजीकमा स्थित छ ।

स्वयम्भू स्थल : संसारको एक प्राचीन र सून्दर बुद्धिष्ट स्तूपा [Stupa] स्थित छ र स्वयम्भूमा बुद्ध भगवानको ठूलो मूर्ति छ साथ साथै अरू धेरै देव, देवताहरूपनि छन् । ती मध्ये मञ्जुश्री भगवान जो विद्या बुद्धिको देवी हुनुहुन्छ र स्वयम्भूमा हरेक सालमा मनाइने बुद्ध जयन्ती भव्य रूपका-साथ सबै नेपाली मानिसहरूले मनाउँछन् र देवी मञ्जुश्रीको मन्दिरमा वर्षमा एकपल्ट हुने माघ-पञ्चमी या सरस्वती पूजाको दिनमा सानो देखि लिएर ठूला मानिसहरूले देवीको दर्शन गर्न आउँछन् ।

बालाजु फूलबारी : यो फूलबारी बालाजुमा छ जहाँ नाना थरीका अति सुन्दर र आकर्षक फूलहरूले यो फूलबारी रंगिएको छ । यो फूलबारीमा सानो-सानो पोखरीमा विभिन्न प्रकारका माछा-हरूपनि पालिएका छन् । यो फूलबारीको छेउमा अलम्पिक [Olympic] साइजको स्वीमिङ्गपूल पनि स्थित छ र यो स्वीमिङ्गपूल गर्मीको महीनामा सबैको निम्ति खोलिन्छ । फूलबारीसंगै चौबिसे धाराहरू पनि छन् जहाँबाट पानी आएको छ ।

धरहरा : धरहरा भीमसेन स्तम्भ नामले प्रख्यात छ । यस भीमसेन स्तम्भ या धरहराको उचाई १६५ फीट छ र १८३२ सालमा यो स्तम्भ प्रधानमन्त्री भीमसेन थापाले स्थापित गरेका हुन् ।

नारायण हिटी दरबार : नारायण हिटी दरबार बर्तमान युगको नेपालको राजा श्री ५ महाराजधिराज बिरेन्द्र बिर बिक्रम शाह देव र मौसूफका जहान-परिवारको निवास स्थान हो र यो दरबार भित्र पनि चौबिसे घाराहरू छन् । नारायण हिटी दरबार, दरबार मार्गमा स्थित छ ।

पशुपतिनाथ मन्दिर : संसारमा हिन्दुहरूको एक विश्व प्रख्यात, प्राचीन, आदरनीय र पवित्र मन्दिर परमेश्वर शिवजीको निम्ति समर्पण गरिएको देवता स्थान हो । यहाँ हरेक वर्ष शिवरात्रीको दिनमा अनेकौं बिदेशी तथा नेपालीहरू भक्ति चढ़ाउन आउँछन् । यो मन्दिर काठमाण्डौंको पवित्र नदी बाग्मतीमा स्थित छ । यस मन्दिर भित्र प्रवेश गर्न बिदेशीहरूलाई मनाही छ र सबै हिन्दुहरूले आ-आफ्ना छालाका वस्तुहरू मन्दिर भित्र लानु निषेध गरिएको छ ।

गुह्येश्वरी मन्दिर : एक पवित्र मन्दिर, गुह्येश्वरी, जुन मन्दिर पार्वती देवीको निम्ति समर्पण गरिएको हो र यो मन्दिर भएर पवित्र नदी बाग्मती बगेर गएको छ ।

गोकर्ण वन : ठूलो र जंगली जनावरहरूको बहु जनसंख्यापूर्ण भएको यो गोकर्ण वन गोकर्ण ठाउँको छेउमा छ जसमा अनेक प्रकारका जीव-जन्तुहरूलाई पालिएर सुरक्षित राखिएको छ र यस वनमा हेर्न लायकका जनावरहरू बाघ, हरिण, मुजुर र वन बरिपरि डुल्न हात्तीहरूको बन्दोबस्त गरिएको छ ।

सुन्दरीजल : सुन्दरीजल छहराको [waterfalls] र प्राकृतिक दृश्यकोनिम्ति अति आकर्षित ठाउँ हो । एकैदिन भित्रमा यात्रा पूर्ण गर्न सक्ने सुन्दरीजलमा, मानिसहरू वनभोज [picnic], पवित्र पानीमा नुहाउनु र प्राकृतिक दृश्यहरू हेर्न जान्छन् ।

गोदावरी : अर्को वनभोज गर्ने ठाउँ, किसिम किसिमका फूलहरू हेर्न र किन्न जाने ठाउँ गोदावरी हो र यहाँ राजकीय फूलबारी छ जहाँ धेरै स-साना पानीका पोखरीहरू छन् र यस राजकीय फूलबारीको छेउ-छाउमा काठमाण्डौंको नामी गोदावरी स्कूल पनि छ ।

दक्षिणकाली : दक्षिणकाली पुग्न काठमाण्डौं शहरबाट एक घण्टा लाग्छ र दक्षिणकाली मन्दिर हिन्दुहरूको प्रख्यात मन्दिर हो जहाँ कुखुरा, बोका इत्यादिको बलिदान चढ़ाउँछन् । विशेष मंगलबार र शनिबारका दिनहरूमा मानिसहरू काली देवीलाई दर्शन गर्न जान्छन् र बन-भोज पनि मनाउन जान्छन् । नेपालको एक प्रख्यात त्रिभुवन विश्वविद्यालय दक्षिणकाली जाने बाटोमा पर्दछ ।

पाटनमा भएका रमाइला ठाउँहरू

दरबार स्कोयर : मध्ययुगका मल्ल राजाहरूको अर्को पुरानो दरबार र मन्दिरहरू र अरू धेरै सांस्कृतिक आकर्षणहरू पनि यस दरबारभित्र छन् र यो दरबार स्कोयर पाटनको मङ्गलबजारमा छ ।

कृष्ण मन्दिर : मङ्गलबजारमा भएको यो हिन्दुहरूको भगवान कृष्णको मन्दिर हो ।

अशोक स्तूप : यो स्तूपा भारतको महान् सम्राट अशोकाले चौथो शताब्दीको

राज्यकालमा बनाएको हो र यो अग्लो स्तूपा मङ्गलबजारमा स्थित छ ।

चिड़ियाखाना: काठमाण्डौंको जावलाखेलमा भएको यो चिड़ियाखाना भित्र नेपाल उपत्यकाबाट ल्याएका जंगली जनावर जस्तै बाघ, भालु, गोहीहरू, गैंड़ाहरू र अरू थुप्रै चरा-चुरुङ्गीहरू हेर्न लायकको ठाउँ छ । चिड़ियाखानाको छेउमा काठमाण्डौंको एक नामी स्कूल सेन्ट जेवियर स्कूल पनि छ ।

भक्तपुरका आकर्षण स्मारकहरू

दरबार स्क्वेयर : अर्को परम्पराको दरबारहरू र मन्दिरहरू पगोड़ा र सिकाराको बनाएको पाइन्छ र दरबार स्क्वेयरभित्र राजकीय दरबार छ जुन दरबारमा ५५ झ्यालहरू छन् यी झ्यालहरू उहिलेका नेपाली कारीगढ़हरूले अतिनै सुन्दर ढंगमा बनाएको हो र यी झ्यालहरू विश्वका अरू देशहरूमा पाइन्दैन जो झ्यालहरू विश्व प्रख्यातपनि छन् । यी ५५ झ्याल दरबार अठारौं शताब्दीमा याक्या [yakehya] मल्ल राजाले बनाएको हो ।

न्यातापोला : सन् १७०८ सालमा पगोडाको ढंगमा निर्माण गरिएको यो पाँच तल्ले मन्दिर न्यातापोला हो र जुन मन्दिर काठमाण्डौं उपत्यकाको सबभन्दा उच्चो मन्दिर हो ।

दत्तात्रेय : यो मन्दिर सन् १४२७ सालमा एउटै रुखबाट बनाएको हो ।

नार्गार्जुन : यो बुद्धिष्ट पगोडा काठमाण्डौं शहरदेखि उत्तर भेगको पहाड़को टुप्पोमा स्थित छ । नार्गजुनको बीच बाटोमा महारानीको व्यक्तिगत शिकार गर्ने जंगल छ । नार्गजुन जान बालाजु भएर जानु पर्दछ र बालाजुबाट नार्गजुनसम्म जान ३७ कि० मि० को बाटो छ । नार्गजुनको टुप्पो ७००० फिट उचाईमा छ । र यस टुप्पोमा एउटा सेतो बुद्धिष्ट स्तूपा, आराम गर्ने एउटा घर र काठमाण्डौं शहर र अन्य हिमालहरूहेर्ने टावर [Tower] पनि छन् । यस टावरबाट ठूलो घरहरा छुट्टै देखेर काठमाण्डौं शहरको एक सुन्दर दृश्य पनि देखिन्छ । काठमाण्डौंको दक्षिणपट्टि बाग्मती नदी र पाटन शहरको अति रमाइला ठाउँहरू देखिन्छन् । बिहानतिर आकाशमा बादल नभएको समयमा यस टावरबाट पूर्व पट्टिको, मनाशुल हिमाल र हिमालचूलीको एकदमै रमणीय दृश्यहरू देख्छ र अझै पूर्वपारि लाङ्गताङ्ग, जुंगला हिमालहरू पनि देख्छ ।

बूढ़ानिलकण्ठ : एक मुख्य हिन्दुहरूको चाखलाग्दो मन्दिर बूढ़ानिलकण्ठमा स्थित छ जहाँ भगवान बिष्णु सुतिरहेको [The Sleeping Bishnu] मूर्ति पानीको पोखरी माथि पाउँछौं । काठमाण्डौंबाट बूढ़ानिलकण्ठ पुग्न करीब-करीब १२ कि० मि० (km) लाग्छ । बूढ़ानिलकण्ठमा भगवान बिष्णुको मूर्ति पानीको पोखरीमाथि छ र सबभन्दा माथिल्लो भागको यो मूर्तिमा शेष नाग [साँपहरूको सबभन्दा ठूलो साँप] स्थित छ । यो भगवान बिष्णुको मूर्ति ठूलो र लामो ढुंगाले बनिएको छ र यो मूर्ति नेपाल अधिराज्यभरि सबभन्दा प्राचीन मूर्ति हो । यो मूर्ति अति नै सुन्दर ढंगमा बनिएको छ र मूर्तिको कला र कामहरूबाट हामीलाई एक सुन्दर झलक दिन्छ ।

यो मूर्ति उहिलेको लिच्छवी (Lichchavi) राजाहरूको राज्यकालमै प्रख्यात भएको थियो र गुप्ताहरूको हस्तलिपी (script) तद्अनुसार यो मूर्ति छैटौं शताब्दीमा निर्माण भएको हो र दन्त्यकथामा यी कुराहरू भनिएको छ कि यो मूर्ति भिमा गुप्ता जो अभीर (Avir) राजा थिए र उनी भगवानको चेला पनि थिए। यी अभीर राजाहरू र लिच्छवी राजाहरू आ-आपनामाझ संघर्ष भएको थियो। यो पनि भनिएको छ कि लिच्छवी राजाहरू र मल्ल राजाहरू दुवै भगवान शिवको चेलाहरू हुन् र यसैकारणले गर्दा यी दुइ राजाहरू त्यो सुतिरहेको मूर्ति कहिल्यै पनि दर्शन गर्न गएनन् र आज पनि राजाहरू त्यो सुतिरहेको मूर्ति हेर्न जाँदैनन्। अभीर राजाहरूको आँखामा पनि यो देखा पऱ्यो कि यो बूढ़ानिलकण्ठ अरूहरूका निम्ति दर्शन गर्न राम्रो होइन र यसैले गर्दा यिनीहरूले यो घोषित गऱ्यो कि राजाहरूले यो सुतिरहेको विष्णु भगवान हेर्न मनाही छ र आज पनि नेपाली राजाहरू त्यहाँ दर्शन गर्न जाँदैनन्। त्यहाँ धेरै दन्त्य कथाहरू छन् जुन मूर्तिको उपस्थिति कसरी भयो र कसरी यो मूर्तिको नाउँ बूढ़ानिलकण्ठ भयो। दन्त्यकथाहरूमा यो भनिएको छ कि यो मूर्ति प्राचीन कालमै बनिएको हो तर यस मूर्तिलाई भूकम्प, पानी र बाढ़ीले पुरि दिएको थियो, पछि जब त्यहाँ खेतीपाती गर्ने किसानहरूले आफ्नो जमीन या बाटो खनिरहेको बेलामा यो मूर्तिलाई फेरि फेला पाऱ्यो। अरू प्रख्यात दन्त्यकथाहरूमा यो पनि भनिएको छ कि यो मूर्ति अभीर राजाहरूले बनाएको हो। निलकण्ठको माने निलो घाँटी र यो दन्त्यकथामा भनिएको छ कि भगवान बिष्णुको घाँटी निलो थियो यसैकारणले गर्दा सायद यस मूर्तिको नाउँ निलकण्ठ राखिएको हो। बूढ़ानिलकण्ठमा अप्रिल/मई र अक्टोबर/नोभेम्बर महीनाको बीचमा यहाँ ठूलो मेला लाग्दछ र सब मानिसहरू यहाँ आई भगवान बिष्णुको दर्शण गर्दछन्।

यस मन्दिरको चउरको देब्रेपट्टि नेपालको नामी पाठशाला छन् जसको नाउँ बूढ़ानिलकण्ठ स्कूल हो।

दशरथ-रंगशाला : यो रङ्गशाला शहीद दशरथको नाममा निर्माण गरिएका हुन् र यो रङ्गशाला अति नै ठूलो छ जहाँ नेपाल भरिमा हुने विभिन्न प्रकारका खेलहरू, कार्यक्रमहरू प्रदर्शित गरिन्छ। अन्तराष्ट्रीय खेलहरू जस्तै— फुटबल, बक्सिङ, कराते, जूडो र अरू भित्री खेलहरू जस्तै— भलिबल, बास्केटबल, ब्याटमिन्टन र लन-टेनिस दशरथ रङ्गशालाको कबड़हलमा खेलाइन्छ।

रत्न पार्क: रत्न-पार्क काठमाण्डौं शहरको बिचमा पर्दछ जहाँ घरेलु यातायातहरू यही पार्कबाटनै संचालित गरिन्छ। यस पार्कमा ससाना पोखरीहरू छन् जहाँ विभिन्न रंगका माछाहरू पालिएका छन् र यस पार्कमा सानो फूलबारी पनि छ जो अति नै आकर्षित ढंगले सजिएका छन्। यो ठूलो पार्कमा सम्पूर्ण मानिसहरू आनन्द व्यक्त गर्न हुल्न आउँछन्।

घण्टाघर : घण्टाघर रत्न पार्कको छेउ-छाउमा पर्दछ र यो घण्टाघर अति नै अग्लो पनि छ। यस घण्टाघरले नेपालको

समय बताउँछ र यो घण्टाघर अति नै आलो भएको हुनाले यसलाई काठमाण्डौं विभिन्न शहरबाट यसलाई देख्न सकिन्छ । यो घण्टाघरको घड़ी जर्मनीबाट आयात गरेको हो र यसले नेपालको ठिक समय बताउँछ ।

यस घण्टाघरको छेउमा त्रिचन्द्र क्याम्पस पर्दछ । बागबजार भन्ने ठाउँमा पद्म कन्या क्याम्पस स्थित छ र यस क्याम्पसमा महिलाहरूलाई मात्र पढाइन्छ ।

शहीद-गेट : शहीद गेट काठमाण्डौंको भद्रकाली नामक ठाउँमा स्थापित छ । यो शहीद गेटमा राणा शासनमा मारिएका पाँच वीर नेपाली शहीदहरूको मूर्ति यो गेटमा बेग्ला-बेग्लै सजाएका छन् र यसलाई पनि हामीहरूले काठमाण्डौंको शहरबाट देख्न सकिन्छ । २००७ साल अगाड़ि नेपालमा राणाहरूले राज गर्दथे र राणा शासकहरूले नेपाली जनतालाई दमन गरिरहेको थियो । यसरी सम्पूर्ण नेपाली जनताहरूलाई थिचोमिचो गरिरहेको बेलामा यी वीर शहीदहरूले राणाहरूमाथि विरुद्ध गरे तर यो राणा शासकहरूले यी पाँच वीर शहीदहरूलाई फाँसी र गोली हानी मारियो र यस्तो वीरता जुन शहीदहरूले देखाए, त्यो अहिलेसम्म शहीदनै भइरहेको छ र हरेक वर्षमा नेपाली जनताहरूले शहीद दिवस मनाउँछन् र यी पाँच वीरहरूलाई फूलमालाहरू चढ़ाइन्छ ।

सिंहदरबार : नेपालको संसद "राष्ट्रीय पञ्चायत" यस सिंहदरबारभित्र स्थापित छ र यो सिंहदरबार काठमाण्डौंको पुतली सड़कमा पर्दछ । यस सिंहदरबारको बाहिरी र भित्री बनावट अति नै आकर्षित छ र यसको क्षेत्रफल पनि निकै नै ठूलो छ । यस सिंहदरबारभित्र राष्ट्रीय पञ्चायत बाहेक अरू ठूला-ठूला कार्यलयहरू पनि छन् । यस दरबारभित्र नै रेडियो नेपाल छ जहाँ नेपाली कार्यक्रमहरू प्रसारित गरिन्छ र यस दरबारभित्र विदेशी मन्त्रालयहरू पनि छन् । सिंहदरबारको मूल ढोकामा सिपाहीहरूले यस दरबारलाई प्रतिक्षा गरेका छन् ।

न्यूरोड : काठमाण्डौं शहरको मूख्य किनमेल गर्ने बजार न्यूरोडमा छन् र यस बजारमा नाना थरीका विदेशी सामानहरू बिक्री गरिन्छ । न्यूरोडमा एक आकर्षित ढंगले बनाएको ठूलो बजार छ जसको नाउँ 'सुपर मारकेट'ले काठमाण्डौं अधिराज्य भरि प्रख्यात छन् र यस बजारलाई विशाल बजार पनि भनिन्छ । न्यूरोडमा तरकारी बजारहरू पनि छन् जहाँ गाउँ बस्तीका किसानहरूले अनेक प्रकारका तरकारी यस बजारमा ल्याउँदछ ।

बौद्ध : यो बौद्धमा स्वयम्भूको भैं ठूलो स्तूपा छ जहाँ भगवान बुद्धदेखि लिएर अरू भगवानहरू पनि छन् । यहाँ लामाहरू सधैं बौद्ध भगवान दर्शन गर्न आउँछन् । हरेक साल बुद्ध जयन्तीको दिन नेपालका धर्मप्रेमीहरू भगवान बुद्धको दर्शन गर्न आउँछन् । यस स्तूपाको वरिपरि पवित्र धार्मिक चक्काहरू लगाएको छ जुन चक्काहरूमा भोटे अक्षरमा मंत्रहरू खोपेर लेखिएको छ । यस स्तूपाको छेउ-छाउमा लामाहरूको गुम्बाहरू पनि छन् ।

काठमाण्डौं बाहेक अरू रमणीय यात्राहरू

पोखरा : काठमाण्डौं बाहेक पोखरा पनि एउटा हेर्ने लायकको दृश्य छ। काठमाण्डौंबाट पोखरा २०० कि० मि० टाढ़ा छ र पोखरा गण्डकी अंचलमा पर्छ। पोखरा र काठमाण्डौंको बिचबाटामा मनोकामना भगवानको स्थान पर्दछ र मनोकामना भगवान स्थलमा प्रवेश गर्नु खैरेनी भन्ने ठाउँबाट जानु पर्छ। खैरेनीबाट मनोकामना पुग्न चार घण्टा लाग्छ र त्यहाँ गाड़ीहरू हिंड़ने बाटोको बन्दोबस्त छैन र त्यहाँ पुग्न हामीहरू झोलुङ्गे पुल र पहाड़का मोहिनी दृश्यहरू हेर्दै भगवान स्थलमा पुग्न पर्छ। यो भगवानको मन्दिर पहाड़को टुप्पोमा स्थित छ र यस टुप्पाबाट बिहान घाम उदाउने बेलामा त्यहाँबाट विभिन्न हिमालहरूका मोहिनी दृश्यहरू देखिन्छ साथ साथै गोरखा जाने बाटो र पूलहरू देखिन्छ जसको निर्माण अहिले पनि हुँदैछ। खैरेनीबाट ५-६ घण्टा पछि पोखरा पुगिन्छ। पोखरा पनि काठमाण्डौं झैं चौड़ा र फराकिलो छ जसमा पहाड़हरू, तालहरू, हरियाली वनहरू, नदीहरू, झरनाहरू र खेतहरूले ढाकिएको छ। पोखराबाट अन्नपूर्ण हिमाल र माछा पुच्छरे हिमालहरू देखिन्छ र यो माछा पुच्छरे हिमालको आकार माछाको पुच्छर झैं छ र यसैले यस हिमालको नाउँ माछा पुच्छरे भयो। पोखरामा धेरै तालहरू छन् र ती तालहरूले मत्स्यग्रहण र नौकाचलन र वनभोज पेश गर्छ। यो मोहिनी उपत्यकाले धेरै दिन हिंड़ाइको बाटो पेश गर्छ र यहाँ बाट नै विभिन्न हिमाल चढ़ने आरम्भ हुन्छ। तालहरूमध्ये पोखराको ठूलो ताल 'फेवाताल' हो जहाँ सानो डुंगाहरू राखिएको छ र धेरै मानिसहरू धेरै समयको थकाइ मेटाउन यहाँ आई आनन्द प्रकट गर्छ। पोखरा भित्र हेर्न लायकको ठाउँहरूमध्ये 'डेभिस फल' हो र दन्त्यकथा अनुसार हामी यो पाउँछौं कि यी फल या झरनामा एउटी यूरोपियन (European) केटी आफ्नो लोग्नेसित स्नान गरिरहेकी बेलामा माथि मैदानबाट तल सानो साँघुरो तेजिलो पानीको स्रोतले तिनलाई बगायो र यस महिलाको नाउँबाट 'डेभिस फल' राखियो र आजकल यो डेभिस फल हेर्नु बार लगाइएको छ। अर्को एउटा मोहिनी ठाउँ पोखरादेखि २ कि० मि० पर्ने महेन्द्र गुफा हो जहाँ चुनले बनिएका हिन्दू भगवानका रूपहरूको झलक आउँछ।

सम्पूर्णता

[अन्तराष्ट्रीय (नगर) युवा उत्सव, कालेबुङ्द्वारा आयोजित स्व-रचित कवितामा प्रथम पुरस्कार प्राप्त कविता]

—कर्ण बहादुर चामलिङ
दशौं श्रेणी

अपूर्ण आकांक्षाहरू
यसरी मस्किन्छन्—
कल्पनामा जीत खोजेर
भत्किएपछि झट्काउनलाई
शायद त्रसित भएपछि
त्रस्त निष्कर्षमा पुग्नलाई,
यहाँ आफ्नै होड़मा
बेस्सरी दौड़न्छन्,
लाज-पचाएर
जबर्जस्त बुझ पचाएर
कल्पित र अनौठो रहरहरू बोकेर
आफैलाई बेस्सरी हसाउँछन्—
संघर्षमा विजय प्राप्ति गरे झैं;
अब यसरी नै
सम्पूर्णता घटाउँछन्
अनि रित्तो आकांक्षाहरू बोक्छन्
पखाल माझ,
सीमित दौड़ानमा दौड़ाएर
शुष्क खित्का छाड़ेर
जर्बजस्ती माया जोड़ेर
मन्दिर र गुम्बालाई सक्दो ढोगेर
गिर्जामा बेस्सरी घुँड़ा टेकेर;
निष्कर्षमा सन्तोष पार्न
अब सधैं-सधैं
स्वच्छ हृदयमा रोएर
सम्पूर्णता रोज्न खोज्छन्
तर अपूर्व आकांक्षाहरू
बेस्सरी जम्जमाएर
लाम्टा तानेर मस्किन्छन्
आफैलाई ल्वाएर ॥

रचनाकाल : २७/९/१९८४

ठट्टै-ठट्टा

टेकेन्द्र गुरुङ
दशौं श्रेणी 'क'

मालिक—(नोकरलाई) ए गान्टे, तँ कुन काम गर्नमा सिपालु छस् भन त ?

गान्टे—मालिक, म एउटै काम गर्नमा सिपालु छु ।

मालिक—के काम भन त ?

गान्टे—तिजोरी सफा गर्नमा सिपालु छु, मालिक !

× × ×

बिमारी—डाक्टर साहब तपाईंलाई धेरै-धेरै धन्यवाद । तपाईंले मेरो प्राण बचाइदिनु भयो ।

डाक्टर—कहाँ मैले हो र ? ईश्वरले पो तिम्रो प्राण बचाइदिएको त ।

बिमारी—ए त्यसो हो भने मेरो लागेको फिस फर्काइदिनु होस् ।

× × ×

पति—(पत्नीसँग) अहिलेसम्म खाना पनि बनाको छैन, म बजारमै खान्छु, मलाई खाना नपकाउनू है ।

पत्नी—पाँच मिनट पर्खनु होस् न ।

पति—पाँच मिनटमा खाना तयार हुन्छ र ?

पत्नी—होइन म पनि तयार भएर तपाईंसँगै जान्छु नि ।

× × ×

ग्राहक—(हजमसँग) आच्चा ! के गरेको हो, केश मात्र काटिदेऊ भनेको त मासु पनि काटिदियौ त !

हजाम—किन सुर्ताउनु भएको ? मासु काटेको त पैसा लिन्न नि ।

× × ×

भिखारी—बाबुजी मलाई मिठाई दिनुहोस् न अलिकति ।

बाबुजी—किन रोटी हुँदैन र ?

भिखारी—होइन आज मेरो बर्थ-डे हो नि त ।

× × ×

गुरु—श्याम तिमी छुट्टीमा घर गयौ ?

श्याम—गएँ गुरु, तर.....!

गुरु— के तर ?

श्याम—घर जाँदा घरै भेटिन, कहाँ गएछ कहाँ, घर त ।

गुरु—कसरी घर भेटेनौ ?

श्याम—अघुइ गुरु पनि उल्टा बोल्नु हुन्छ ।

गुरु—कसरी मैले उल्टा बोलें र ?

श्याम—तपाईंले नै त भूगोलमा भन्नु भएको—पृथ्वी सधैं घुमिरहन्छ भनेर । त्यसै कारण मैले घर भेटिन ।

× × ×

पत्नी—यो संसारमा सबै चोरै-चोर भइसक्यो ।

पति—अरे के भयो र ?

पत्नी—हिज हाटमा मलाई एउटा मिठाईवालाले गिल्टीको अठन्नी दियो ।

पति—कहाँ छ त्यो अठन्नी ?

पत्नी—त्यो त मैले सब्जीवालालाई दिएर सब्जी ल्याइहालें नि ।

× × ×

दूधवाला—यो महीनादेखि दूधको भाव प्रति लिटरमा पचास पैसा थपेर दिनू है ।

ग्राहक—किन पचास पैसा थपेर दिनु ?

दूधवाला—किनकि म्युनिसिप्यालिटीले कलमा पानीको टेक्स बढ़ाइदिएको छ ।

× × ×

प्रोफेसर—तिमीलाई कति सम्झाउनू ! मेरो दाह्री काट्ने 'रेजर'-ले तिम्रो 'आइलिड'-को पेन्सल नतिखार भनेर ।

स्वास्नी—सत्र चोटी भनिसकें तपाईंलाई, मेरो 'लिपस्टीक'-ले कालेजका केटा-केटीहरूको खाता नकाट्नोस् भनेर !

× × ×

छोरा—(भूगोल पढ्दा-पढ्दै हत्तारिएर) बाबु, 'अलास्का' कहाँ छ ?

बाबु—"हेर छोरा म त कामबाट लखतरान भएर घर फर्केको, तेरै आमालाई सोध कहिँ राखेकी होली ।"

× × ×

ज्योतिषी—के तिमी आफ्ना पतिको भविष्य जान्न चाहन्छौ ?

महिला—उनको भविष्य त मेरै हातमा छ, अतीत मात्र जान्न चाहन्छु ।

× × ×

नेपाली साहित्य सम्मेलनको स्वर्ण जयन्तीको उपलक्ष्यमा नेपालबाट पण्डित (गु०)भरणीधर कोइराला दार्जीलिङ आउनु भएका थिए । स्वर्ण जयन्तीमा कवि गोष्ठीको पनि आयोजन गरिएको थियो । गोष्ठीमा वृद्ध कोइरालाज्यूले पनि भाग लिई मंचबाट दर्शकहरूलाई भन्नु भयो, "म बसेर नै तपाईंहरूलाई कविता सुनाउँछु ।"

भीड़बाट आवाज आयो—"तपाईं बसे पनि कविता चाहिँ उठेको हुनुपर्छ ।"

× × ×

छिमेक—"मुखिया बाबु, तपाईंको छोराले ढुंगा हानेर मेरो घरको झ्यालको ऐना नै फुटाइदियो ।"

मुखिया—(मलिन भएर) "ओ ! त्यसलाई त पगला भने पनि हुन्छ, त्यो पगलाको उपद्रवमाथि किन रिसाउँछौ ।"

छिमेक—'त्यसरी पगला भएर अर्काको झ्यालको ऐना फुटाइहिँड़छ भने किन आफ्नो घरको ऐना चाहिँ फुटाउँदैन ?"

मुखिया -"धत् त्यति साह्रो पगला त कहाँ भएको छ र ।"

× × ×

गुरु—(मौखिक हिसाब सोद्धै) "ए बिनोद, यदि पचास व्यक्तिको निम्ति एक छाकमा सात किलो दाल पकाउनुपर्छ भने--पैंसठ व्यक्तिको निम्ति कति दाल पकाउनुपर्छ ?"

बिनोद—त्यतिले नै पुग्छ सर, तर अलिक पानी थप्नुपर्छ ।

× × ×

बाबु—(रिसाउँदै उठेर) काले तँलाई त म देब्रे आँखाको त्यो कुनाले पनि हेर्न सक्तिनँ ।

काले—बाबु, तपाईंको देब्रे आँखाको त्यो कुना कमजोर रहेछ, भट्टै जाँच नगराए झन बिग्रन्छ है !

× × ×

महेन्द्र थापा
दशौं श्रेणी 'ख'

एक दिन एक झुण्ड अल्लारेहरू राती घुमेर आइरहेको थियो । त्यसै माझबाट एक-जना केटाले समय सोध्यो तर त्यस समयमा तिनीहरू कसैको हातमा घड़ी थिएन । अर्को साथीले 'पर्खि है" भनेर एउटा ठूलो ढुंगा टिप्यो र छेवैको घरको छप्परमा हानि-पठायो । त्यत्ति नै बेला त्यस घरको आइमाई बत्ती लिएर बाहिर आई कराउन थाली—कुन चाहिँ भुतियाहरू रातको साढ़े एक बजिसक्यो र पनि सुत्न दिँदैनस् !

× × ×

सानो काखको नानीलाई जाँच गरिसकेपछि डाक्टरले भन्यो—यो नानीको जरो साह्रै बेसी भएको छ, सायद भित्र निमोनिया भएको होला ।

नानीकी आमा—डाक्टर बाबु, अब कसो गरे निको हुन्छ होला ?

डाक्टर—अब साह्रो आत्तिने काम छैन, मैले नर्सलाई दवाई दिनू भनिदिएको छु। यही दवाई लगेर दिनमा तीन चमेच गरेर खुवाउनू।

नानीकी आमा—तर डाक्टर बाबु हाम्रो घरमा त एउटै मात्र चमेच छ।

× × ×

एकदिन गर्मीको समयमा म घरमा बसिरहेको थिएँ। त्यसै बेला मेरो सानो भाइ आएर मलाई भन्यो—"प्लिज कम हियर।"

म छक्क परेर भनें—तैंले अंग्रेजी त राम्रो सिकेछस्, अँ यदि मलाई बाहिर जाऊ भन्दा के भन्छस् ?

भाइ एकछिन सोचेर—म दैलोको बाहिर बस्छु अनि भन्छु, "प्लिज कम हियर।"

× × ×

(संकलन)

महान मानिसको महान वाणी

सुरेन्द्र कुमार थापा
दशौं श्रेणी 'ख'

ज्ञानको पहिलो काम असत्य जान्नु हो, दोस्रो सत्यलाई चिन्नु। —लेकर्टे टियर्स।

यदि तिमी अजम्बरी हुन चाहन्छौ भने तिमीले सर्वप्रथम सर्वस्व—दान गर्नु पर्छ। अनि त्यो —तिमीमा स्वयं आउँछ। —रामतीर्थ।

यदि कुनै दुर्बल मानिसले तिम्रो अपमान गर्छ भने उसलाई क्षमा गर। तर यदि अपमान गर्ने मानिस बलवान छ भने उसलाई अवश्यै दण्ड देऊ। —गोविन्दसिंह।

आजको पुरुषार्थ भोलि भाग्य हो। —पालीशदर।

नवजात शिशु नै ठूलो भएर विश्व-विजेता बन्दछ। —एडिसन।

स्वतन्त्र राष्ट्रको अनन्त यौवन हो। —महात्मा गाँधी।

संसारमा केही पनि पूर्ण छैन, परिस्थितिहरुबाट हामीले शिक्षा लिनु पर्छ। —लेनिन।

आत्मविश्वास नै जीवनको शक्ति हो। —टालस्टाय।

उठ, जाग अनि आफूले चिताएको प्राप्त गर। —'कठोपनिषद्'।

चिन्ताले जीवनलाई र चिताले मृतकलाई समाप्त गर्छ। —रामतीर्थ।

नीरोग रहनुभन्दा ठूलो लाभ अरू केही छैन;
सन्तुष्ट हुनु जस्तो ठूलो धन अरू केही छैन;
विश्वासिलो मानिस जस्तो ठूलो मित्र अर्को छैन;
निर्वाण जस्तो ठूलो सुख अरू कुनै छैन। —पेसमादी कोशलराज "धम्मपद"।

विद्वानहरू शान्तिका पुजारी हुन्छन्—तिनीहरूका साथमा हात-हतियार हुँदैनन्, तर तिनीहरूका जिब्रा तरवारभन्दा धारिला हुन्छन्; तिनीहरूका कलमको गर्जन मेघको गर्जनभन्दा भयानक हुन्छ। म ड्रेगनदेखि डराउन्न तर निर्दयी कलमसित भने डराउँछु।

—सर थोमस ब्राउन।

कर्त्तव्यरूपी वृक्षमा नै अधिकाररूपी फल लाग्छ। —पाइथागोरस।

जीवन एउटा फूल हो र प्रेम त्यसको सौरभ। —विक्टर ह्युगो।

महा दुःखमा आत्मालाई महान बनाउने शक्ति हुन्छ। —महामानव।

महान व्यक्तिहरूले जो चीज खोज्दछन् त्यो आफूमै प्राप्त गर्छन् जब कि साधारण मानिस अर्काको आशा लगाउछन्।

—महात्मा कन्फ्यूसेस।

भाषा भनेको विचार, भाव, शब्दको आन्तरिक स्पष्टीकरण या प्रकाशनको तथा अभिबोधनको शाब्दिक या शब्द सांकेतिक मानव माध्यम हो।

—देवकोटा।

झुक्ने मानिससित डराउनु पर्छ उ केही टिपेर ठाड़ो भएको हुन्छ। बालकृष्ण सम।

प्रेम गर्दै नगर्नु भन्दा प्रेम गरेर गुमाउनुमा गहिराइ छ। —टेनिस।

अनुभव कल्पनाको आधार हो। कल्पना अनुभवको सार हो यानी अनुभव र कल्पना मक्खन हो।

—भीमनिधि तिवारी।

"उकालो चढ़ेको मान्छे ओह्रालो झर्छ भने त्यो बाटोको दोष होइन मान्छेको दोष"।

—देवकोटा।

मानिस नाउँको जन्तुलाई एउटा स्वतन्त्रता पनि चाहिन्छ जसको चर्चा कहिल्यै हुँदैन र त्यो हो हस्तक्षेपबाट मुक्ति। उसलाई अलि कति अन्तरंग जीवनको त्यत्ति नै आवश्यक्ता हुन्छ जति भिटामिन, व्यायाम वा प्रशंसाको।

—फिलिस म्याक गिनली।

यो प्राण देवताहरूको आत्मा हो, प्रजाहरूको उत्पादक हो। हिरण्यमय उसका दाँत छन्, जुन कहिल्यै खराब हुँदैनन्। यो भक्षक छ, प्रेरक छ, यसको महिमा महान् छ, यही अन्न खान्छ, तर यसलाई कसैले खाँदैन।

—छान्दोग्योपनिषद।

विद्वानहरू शान्तिका पुजारी हुन्छन्—तिनीहरूका साथमा हात-हतियार हुँदैनन्, तर तिनीहरूका जिब्रा तरवारभन्दा धारिला हुन्छन्; तिनीहरूका कलमको गर्जन मेघको गर्जनभन्दा भयानक हुन्छ। म ड्रेगनदेखि डराउन तर निर्दयी कलमसित भने डराउँछु।

—सर थोमस ब्राउन।

कर्तव्यरूपी वृक्षमा नै अधिकाररूपी फल लाग्छ। पाइथागोरस।

जीवन एउटा फूल हो र प्रेम त्यसको सौरभ। —विक्टर ह्युगो।

महा दुःखमा आत्मालाई महान बनाउने शक्ति हुन्छ। —महामानव।

महान व्यक्तिहरूले जो चीज खोज्दछन् त्यो आफूमै प्राप्त गर्छन् जब कि साधारण मानिस अर्काको आशा लगाउछन्।

—महात्मा कन्फ्यूसेस।

भाषा भनेको विचार, भाव, शब्दको आन्तरिक स्पष्टीकरण या प्रकाशनको तथा अभिबोधनको शाब्दिक या शब्द सांकेतिक मानव माध्यम हो।

—देवकोटा।

भुक्ने मानिससित डराउनु पर्छ उ केही टिपेर ठाड़ो भएको हुन्छ। बालकृष्ण सम।

प्रेम गर्दै नगर्नु भन्दा प्रेम गरेर गुमाउनुमा गहिराइ छ। —टेनिस।

अनुभव कल्पनाको आधार हो। कल्पना अनुभवको सार हो यानी अनुभव र कल्पना मक्खन हो।

—भीमनिधि तिवारी।

"उकालो चढ़ेको मान्छे ओह्रालो झर्छ भने त्यो बाटोको दोष होइन मान्छेको दोष"।

—देवकोटा।

मानिस नाउँको जन्तुलाई एउटा स्वतन्त्रता पनि चाहिन्छ जसको चर्चा कहिल्यै हुँदैन र त्यो हो हस्तक्षेपबाट मुक्ति। उसलाई अलि कति अन्तरंग जीवनको त्यत्ति नै आवश्यक्ता हुन्छ जति भिटामिन, व्यायाम वा प्रशंसाको।

—फिलिस म्याक गिनली।

यो प्राण देवताहरूको आत्मा हो, प्रजाहरूको उत्पादक हो। हिरण्यमय उसका दाँत छन्, जुन कहिल्यै खराब हुँदैनन्। यो भक्षक छ, प्रेरक छ, यसको महिमा महान् छ, यही अन्न खान्छ, तर यसलाई कसैले खाँदैन।

—छान्दोग्योपनिषद।

जब मानव-हृदय शक्तिले स्वार्थ र प्रेरणा उपर विजय पाउँछ तब मानव जीवन कृतार्थ हुन्छ ।

—भगवान बुद्ध ।

अज्ञान ईश्वरको श्राप हो, ज्ञान त्यो पखेटा हो जसद्वारा हामो स्वर्गतिर उड्न सक्छौं ।

—शेक्सपियर ।

भाषा छ यो कल्पलता समान, साहित्य हो उज्ज्वल पुष्प ज्ञान ।
जो गर्छ त्यस्ले मतिको विकास, स्वर्गीय त्यै हो फुलको सुवास ॥ —लेखनाथ ।

× × ×

प्रमोद छेत्री
बाह्रौं श्रेणी 'कृषि'

"शब्दहरू तब चम्कन्छन् जब कविले आफ्नो बिजुलीदार हातले यिनलाई छोइदिन्छन्" ।

—जाउवर्ट ।

"जसको आफ्नो राय हुँदैन, जो अरूको राय र रुचिमा निर्भर गर्दछ त्यो दास हो" ।

—अज्ञात ।

"विश्वमा एउटा कुराको ठूलो अभाव छ जो अत्यन्त महत्वपूर्ण छ; जो खास योग्यता भन्दा ज्यादै कम मात्रामा पाइन्छ—त्यो हो योग्यतालाई चिन्ने "योग्यता" ।

—एलवर्ट ।

"कसैलाई पनि तिरस्कार गर्नु र नीच संझनु एक प्रकारको मानसिक रोग हो ।"

—अमुउस्मान ।

"मनुष्य मृत्युदेखि त्यसरी नै डराउँछ, जसरी अँध्यारोमा जान बालक डराउँछ ।"

—बेकन ।

"छोटो कथा एउटा सानो झ्याल हो, जहाँबाट एउटा सानो संसार चियाइन्छ" ।

—देवकोटा ।

मलाई आदर्श आमाहरू देऊ र म तिमीलाई असल राष्ट्रहरू प्रदान गर्नेछु ।

—नेपोलियन ।

● ● ●

मैले संसारलाई बुझेकै छैन

भूपाल राई (देवान)
एघारौं श्रेणी 'कला'

मैले यो पवित्र भूमिमा जन्मलिएको
दीर्घ अवस्था भई सक्यो
तर मैले संसारलाई बुझेकै छैन ।
परिस्थितिसित बाझिएर हिँड्न खोजेको पनि होइन ?
घेरै, धेरैको समिश्रणले बनिएको यो संसार
अझै कतिको समिश्रण हुन बाँकी नै छ ।
हाँसको बथानमा एउटा बकुलो अस्तो
संसारदेखि अलगिएर भड्किन खोजेको होइन,
यहाँ मपाईको हार लगाएर आफै फुर्किन्छन्
बुद्धदेवको रूप धारणगरी संन्यास लिन खोज्नेहरू,
अलुवा, बगड़ाको भाव सुनी तर्सनेहरू.....?
परिवार-नियोजनको उलंघनगरी
छिचिमिरासरि बालबच्चाहरू चुलैभरि !
संसारले थामीनसक्नुका यी सिसे-मुसेहरू ?
प्रधान मन्त्रीका होश लानेहरू.....!
जोत्ने किरासरी छ स्याउँ-स्याउँ !
अझै मैले संसारलाई बुझ्न नै सकेको छुइन ?
भारिमाथि सुपारी भने झैं—
हातमा डिग्रीलिएर मनमा फिक्री भिरेर
सरकारलाई अर्कै लण्ठा भिराउने कम छैन !
एटम, अणुबमले प्रगति गर्नेहरू पनि कम छैन
तर कंकाल देशको हाड़ चुस्न मात्र जान्दछ
अमिर नाँच्दछ होटल रेस्टुरेण्टमा
अनि, गरीब नाँच्दछ चियाका बुटा र हलो जुवामा
अनि त मैले संसारलाई बुझेकै छैन ।

✪ ✪ ✪

नेपाली साहित्यमा देवकोटा

सुरेश लावर
बाह्रौं श्रेणी 'विज्ञान'

महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा नेपाली साहित्यको एक अग्रगण्य प्रतिभा हुन् । उनको जन्म वि० सं० १९६५, कार्तिक अमावस्याको दिन दिल्लीबजार, काठमाण्डौंको एक साधारण ब्राह्मण परिवारमा भएको थियो । उनको पिता तिलमाधव देवकोटा कवि र संगीत प्रेमी थिए । शायद पिताकै प्रतिभाको प्रत्यन प्रभाव थिए 'देवकोटा' । पिताकै प्रेरणाबाट उनी कवि भए, महाकवि भए भन्नमा केहि अत्युक्ति नहोला । साथै उनी प्रणयपत्र लेखन निपुण थिए, उनले गाउँ-घरकी महिलाहरूको प्रणय-पत्र लेखिदिन्थे । यसरी उनको बाल्य हृदयमा भावनाको सुरेली देखा पऱ्यो ।

देवकोटाले पटना विश्वविद्यालयबाट बी० ए० बी० एल० उतीर्ण गरी एम० ए० को प्रथम वर्षको अध्यण सिध्याएका थिए तर कतिवटा परिस्थितिहरूले गर्दा पुरा गर्न सकेनन् । यसरी शिक्षा-क्षेत्रबाट टाढिए पछि उनले वि० स० २००१ सालमा "नेपाली भाषा प्रकाशिनी समिति"-मा पुस्तक लेख्ने काम गरे । मातृभाषा-प्रेमी भएको हुनाले वि० स० २००२ मा त्रिचन्द्र कलेजमा 'नेपाली साहित्य'का प्राध्यापक बने । त्यस समय नेपालमा चारैतिर राणाहरूको अत्याचार फैलिसकेको थियो । देवकोटाले ती अत्याचारहरू सहन सकेनन्, राणाहरूको विरोधी बने—फलस्वरूप वि० स० २००४ मा उनले आफ्नो मातृभूमि त्याग्न पऱ्यो । छाती भरी देशप्रतिको त्याग र गह भरी आँशु लिएर उनी बणारस पुगे । बणारसमा पनि देवकाटा त्यसै बसेनन् —विदेशिएको नेपालीहरूको सहायता लिई 'नेपाली राष्ट्रीय काँग्रेस'लाई साथ दिए । त्यस बेला कुनै पनि नेपालीहरूले नेपालभित्र राणा शासन विरोधी कुनै पनि संस्था, संगठन खोलने अधिकार थिएन । जसले राणा विरोधी कुनै कदम अघि सार्थे, उनीहरूले कठोर सजाय पाउँथे । उनले काशीबाट निक्लने 'युगवाणी' पत्रिकाको सम्पादन गरे । यसरी विभिन्न पत्र पत्रिकाबाट उनले आफ्नो गहकिलो लेख जनसमुह पेश गरे । जहाँ थुप्रै थुप्रै देशप्रतिको त्याग र नेपाल आमाप्रतिको ममता पाइन्थ्यो । यसरी देवकोटा कार्यपथमा तल्लीन भई रहेको बेला वि० स० २००६ मा उनको एउटै प्रणय-पुत्रको देहान्त भयो । देवकोटालाई बणारस छोड्न कर लाग्यो—हृदय भरी पुत्र वियोगको कारुणिक व्यथा बोकेर फेरि उनी नेपाल फर्के ।

वि० स० २००७ सालमा नेपाल, राणाहरूको शासनबाट मुक्त भयो । तरै पनि कति दुःखको कुरो – नेपालले स्वतन्त्र पाएरै पनि देवकोटामा स्वतन्त्रता आएन, उनी सदा वेदनाको सांग्लोबद्ध थिए । उनले प्रतिदिन आर्थिक संकटको सामना गरिरहन पऱ्यो । "भारी माथि सुपारी" भने झैं उनको वेदनापूर्ण जीवनमा आफ्नो एउटै प्रणय पुत्र टाढ़िन्दा, उनको निस्ति संसारै उजाड़ हुनु स्वाभाविक नै थियो । देवकोटाले दिन, सप्ताह, मास सिगरेटको धूँवामा रिमोलिएर बिताउन थाले । परन्तु साहित्यप्रति उनको कत्रो त्याग ? कत्रो बिश्वास ? साहित्य सेवालाई उनले कहिले बिर्सेनन् । उनले आफ्नो पेट एवं आफू

जस्तै कतिवटा पेटहरू ट्यूशन पढाउने कार्यसित साट्दै आएका थिए । उनी सांसारिक दौलतमा अति नै गरीब थिए किन्तु मनको अति कल्पनाको धनी थिए । उनको जीवनमा सरस्वतीको दान थियो परन्तु लक्ष्मी सदा टाढ़ा भाग्दथिइन् । देवकोटाले प्रायः दिन वेदनाको गहिराईमा डुबेर विताउँथे । सायद यसैकारण होला भनिन्छ 'वेदना नै देवकोटाको निम्ति अभिशाप थियो' । तर उनी कहिले दुःखदेखि डराएनन् । राणा शासनको अन्त पछि देवकोटाले आराम साथ लेख्न पाउँछन् भन्ने आशा त्यसै चकनाचूर भयो, उनको जीवनमा फूर्सद क्षितिजको सूर्य सरह थियो ।

× × ×

देवकोटाको प्रकृति अति नै अद्भूत थियो ताकि उनलाई देख्नसाथ यही आभास पाइन्थ्यो कि उनी कुनै वेदनाले छट्पटाई रहेछन् । उनको युगल नयणहरू सदैव केहि हराएको चीज खोजे झैं ....के-के खोजी-रहन्थे । नेपाली साहित्यको जग बसाउनेहरूमा देवकोटाको योगदान अतुलनीय छ । सर्व प्रथम उनको योगदानको प्रमाण 'मुना-मदन'ले दिन्छ । 'मुना-मदन' ह्याउरे छन्दमा लेखिएको अत्यन्त रोचक दुःखान्त खण्ड काव्य हो । यस खण्डकाव्यले जन समुहमा महत्त्वपूर्ण स्थान ओगटेको छ ।

देवकोटामा पाश्चात्य शिक्षाको प्रभाव धेरै मात्रामा पाइन्छ । उनले नेपाली बाहेक अंग्रेजी, फारसी, संस्कृत, हिन्दी आदि भाषा ज्ञान पाप्त गरेका थिए । भनिन्छ—देवकोटाले सपना पनि अंग्रेजीमा देख्थे रे । सायद यसैले होला उनको नेपाली कविता भन्दा अंग्रेजी कविताहरू अझ स्पष्ट हुन्छ । उनमा सानै उमेरदेखि नै अंग्रेजी कविहरू शेली, बडर्सवर्थ, कीटसको गहिरो प्रभाव परेको थियो । साहित्य क्षेत्रमा उनको विशेषताहरू हुन्—नवीन शब्दको प्रयोग, भावनाको सुरेली, विचारमा गाम्भीर्य, कल्पनाको गहिराई, वाक्य प्रयोगमा कलात्मक व्यञ्जना, चित्रणमा मिठास आदि, देवकोटाले साहित्य क्षेत्रमा कविता बाहेक निबन्ध, उपन्यास, प्रबन्ध, कथा आदि लेखे ता पनि कविता क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण स्थान ओगटेका छन् । उनको कवितामा स्वाच्छन्दबाद (Romanticism) पाइन्छ । देवकोटा नेपाली साहित्यको एक आशुकवि हुन्, रोमाण्टिक कवि हुन्, युगप्रवर्तक कवि हुन्, अनि हुन् महाकवि । यस्ता उपनामहरूले आभूषित थिए महान प्रतिभा देवकोटा । कुनै लेखकले भनेका छन्—देवकोटा नेपाली साहित्य क्षेत्रमा तीन चोटी जन्मे—'मुना-मदन'-सित, 'शकुन्तला'-सित र 'पागल'-सित । देवकोटाको कतिपय अनमोल कृतिहरू जो नेपाली साहित्य मन्दिरमा पुष्प स्वरूप अर्पण छन्, ती हुन्—

महाकाव्य—'शकुन्तला' र 'सुलोचना' ।

खण्डकाव्य—'मुना-मदन', 'कुसुमी', 'राजकुमार प्रभाकर', 'महेन्दु' (भोटे-शेलोमा), रावणजटायुद्ध, कृषिवाला, सीताहरण, बनकुसुम, प्रमोथियस, लुनी, मायाविनी, सर्सी, महाराणा प्रताप आदि ।

संदर्भ पुस्तकहरू—नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहास, ह्यालबाट ।

कविता संग्रह—चिल्ला पातहरू, भिखारी, पुतली, सुनको बिहान, छहरा, भावना, गांगेय इत्यादि ।

प्रबन्ध संग्रह—लक्ष्मी प्रबन्ध संग्रह, प्रसिद्ध प्रबन्ध संग्रह ।

कथा संग्रह—लक्ष्मी कथा संग्रह ।

उपन्यास—चम्पा आदि हुन् ।

यसबाहेक उनका अझ कृतिहरू प्रकाशनमा नआई छन् । उनको एउटै ध्येय थियो भावनालाई पोखाउनु, तर प्रकाशनमा ल्याउनु थिएन । यसर्थ उनको साहित्यप्रति यत्रो सेवाले उनी महाकवि भए । यस्ता अद्भूत प्रतिभालाई वि० स० २०१६ मा क्यान्सर रोगले चट्ट चुँडेर लग्यो तरै पनि यो बाग त्यसै उजाड़िने छैन जहाँ उनका कयौं कृतिहरू बिरुवा सरह बाँचेका छन्, जो फूलिरहने छन्, फलिरहने छन् अनि नेपाली साहित्यलाई हँसाई रहने छन् । तसर्थ—महान् प्रतिभा देवकोटा कहिले मर्ने छैनन्, बरू सदा-सदा अमर रहने छन् ।

बालकृष्ण सम—मेरो प्यारो कवि

लोडदेने लेप्चा
सातौं श्रेणी 'क'

मलाई मन परेको कविता 'स्वागत' हो । यी कविता लेख्ने हाम्रो प्यारो कविजी हुनुहुन्छ स्वर्गीय बालकृष्ण सम । नेपाली साहित्यको अर्को महान् कारीगढ़ स्व० बालकृष्ण समनै हुनुहुन्छ । उहाँले सबै क्षेत्रमा कलम चलाउनु भएको छ । उहाँ नाटक, कविता, उपन्यास अन्य पुस्तकहरू लेख्ने एउटा प्रशिद्ध लेखक हुन् । यसैकारण उहाँलाई नेपाली साहित्यको शेक्सपियर भनिएको हो । हाम्रा कविजी बालकृष्ण समको जन्म सन् १९०८ सालमा काठमाण्डौं ज्ञानेश्वरमा भएको हो । समज्यू धनी परिवारमा जन्मे-को हुनाले बाल्य अवस्थामै सुविस्ता साथ विद्यार्थी जीवन बिताउनु पाए । उनले खाली कविता मात्र लेखेनन्, नाटक र उपन्यासहरू पनि लेखेका छन् । उहाँले लेख्नु भएको नामी पुस्तक "नियमित आकस्मिकता" हो । बालकृष्ण समज्यू साहित्यकार संगसंगै प्रणेता वैज्ञानिक बाहेक चित्रकार, तस्वीरकार, फोटोग्राफर, संगीतकार र अभिनेता पनि हुनुहुन्थ्यो । समजी नेपाली भाषा प्रकाशिनी समितिका अध्यक्ष, त्रिचन्द्र कलेजका प्राध्यापक, नेपाल रेडियो तथा प्रचार विभागका निर्देशक-डाइरेक्टर औ राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानका उप-कुलपति भई-सक्नु भए। सन् १९७६ सालमा उहाँ सिकिस्त बिरामी परि आफ्नो स्मरण शक्ति हराइ-सक्नु भएको थियो । आराम त भयो तर त्यसको साथ साथै सन् १९८१ सालमा ८० वर्षको उमेरमा उहाँको देहान्त भयो ।

नाम : कति बदनाम ?

हीराकुमार छेत्री
बाह्रौं श्रेणी 'कला'

शेक्सपियरले भनेका रहेछन्—'नाममा के राखिएको छ ? हामीले गुलाबलाई अर्कै नाम दिए तापनि यसले मीठै वासना दिन्छ ।' शेक्सपियरको भनाइको मतलब हो नाम जस्तै राखिए पनि हुन्छ, गुण राम्रो हुनुपर्छ । नाममा केही राखिएको छैन । वास्तवमा नामको काम कुनै वस्तु तथा मान्छे विशेषलाई चिनाउनु मात्र हो । यस भनाइलाई स्वीकार्य ठहऱ्याउन मन लाग्छ तर एकापट्टि संस्कृतको एक उक्ति ठिङ्ङ ठड्रिन्छ—'यथा नामः तथा गुणः' । जस्तो नाम छ त्यस्तै गुण हुनुपर्छ । संस्कृत उक्तिको समर्थनमा वीरबहादुर बलियै हुनुपर्छ तर शेक्सपियरको ठनाइमा दयामान, निर्दय औ नयनतारा अन्धि भए पनि हुन्छ । दुवै तर्क मान्य छन् । नाम अनुसारको गुण हुनुपर्छ भन्ने पनि उचितै छ र नाम अनुरूप गुण नभए पनि हुन्छ भन्ने पनि उपयुक्त नै छ । सीता नाम छ भने पतिभक्ता नै हुनुपर्छ भन्ने पूर्वेली वा संस्कृतले मान्छ भने पश्चिमले सुमित्रा झगड़ालु भए पनि हुन्छ भन्ने मान्छ, शेरसिंह स्यालजस्तो भए पनि हुन्छ भन्छ । कति यस्ता नामहरू हुन्छन् जो उच्चारित हुने बित्तिकै सुन्नेमाथि भयङ्कर प्रभाव पर्नजान्छ; जस्तो—बाघसिंह । बाघसिंह नाम सुनिनेसाथ कालो, आलो, मोटो, ठूलो जुँगाधारी व्यक्तिको नक्सा आँखाले खिच्छ तर बाघसिंह बिरालो जस्तो हुन पनि सक्छ ।

यसरी व्यक्तिवाचक (मान्छेविशेष) नामका दुइ पक्ष भएका छन् । शेक्सपियरको अंग्रेजी कथनलाई पूर्वको एक लोककथाले समर्थन पनि गर्छ । कथा यस्तो छ—'एकजना शिष्यले आफ्ना गुरुलाई उनको नाम नराम्रो भएको खण्डमा बदली गरिदिने निवेदन गर्दा गुरुले 'सन्तोषी सदा सुखी' भनेर जुन नाम छ त्यही राख्ने सल्लाह दिन्छन् । शिष्य फेरि पनि आफ्नो नाम बदल्न नै चाहन्छन् तब गुरुले उनलाई एक पैदल-यात्रामा पठाउँछन् अनि यात्राबाट पाएको ज्ञानले नाम राखिदिने वचन दिन्छन् । शिष्य यात्रा गर्न थाल्छन् । बाटामा हिड़िरहेका समय तिनी एउटा लाश लगिरहेको देख्छन् र मृत व्यक्तिको नाम सोढा अमर भन्ने थाह पाउँछन् । अमर मरेको देखेर शिष्य छक्क पर्छ । अर्को गाउँमा एकजना व्यक्ति दुःखले रोइरहेको भेटछन् जसको नाम हुन्छ सुखराम । यात्रा गरिरहेकै समय पुनः एक बाटो बिर्सेको व्यक्तिसित तिनको भेट हुन्छ र उसको नाम सोढा थाह लाग्छ पथिक । अमरको मृत्यु भएको, सुखरामलाई दुःख परेको र पथिकले बाटो भुलेको देखेर अन्त्यमा शिष्यले आफ्नो नाम नै उचित भन्ने शिक्षा प्राप्त गर्छन् । शिष्यको नाम हुन्छ तृप्तमान ।

नामले यसरी चिनाउने काम मात्र गर्छ ।

नेपाली समाजमा नाम अनेक किसिमले राख्ने ढंग छ, जस्तै—चिम्से, मुछे, खोरण्डे, बकबके, ढल्ले, पुड़के, जिलिगाष्टे, टेंडे इत्यादि । यस्तो नामकरण गर्ने अभिभावक-

हरूको एउटा विश्वास अथवा अन्धविश्वास छ कि छोराछोरीका नाम राम्रा वा प्यारा भए ईश्वरका लागि पनि उनीहरू छिट्टै प्यारा हुन्छन् । यस विश्वासले 'यथा नामः तथा गुणः'लाई पूर्णरूपले थाँक्रो दिएको छ । यसरी नामकरण गर्दा अभिभावकहरू विशेष आफ्ना नानीहरूका व्यवहार र शारीरिक गठनलाई मध्यनजर गर्छन् । यस्ता नानीहरूका नाम पछि ठूला भएर अकबरै राखिए पनि पुरानै नाम सुहाउँछ ।

हिन्दीमा एउटा कहावत् छ—'आँख का अंधा नाम नैनसुख' भन्ने । यसले पनि शेक्सपियरी उक्तिको खण्डन गरेर संस्कृतकै पुच्छर समात्छ । उसै गरी नेपालीका 'जुन गोरुको सिँग छैन उसैको नाउँ तिखे', 'जसको नाक छैन उसैको नाम बहादुर गिरी' जस्ता उखानहरू पनि पश्चिमेली तर्कविरुद्ध नै छन् । फेरि पूर्वलाई नै मान्यता दिने हो भने चिरंजीवीले अजम्मरीको बुटी खोज्नुपर्‍यो, विजयले अण्डा, घिउ खाँदै गर्नुपर्‍यो, पुष्पले धर्मपुस्तक पढ्नुपर्‍यो ।

जातिविशेषका नाममा पञ्जाबतिर दरबारसिंह, गुरुद्वारासिंह, सरदारसिंह आदि हुन्छन् । यसप्रकारले हिन्दूले मन्दिरप्रसाद, मुस्लिमले मस्जिदवख्श, ईसाईले गिर्जामान, मास्टर चर्च राखे नामबाटै धर्मबोध हुन्छ । यसको लागि श्री महाभारत राई, श्रीमान् गरुड़पुराण थापा, मिस्टर बाइबल लेप्चा, जनाब कुराणशरिफ, गुरुग्रन्थ साहेब, त्रिपिटक छिरिङ आदि नाम पनि अयोग्य छैनन् । यसरी नाम राख्दा प्रत्येक नामले एकेक व्यक्तिको तोकेर परिचय दिन्छ । कुनै अन्तर्वार्तामा एक उम्मेदवार श्री फलनारामको नाम डाकिए त्यहाँ चारजनाभन्दा बेसि फलनाराम देखा पर्न सक्छन् किनभने आजकल एकै नाम भएका हजार व्यक्ति हुन्छन्, उदाहरणको निम्ति माइकल ज्याकसन लिनसकिन्छ । यसप्रकारले एउटै नाममा चारजना पर्नुभन्दा त बरु गाढ़ीमान, चामु, चामे, गौंथली, परेवी, जूठे नाम राखेर यस झन्झटबाट उम्कन नै बेश हुन्छ । यसरी नै एउटै नाम पर्ने डर भएको खण्डमा जतिसक्दो नानीको न्वारानमा प्रकृतिलाई प्रधानता दिएर नाम राखे पनि हुन्छ । जस्तै—फूलकुमार, कोपिला, महोसिंह, पत्थरलाल, सयपत्री, हाँड़ीमाया, घिउकुमारी, तितिरीमाया, डुकुमाया इत्यादि । प्राकृतिक नाम छ भने सुन्नमा पनि मीठो लाग्छ; जस्तो—फूलकुमारकी छोरी गमलारानीको विवाह पर्वतेको छोरो बनमारालालसित सुसम्पन्न भइरहेछ भनी गुलाबचन्द्रले जनाएका छन् ।

कति युवकहरू सुन्दरी र रूपा नाम सुनेर मक्ख पर्छन् तर रूप र सुन्दरताको यादै गर्दैनन् । हुनसक्छ सुन्दरीकहाँ सौन्दर्यको र रूपामा रूपको कमी छ ।

कसैको नानीको न्वारानमा नाउँ राख्ने मौका मिल्यो भने मुखमा जे आयो त्यही राखिदिए पनि हुन्छ ! यदि 'ख' अक्षरको पर्‍यो भने खम्बासिंह, खबरबहादुर; 'क' पर्‍यो भने कारखाना, कूलकुमार आदि राखिदिए हुन्छ । यसो गर्नाले एउटा नामले एउटै व्यक्ति चिनाउँछ । तर खुशबहादुर, कोमल भन्ने नाम झैं जन्मने र कठोर मिजाजका नानीहरूलाई सुहाउँदैन ।

लाटाको नाउँ भानुभक्त राखेर अंग्रेजी भनाइको अनुकरण गरिएको पनि यहाँ पाइन्छ । आफ्नो छोरो मोहम्मद अली र माइकल ज्याकसन दुवैजना जस्तो होस्

भन्ने हेतुले माइकल मोहम्मद चक्रवर्ती नाम राखिएको पनि छ ।

यसरी नाम राख्नमा दुइवटा तर्कले सताउँछन् । हृदयचन्द्रका पिताले आफ्नो छोराको हृदय चन्द्र जस्तो होस् भनेर नाम राखिदिए तर हृदयकै रोगले उनको मृत्यु भयो, फेरि देवकोटाको कथा पनि यस्तै छ । यहाँ संस्कृत कथनको विरोध भयो । तर अच्छा राई प्रवृत्तिका, मोतीराम मोती नै भएका हुनाले अंग्रेजी भनाइको हार भयो ।

रेलभित्र जन्मने नानीलाई रेलचंद, हवाइजहाजमा जन्मनेलाई वतासमान आदि नाम दिँदा हानि छैन । यति नगरेर कलमबीर, अक्षरसिंह, ज्ञानसिंह नाम दिइए पछि कलमबीर पटमूर्ख, अक्षरसिंह वर्ग नचिन्ने, ज्ञानसिंह अज्ञानी निस्कन सक्छन् । हुन त बाँसजस्तो व्यक्तिलाई पहलमान, आँखा कानीलाई सुलोचना, निर्धनलाई धनकुमार, पढ्न नजान्नेलाई कविता, नाम दिएर अंग्रेजीपट्टि टाँसिन पनि हास्यस्पद नै हुन्छ । सेनामा पहलमानको जरूरत हुन्छ तर नामको होइन गुणको, अभिनयमा सूलोचनाको दरकार हुन्छ, समाजमा सुमित्राको, साहित्यमा कविताको, विवाहको दाइजोमा धनकुमारी र लक्ष्मीको, रूप नामको होइन तर गुणको आवश्यकता हुन्छ ।

आजकल उपनाम धर्ने अर्को रोग पनि प्रचलित छ, जस्तो—गोरुआँख्ले 'नेत्रहीन', हस्तबहादुर 'डुँडे', कर्णबहादुर 'बेह्रा', सुखमान 'निराशा', आशामाया 'विवश' आदि जस्ता नामका पछि भुण्ड्याइने पुच्छरहरू अनेक पाइन्छन् । यसरी नाम राख्दा समय बर्बाद हुने डर हुन्छ नाम लम्बिएर । चम्रेल कविको जति छोटो नाम भइदिए साह्रो पर्छ । बरु उपनाम मात्र राखेर वास्तविक नामलाई गोप्य राखे पनि हुन्छ ।

पहिलेका नामहरू लामा हुन्थे । ती नामहरू लामै भए तापनि लिङ्गबोधक हुँदैथे । जस्तो —टेकबहादुर-पुंलिङ्ग, मनमाया स्त्रीलिङ्ग आदि । तर आजकल यसरी बहादुर, रत्न, चन्द्र, कुमार प्रसाद, प्रकाश माया, कला, रत्ना, चन्द्रा, कुमारी आदि लिङ्गबोधक सहनाम जोड़ने चलन हराइरहेछ । अहिले त लक्ष्मी, हिरण, ज्योति, रोशन, तुलसी, विष्णु, शान्ति, प्रेम, पुष्प आदि नामहरू दुवै लिङ्गका निम्ति प्रयुक्त भएर अप्ठ्यारो स्थिति ल्याइराखेका छन् ।

नाम लामा नहुन् भनेर लघुनामकरण गरेर डी० के० सिंह, एस० पी० राई आदि लेखिने चलन आज आएको छ । नाममा केही गड़बड़ी छ भने पनि यसरी नामको संक्षिप्त रूप गरिन्छ । जहाँ नाम छोटिएर सानो भएको छ त्यहाँ अवश्यै केही गड़बड़ी छ भन्ने बुझे पनि हुन्छ । हुनसक्छ बी० बी० सिंहको पूरा नाम बेलबटम सिंह हो, श्रीमती ए० शर्माको नाम अलछिना हो भनेर कसैलाई थाहा थिएन । वास्तवमा अंग्रेजीमा यसरी नामको लघुरूप बनाउँदा वास्तविक कर्णप्रियता आघात पुग्छ पनि । के० राम भन्दा त खुशराम कति मीठो सुनिन्छ । यसरी अंग्रेजी सभ्यताको कारण यता पनि घिउचयनब्यू विस्तारी-विस्तारी घिउचन र घिच्चनमा परिवर्त्तन भइसके विचरा ! फेरि नाउँको लघुरूप गर्दा अंग्रेजीमै हुनुपर्छ भन्ने केही छैन । नेपालीमै पनि नाम घट्न सक्छन् ।

भन्ने हेतुले माइकल मोहम्मद चक्रवर्ती नाम राखिएको पनि छ ।

यसरी नाम राख्नमा दुइवटा तर्कले सताउँछन् । हृदयचन्द्रका पिताले आफ्नो छोराको हृदय चन्द्र जस्तो होस् भनेर नाम राखिदिए तर हृदयकै रोगले उनको मृत्यु भयो, फेरि देवकोटाको कथा पनि यस्तै छ । यहाँ संस्कृत कथनको विरोध भयो । तर अच्छा राई प्रवृत्तिका, मोतीराम मोती नै भएका हुनाले अंग्रेजी भनाइको हार भयो ।

रेलभित्र जन्मने नानीलाई रेलचंद, हवाइजहाजमा जन्मनेलाई वतासमान आदि नाम दिँदा हानि छैन । यति नगरेर कलमबीर, अक्षरसिंह, ज्ञानसिंह नाम दिइए पछि कलमबीर पटमूर्ख, अक्षरसिंह वर्ग नचिन्ने, ज्ञानसिंह अज्ञानी निस्कन सक्छन् । हुन त बाँसजस्तो व्यक्तिलाई पहलमान, आँखा कानीलाई सुलोचना, निर्धनलाई धनकुमार, पढ्न नजान्नेलाई कविता, नाम दिएर अंग्रेजीपट्टि टाँसिन पनि हास्यस्पद नै हुन्छ । सेनामा पहलमानको जरूरत हुन्छ तर नामको होइन गुणको, अभिनयमा सुलोचनाको दरकार हुन्छ, समाजमा सुमित्राको, साहित्यमा कविताको, विवाहको दाइजोमा धनकुमारी र लक्ष्मीको, रूप नामको होइन तर गुणको आवश्यकता हुन्छ ।

आजकल उपनाम धर्ने अर्को रोग पनि प्रचलित छ, जस्तो—गोरुआँखले 'नेत्रहीन', हस्तबहादुर 'डुँडे', कर्णबहादुर 'बेहा', सुखमान 'निराशा', आशामाया 'विवश' आदि जस्ता नामका पछि झुण्ड्याइने पुच्छरहरू अनेक पाइन्छन् । यसरी नाम राख्दा समय बर्बाद हुने डर हुन्छ नाम लम्बिएर । चम्रेल कविको जति छोटो नाम भइदिए साह्रो पर्छ । बरु उपनाम मात्र राखेर वास्तविक नामलाई गोप्य राखे पनि हुन्छ ।

पहिलेका नामहरू लामा हुन्थे । तीं नामहरू लामै भए तापनि लिङ्गबोधक हुँदथे । जस्तो —टेकबहादुर-पुंलिङ्ग, मनमाया स्त्रीलिङ्ग आदि । तर आजकल यसरी बहादुर, रत्न, चन्द्र, कुमार प्रसाद, प्रकाश माया, कला, रत्ना, चन्द्रा, कुमारी आदि लिङ्गबोधक सहनाम जोड़ने चलन हराइरहेछ । अहिले त लक्ष्मी, हिरण, ज्योति, रोशन, तुलसी, विष्णु, शान्ति, प्रेम, पुष्प आदि नामहरू दुवै लिङ्गका निम्ति प्रयुक्त भएर अप्ठ्यारो स्थिति ल्याइराखेका छन् ।

नाम लामा नहुन् भनेर लघुनामकरण गरेर डी० के० सिंह, एस० पी० राई आदि लेखिने चलन आज आएको छ । नाममा केही गड़बड़ी छ भने पनि यसरी नामको संक्षिप्त रूप गरिन्छ । जहाँ नाम छोटिएर सानो भएको छ त्यहाँ अवश्यै केही गड़बड़ी छ भन्ने बुझे पनि हुन्छ । हुनसक्छ बी० बी० सिंहको पूरा नाम बेलबटम सिंह हो, श्रीमती ए० शर्माको नाम अलछिना हो भनेर कसैलाई थाहा थिएन । वास्तवमा अंग्रेजीमा यसरी नामको लघुरूप बनाउँदा वास्तविक कर्णप्रियता आघात पुग्छ पनि । के० राम भन्दा त खुशराम कति मीठो सुनिन्छ । यसरी अंग्रेजी सभ्यताको कारण यता पनि घिउचयनब्यू विस्तारी-बिस्तारी घिउचन र घिचनमा परिवर्त्तन भइसके विचरा ! फेरि नाउँको लघुरूप गर्दा अंग्रेजीमै हुनुपर्छ भन्ने केही छैन । नेपालीमै पनि नाम घट्न सक्छन् ।

उदाहरण :- कालुनारायणको काना, भैरव-सिहको भैंसी, खम्बासिहको खसी, सूर्य-प्रसादको सूप, जगत राईको जरा, सुरेश चन्द्र नारायणको सूचना इत्यादि ।

जे भए पनि नाम जस्तो राखे पनि आफ्नो-आफ्नै इच्छा हो । गुण विरुद्ध नाम राखे पनि, गुण युक्त राखे पनि प्राकृतिक र वैज्ञानिक जस्तो बनाए पनि, घटाएर दुइवर्ण बनाए पनि, लम्ब्याएर दुइ कोसको पारे पनि, नाम नराखी बेनाम गए पनि, नाम राखेरै बदनाम भए पनि निर्णय आफ्नै हो । तरै पनि नाना प्रकारका नामहरू राखेर यो लेखौटभित्र सहायता गर्नुहुने यहाँका सबै नामधारीहरूलाई मुरी-मुरी सधन्यवाद !!

भाइ

मिलन लामा
बाह्रौं श्रेणी 'कला'

'सुमन ——जसलाई प्यार गरेर सबैले 'भाइ'-को सम्बोधनमा पुकार्थ्यो । यस रंग मंचमा हुर्कंको भर्खरै बाह्र साल भएको थियो, सुन्दर र हँसमुख नै उसको एक कढ़ि थियो ।

विद्या उर्पाजन गर्नमा अति नै अघि सरिसकेको, कक्षामा पहिलो हुने ठिटो, गुरुवा'को प्यार उमा निकै छाएको थियो । कक्षा लगायत विद्यालयभरि नै उसको शान्त र कोमल बोलिहरूले उसलाई सबै संग परिचित पारिदिएको थियो ।

सायद सबैको प्यारो भएर होला उसलाई सानै उमेरमा रोगले अंगालो हाल्न पुगेको थियो । विद्यालयको लामो बिदा पछि जब विद्यालय खुलेथ्यो —— त्यस दिन उसलाई विद्यालय जाने इच्छा नहुँदै पनि जान वाध्य भएको थियो कारण उसको बुवा.....जो चाहिँ 'रक्सी' पिएर भएका सबै रिसहरू बर्साउँथ्यो, यसर्थ उ विद्यालयतिर लागेको थियो । अचानक उसको पेटमा एक प्रकारको पिढ़ा पर्‍यो जो बिस्तारै बढ़ेर अस्पतालसम्म उसलाई ल्याउन पनि कक्षाका अरू छात्रहरूलाई गाह्रो पर्न गएको थियो ।

'डाक्टर'-को जाँच पछि उसलाई अस्पतालमा भर्ना गरियो । त्यस प्रकारको पिड़ा उसले धेरैपल्ट महशुस गरि सकेको रहेछ । जो अस्पतालमा भर्ना भए पछि पत्तो हुन गएको थियो । त्यस दिन देखि अस्पतालको खाटमा उसको भविष्यका दिनहरू बिस्तारै... बित्न गएको थियो ।

संसारमा यस्ता आमा-बाबु थोरै होला जसलाई आफ्नो सन्तानको प्यार भन्दा रक्सी र मौजमज्जाको बढ़ता प्यार हुने । त्यस अभागी ठिटो सुमनले यस्ता सुमा-बुबा पाएका थिए । बुबा रक्सीमा, सुमा मौजमज्जा उड़ाउनमा समय बर्बाद गर्थ्यो, जसको परिणाम स्वरूप उसलाई पेटमा "कर्कराशि" रोगले भेटिसकेको थियो ।

समयमा खान पाउँदैन थियो, काँचो भत्र पाईन्न थियो, घरमा काम गर्न पर्ने। कोही बेला उसले सड़ेको भोजन खान पर्थ्यो। यस्तै पिरले उसको एक मात्रै दिदी "राधिका" आत्महत्या गरेर बस पिरबाट मुक्ति प्राप्त गरेको थियो। तर उसलाई, "आफु पढ़ि उत्तम व्यक्ति" बन्ने ठुलो इच्छा थियो जो चाहिं अस्पतालको खाटमा बिलिन भएर गएको उसको मुमा-बुबालाई एक छिट्टा पनि पत्तो थिएन।

उसको भाग्यलाई दोषपूर्ण ठहराउने या उसको मुमा-बुबालाई ?

यस समाजमा चलेको त्यसता कुकर्म-हरूलाई कहिले बन्द गर्ने, कसले बन्द गर्ने ? भर्खरै जलेको नयाँ दीप भविष्यमा प्रकाश फैलाउने आकांक्षाहरूलाई समाजका यस प्रकारका कुकर्मका हुरीले निभाई दिँदै छन् जस्तो परिभाषा भाइबाट लिन सक्छौं। यसलाई रोक्न पर्ने कि अझै त्यसरी भर्खरै जले-का दीपहरूलाई निभाउन वा बुझाउन पर्ने ?

मलाई मन परेको कवि भानुभक्त

अजय सुब्बा
सातौं श्रेणी 'क'

मलाई मन परेको कवि भानुभक्त हुन्। कवि भानुभक्तको जन्म १८७६, आषाढ़ २६ गते, नेपाल तनहुँ भन्ने गाउँमा भएको थियो।

कवि भानुभक्तको बाजे श्री कृष्ण आचार्यले उहाँलाई सानैदेखि ठूलो शिक्षा दिनुभयो। भानुभक्तलाई सबैभन्दा उत्तम शिक्षा तथा अर्ति दिने घाँसी थिए। यसैले कवि भानुभक्त नेपाली कविहरूमध्ये सर्वप्रथम आदिकवि हुनु भयो। उहाँले संस्कृत भाषामा लेखिएको रामायणलाई शुद्ध, सरल र सबै मानिसहरूले बुझ्ने गरी नेपालीमा अनुवाद गरे। तो मध्ये 'प्रश्नोत्तरी', 'वधु-शिक्षा' लेख्नु भयो। उहाँले हामी नेपाली दाज्यू-भाईहरूलाई शुद्ध र सरल नेपाली लेख्न र बोल्न सिकाउनु भयो। उहाँले हामीहरूलाई जाति प्रेम, भाषा प्रेम, विद्या प्रेम सिकाउनु भयो। उहाँको कविता, श्लोक र रचनाहरूमा मिठास भएको अनपढ़ मानिसहरूले पनि खुब चाख दिएर सुन्दछन्।

भानुभक्त आचार्यको जन्मदिवसमा स्कूलको छात्रहरूले उहाँलाई भक्ति तथा धन्यवाद टक्राउँछन्। उहाँले यदि नेपाली दाज्यू-भाइहरूलाई नेपाली न सिकाएको भए अहिले नेपाली दाज्यू-भाइहरूले नेपाली लेख्न वा बोल्न सक्ने थिएन होला। नेपाली भाषा र साहित्यमा मलाई मन परेको हाम्रो आशु कवि श्री भानुभक्त आचार्य हुन्।

डी० आर० बराल एक कर्मठ कर्मी

नन्दलाल बराल र लीलावतीको पुत्रको रूपमा स्वर्गीय धनराज बरालको जन्म कालिम्पोङ इच्छे बस्तीमा मिति ३१ दिसम्बर १९२४ मा भएको थियो । केही समय बस्तीकै पाठशालामा विद्योपार्जन गरी एस० यु० एम० आई० मा तिनले भर्ना लिए । यही पाठशालाबाट सन् १९४७ मा म्याट्रिक परीक्षा पास गरे । यो भन्दा अघि उनले एस० यु० एम० आई० मा स्थित गुरु-तालिम केन्द्रबाट सन् १९४० प्रशिक्षण प्राप्त गरे । मिति १-४-१९४४ देखि उनको मृत्यु नहुन्जेल शिक्षकको रूपका कार्यरत थिए । उनको विवाह सर्दार उजिरसिंह दाहालको पुत्री श्रीमती नन्दकुमारी दाहालसित भएको हो । स्वर्गीय धनराज बरालका आफ्नी धर्मपत्नी बाहेक पुत्र श्री भानु कुमार बराल सम्प्रति यही पाठशालामा विज्ञानका दक्ष शिक्षकको रूपमा कार्यरत् छन् ।

मानिस जन्मन्छन् मर्नलाई—मरेर गएर मात्र केही हुँदैन—बाँचुञ्जेल उसले केही गऱ्यो ? ओ माथि उसको यश निहित रहन्छ । प्रकृतिमा यस्ता कैयौं उद्भितहरू उम्रन्छन् जसको जीवन क्षणिक छ तर त्यो क्षणिक समय भित्रमा आफ्नो सौन्दर्य र सौरभ फैलाई मानिसको ध्यानाकार्षित गर्न सक्षम् हुन्छन् यद्यपि समयको गति सँग-सँगै विस्मृतिको गर्भमा लुक्दै जान्छन् केही समयको निम्ति तिनीहरूले आफ्नो विशेषता यो धरणीलाई देखाएर पनि । मनुष्य जीवन पनि झण्डै त्यस्तै हुनपर्छ—फेरि लेखिएको छ—you only live once but if you live right once is enough. भलाई लाग्छ यही कुरा स्वर्गीय धनराज सरको जीवनले चरितार्थ तुल्याएको छ । यदि मानिसमा भएको कतिपय विशेषतालाई गुण मान्न सकिन्छ भने स्वर्गीय बरालमा भएका कतिपय विशेषताहरू, जस्तै — कर्त्तव्यपरायणता, मिलनसार, निराभिमानता, नम्रता, विनय-शीलता, सहिष्णुता, सहयोगिता आदि उनमा रहेको जीवनको सौन्दर्य र सौरभ हुन् जुनचाहिँ स्वर्गीय बरालमा स्वाभाविक अनि यथेष्ट रूपमा थियो ।

स्वर्गीय बराल सित मेरो व्यक्तिगत सम्पर्क सन् १९५३ देखि यसो भएको हो । यो सम्बन्ध सदभावनापूर्ण रह्यो उनको जीवनको अन्तिम घड़ीसम्म । यतिका लामो दिन उनको सामिप्यमा रहँदा मैले उनको मुखबाट कुनै प्रकारको कटुवचन किंवा रीस प्रकट भएको पाइन । सहयोग र सहायता मागेको खण्डमा सदैव तत्पर रहेको पाएँ । जीवनको अन्तिम घड़ीसम्म कुनै पनि काम सावधनीपूर्वक गरेको मैले पाएँ । खस्रो मसौदा तयार पार्दा पनि सठीक रेखाङ्कन गरी तयार पार्ने उनको अद्भूत बानी अपूर्व थियो । उनको कुनै पनि काम कार्यवाही गर्दा देखिएको धैर्य वस्तुतः सरहानीय थियो । सुन्दर तथा स्पष्ट हस्त-लिपि भएको स्वर्गीय बराल निःसन्देह पाठशालाको निम्ति एउटा asset थियो । पाठशालाको कामको निम्ति पाठशालाको समयमा होस् अथवा कुनै विदाको दिन, सदैव अह्राएको काम उत्सुकतापूर्वक तथा उत्कट लगनको साथ गर्ने बानी आज हामो थोरैमा पाउँछौं ।

उनी गफ हाँक्न र आफ्ना सहकर्मीहरू-लाई हसाउँन खूबै पारंगत थिए—आफ्नो जीवनमा घटेको कतिपय हास्यस्पद घटना-

Late Dhanraj Baral.

BLABBERS AND MENTORS

भन्ने हेतुले माइकल मोहम्मद चक्रवर्ती नाम राखिएको पनि छ ।

यसरी नाम राख्नमा दुइवटा तर्कले सताउँछन् । हृदयचन्द्रका पिताले आफ्नो छोराको हृदय चन्द्र जस्तो होस् भनेर नाम राखिदिए तर हृदयकै रोगले उनको मृत्यु भयो, फेरि देवकोटाको कथा पनि यस्तै छ । यहाँ संस्कृत कथनको विरोध भयो । तर अच्छा राई प्रवृत्तिका, मोतीराम मोती नै भएका हुनाले अंग्रेजी भनाइको हार भयो ।

रेलभित्र जन्मने नानीलाई रेलचंद, हवाइजहाजमा जन्मनेलाई वतासमान आदि नाम दिँदा हानि छैन । यति नगरेर कलमबीर, अक्षरसिंह, ज्ञानसिंह नाम दिइए पछि कलमबीर पटमूर्ख, अक्षरसिंह वर्ग नचिन्ने, ज्ञानसिंह अज्ञानी निस्कन सक्छन् । हुन त बाँसजस्तो व्यक्तिलाई पहलमान, आँखा कानीलाई सुलोचना, निर्धनलाई धनकुमार, पढ्न नजान्नेलाई कविता, नाम दिएर अंग्रेजीपट्टि टाँसिन पनि हास्यस्पद नै हुन्छ । सेनामा पहलमानको जरूरत हुन्छ तर नामको होइन गुणको, अभिनयमा सूलोचना-को दरकार हुन्छ, समाजमा सुमित्राको, साहित्यमा कविताको, विवाहको दाइजोमा धनकुमारी र लक्ष्मीको, रूप नामको होइन तर गुणको आवश्यकता हुन्छ ।

आजकल उपनाम धर्ने अर्को रोग पनि प्रचलित छ, जस्तो— गोरुआँख्ले 'नेत्रहीन', हस्तबहादुर 'डुँड़े', कर्णबहादुर 'ब्रेह्रा', सुखमान 'निराशा', आशामाया 'विवश' आदि जस्ता नामका पछि झुण्ड्याइने पुच्छरहरू अनेक पाइन्छन् । यसरी नाम राख्दा समय बर्बाद हुने डर हुन्छ नाम लम्बिएर । चम्रेल कविको जति छोटो नाम भइदिए साह्रो पर्छ । बरु उपनाम मात्र राखेर वास्तविक नामलाई गोप्य राखे पनि हुन्छ ।

पहिलेका नामहरू लामा हुन्थे । ती नामहरू लामै भए तापनि लिङ्गबोधक हुँदथे । जस्तो —टेकबहादुर-पुंलिङ्ग, मन-माया स्त्रीलिङ्ग आदि । तर आजकल यसरी बहादुर, रत्न, चन्द्र, कुमार प्रसाद, प्रकाश माया, कला, रत्ना, चन्द्रा, कुमारी आदि लिङ्गबोधक सहनाम जोड़ने चलन हराइरहेछ । अहिले त लक्ष्मी, हिरण, ज्योति, रोशन, तुलसी, विष्णु, शान्ति, प्रेम, पुष्प आदि नामहरू दुवै लिङ्गका निम्ति प्रयुक्त भएर अप्ठ्यारो स्थिति ल्याइराखेका छन् ।

नाम लामा नहुन् भनेर लघुनामकरण गरेर डी० के० सिंह, एस० पी० राई आदि लेखिने चलन आज आएको छ । नाममा केही गड़बड़ी छ भने पनि यसरी नामको संक्षिप्त रूप गरिन्छ । जहाँ नाम छोटिएर सानो भएको छ त्यहाँ अवश्यै केही गड़बड़ी छ भन्ने बुझे पनि हुन्छ । हुनसक्छ बी० बी० सिंहको पूरा नाम बेलबटम सिंह हो, श्रीमती ए० शर्माको नाम अलछिना हो भनेर कसैलाई थाहा थिएन । वास्तवमा अंग्रेजीमा यसरी नामको लघुरूप बनाउँदा वास्तविक कर्णप्रियता आघात पुग्छ पनि । के० राम भन्दा त खुशराम कति मीठो सुनिन्छ । यसरी अंग्रेजी सभ्यताको कारण यता पनि घिउचयनज्यू विस्तारी-बिस्तारी घिउचन र घिच्चनमा परिवर्त्तन भइसके विचरा ! फेरि नाउँको लघुरूप गर्दा अंग्रेजीमै हुनुपर्छ भन्ने केही छैन । नेपालीमै पनि नाम घट्न सक्छन् ।

उदाहरण — कालुनारायणको काना, भैरव-सिंहको भैंसी, खम्बासिंहको खसी, सूर्य-प्रसादको सूप, जगत राईको जरा, सुरेश चन्द्र नारायणको सूचना इत्यादि ।

जे भए पनि नाम जस्तो राखे पनि आफ्नो-आफ्नै इच्छा हो । गुण विरुद्ध नाम राखे पनि, गुण युक्त राखे पनि; प्राकृतिक र वैज्ञानिक जस्तो बनाए पनि, घटाएर दुइवर्ण बनाए पनि, लम्ब्याएर दुइ कोसको पारे पनि, नाम नराखी बेनाम गए पनि, नाम राखेरै बदनाम भए पनि निर्णय आफ्नै हो । तरै पनि नाना प्रकारका नामहरू राखेर यो लेखोटभित्र सहायता गर्नुहुने यहाँका सबै नामधारीहरूलाई मुरी-मुरी सधन्यवाद !!

भाइ

मिलन लामा
बाह्रौं श्रेणी 'कला'

'सुमन ——जसलाई प्यार गरेर सबैले 'भाइ'-को सम्बोधनमा पुकार्थ्यो । यस रंग मंचमा हुर्कंको भर्खरै बाह्र साल भएको थियो, सुन्दर र हँसमुख नै उसको एक कढ़ि थियो ।

विद्या उपार्जन गर्नमा अति नै अघि सरिसकेको, कक्षामा पहिलो हुने ठिटो, गुरुवा'को प्यार उमा निकै छाएको थियो । कक्षा लगायत विद्यालयभरि नै उसको शान्त र कोमल बोलिहरूले उसलाई सबै संग परिचित पारिदिएको थियो ।

सायद सबैको प्यारो भएर होला उसलाई सानै उमेरमा रोगले अंगालो हाल्न पुगेको थियो । विद्यालयको लामो बिदा पछि जब विद्यालय खुलेथ्यो .... त्यस दिन उसलाई विद्यालय जाने इच्छा नहुँदै पनि जान बाध्य भएको थियो कारण उसको बुवा.....जो चाहिँ 'रक्सी' पिएर भएका सबै रिसहरू बर्साउँथ्यो, यसर्थ उ विद्यालयतिर लागेको थियो । अचानक उसको पेटमा एक प्रकारको पिढ़ा पऱ्यो जो बिस्तारै बढ़ेर अस्पतालसम्म उसलाई ल्याउन पनि कक्षाका अरू छात्रहरूलाई गाह्रो पर्न गएको थियो ।

'डाक्टर'-को जाँच पछि उसलाई अस्पतालमा भर्ना गरियो । त्यस प्रकारको पिड़ा उसले धेरैपल्ट महशुस गरि सकेको रहेछ । जो अस्पतालमा भर्ना भए पछि पत्तो हुन गएको थियो । त्यस दिन देखि अस्पतालको खाटमा उसको भविष्यका दिनहरू बिस्तारै... बित्न गएको थियो ।

संसारमा यस्ता आमा-बाबु थोरै होला जसलाई आफ्नो सन्तानको प्यार भन्दा रक्सी र मौजमज्जाको बढ़ता प्यार हुने । त्यस अभागी ठिटो सुमनले यस्ता सुमा-बुबा पाएका थिए । बुबा रक्सीमा, सुमा मौजमज्जा उड़ाउनमा समय बर्बाद गर्थ्यो, जसको परिणाम स्वरूप उसलाई पेटमा "कर्कराशि" रोगले भेटिसकेको थियो ।

समयमा खान पाउँदैन थियो, काँचो भन्न पाईन्न थियो, घरमा काम गर्न पर्ने। कोही बेला उसले सड़ेको भोजन खान पर्थ्यो। यस्तै पिरले उसको एक मात्रै दिदी "राधिका" आत्महत्या गरेर यस पिरबाट मुक्ति प्राप्त गरेको थियो। तर उसलाई, "आफु पढ़ि उत्तम व्यक्ति" बन्ने ठुलो इच्छा थियो जो चाहिँ अस्पतालको खाटमा बिलिन भएर गएको उसको मुमा-बुबालाई एक छिट्टा पनि पत्तो थिएन।

उसको भाग्यलाई दोषपूर्ण ठहराउने या उसको मुमा-बुवालाई ?

यस समाजमा चलेको त्यसता कुकर्म-हरूलाई कहिले बन्द गर्ने, कसले बन्द गर्ने ? भर्खरै जलेको नयाँ दीप भविष्यमा प्रकाश फैलाउने आकांक्षाहरूलाई समाजका यस प्रकारका कुकर्मका हुरीले निभाई दिँदै छन् जस्तो परिभाषा भाइबाट लिन सक्छौं। यसलाई रोक्न पर्ने कि अझै त्यसरी भर्खरै जले-का दीपहरूलाई निभाउन वा बुझाउन पर्ने ?

मलाई मन परेको कवि भानुभक्त

अजय सुब्बा
सातौं श्रेणी 'क'

मलाई मन परेको कवि भानुभक्त हुन्। कवि भानुभक्तको जन्म १८७६, आषाढ़ २६ गते, नेपाल तनहुँ भन्ने गाउँमा भएको थियो।

कवि भानुभक्तको बाजे श्री कृष्ण आचार्यले उहाँलाई सानैदेखि ठूलो शिक्षा दिनुभयो। भानुभक्तलाई सबैभन्दा उत्तम शिक्षा तथा अर्ति दिने घाँसी थिए। यसैले कवि भानुभक्त नेपाली कविहरूमध्ये सर्वप्रथम आदिकवि हुनु भयो। उहाँले संस्कृत भाषामा लेखिएको रामायणलाई शुद्ध, सरल र सबै मानिसहरूले बुझ्ने गरी नेपालीमा अनुवाद गरे। ती मध्ये 'प्रश्नोत्तरी', 'वधु-शिक्षा' लेख्नु भयो। उहाँले हामी नेपाली दाज्यू-भाईहरूलाई शुद्ध र सरल नेपाली लेख्न र बोल्न सिकाउनु भयो। उहाँले हामीहरूलाई जाति प्रेम, भाषा प्रेम, विद्या प्रेम सिकाउनु भयो। उहाँको कविता, श्लोक र रचनाहरूमा मिठास भएको अनपढ़ मानिसहरूले पनि खुब चाख दिएर सुन्दछन्।

भानुभक्त आचार्यको जन्मदिवसमा स्कूलको छात्रहरूले उहाँलाई भक्ति तथा धन्यवाद टक्राउँछन्। उहाँले यदि नेपाली दाज्यू-भाइहरूलाई नेपाली न सिकाएको भए अहिले नेपाली दाज्यू-भाइहरूले नेपाली लेख्न वा बोल्न सक्ने थिएन होला। नेपाली भाषा र साहित्यमा मलाई मन परेको हाम्रो आशु कवि श्री भानुभक्त आचार्य हुन्।

डी० आर० बराल एक कर्मठ कर्मी

नन्दलाल बराल र लीलावतीको पुत्रको रूपमा स्वर्गीय धनराज बरालको जन्म कालिम्पोङ इच्छे बस्तीमा मिति ३१ दिसम्बर १९२४ मा भएको थियो । केही समय बस्तीकै पाठशालामा विद्योपार्जन गरी एस० यु० एम० आई० मा तिनले भर्ना लिए । यही पाठशालाबाट सन् १९४७ मा म्याट्रिक परीक्षा पास गरे । यो भन्दा अघि उनले एस० यु० एम० आई० मा स्थित गुरु-तालिम केन्द्रबाट सन् १९४० प्रशिक्षण प्राप्त गरे । मिति १-४-१९४४ देखि उनको मृत्यु नहुन्जेल शिक्षकको रूपका कार्यरत थिए । उनको विवाह सर्दार उजिरसिंह दाहालको पुत्री श्रीमती नन्दकुमारी दाहालसित भएको हो । स्वर्गीय धनराज बरालका आफ्नी धर्मपत्नी बाहेक पुत्र श्री भानु कुमार बराल सम्प्रति यही पाठशालामा विज्ञानका दक्ष शिक्षकको रूपमा कार्यरत् छन् ।

मानिस जन्मन्छन् मर्नलाई—मरेर गएर मात्र केही हुँदैन—बाँचुञ्जेल उसले केही गऱ्यो ? त्यो माथि उसको यश निहित रहन्छ । प्रकृतिमा यस्ता कैयौं उद्भिनहरू उम्रन्छन् जसको जीवन क्षणिक छ तर त्यो क्षणिक समय भित्रमा आफ्नो सौन्दर्य र सौरभ फैलाई मानिसको ध्यानाकर्षित गर्न सक्षम् हुन्छन् यद्यपि समयको गति सँग-सँगै विस्मृतिको गर्भमा लुक्दै जान्छन् केही समयको निम्ति तिनीहरूले आफ्नो विशेषता यो धरणीलाई देखाएर पनि । मनुष्य जीवन पनि भण्डै त्यस्तै हुनपर्छ—फेरि लेखिएको छ—you only live once but if you live right once is enough. भलाई लाग्छ यही कुरा स्वर्गीय धनराज सरको जीवनले चरितार्थ तुल्याएको छ । यदि मानिसमा भएको कतिपय विशेषतालाई गुण मान्न सकिन्छ भने स्वर्गीय बरालमा भएका कतिपय विशेषताहरू, जस्तै — कर्त्तव्यपरायणता, मिलनसार, निराभिमानता, नम्रता, विनय-शीलता, सहिष्णुता, सहयोगिता आदि उनमा रहेको जीवनको सौन्दर्य र सौरभ हुन् जुनचाहिँ स्वर्गीय बरालमा स्वाभाविक अनि यथेष्ट रूपमा थियो ।

स्वर्गीय बराल सित मेरो व्यक्तिगत सम्पर्क सन् १९५३ देखि यसो भएको हो । यो सम्बन्ध सदभावनापूर्ण रह्यो उनको जीवनको अन्तिम घड़ीसम्म । यतिका लामो दिन उनको सामिप्यमा रहँदा मैले उनको मुखबाट कुनै प्रकारको कटुवचन किंवा रीस प्रकट भएको पाइन । सहयोग र सहायता मागेको खण्डमा सदैव तत्पर रहेको पाएँ । जीवनको अन्तिम घड़ीसम्म कुनै पनि काम सावधनीपूर्वक गरेको मैले पाएँ । खस्रो मसौदा तयार पार्दा पनि सठीक रेखाङ्कन गरी तयार पार्ने उनको अद्भूत बानी अपूर्व थियो । उनको कुनै पनि काम कार्यवाही गर्दा देखिएको धैर्य वस्तुतः सरहानीय थियो । सुन्दर तथा स्पष्ट हस्त-लिपि भएको स्वर्गीय बराल निःसन्देह पाठशालाको निम्ति एउटा asset थियो । पाठशालाको कामको निम्ति पाठशालाको समयमा होस् अथवा कुनै विदाको दिन, सदैव अह्रायको काम उत्सुकतापूर्वक तथा उत्कट लगनको साथ गर्ने बानी आज हामी थोरैमा पाउँछौं ।

उनी गफ हाँक्न र आफ्ना सहकर्मीहरू-लाई हसाउँन खूबै पारंगत थिए—आफ्नो जीवनमा घटेको कतिपय हास्यस्पद घटना-

हरूको विवरण दिएर सबैलाई मनोरञ्जन गर्ने काम गर्थे—कथा भन्ने उनको अपूर्व गुणको कुरा आजपनि उनका पुराना छात्रहरूले गर्छन् ।

शिक्षक जीवनको अन्तिम भागतिर पाठशालाको Record/Report राख्ने काममा उनी खटिएका थिए । उनी पाठशालाको encyclopaedia थिए । कुनै शिक्षकको जन्म साल वा पेशामा लागेको साल सोधे नहेरी सठीक उत्तर दिन सक्ने क्षमता उनमा थियो । कुन छात्र कुन श्रेणीमा छ भ्यो पनि प्रायः जसो बताउन सक्थे । शिक्षकहरूले कुन सालमा विवाह गरे भ्यो पनि बताएर सबैलाई चकित तुल्याइदिन सक्थे—यस्तो स्मरण शक्ति उनमा थियो । उनमा अहंको भाव रत्तिभर पनि थिएन सदैव विनम्र औ विनयी रहने उनको नियम थियो । साधारण बसी सबैसित मेल राख्ने उनको अर्को विशेषता थियो ।

पाठशालाप्रति अनुराग औ त्यसको निम्ति अथक परिश्रमको साथ खट्न सक्ने उनी दृढ़ प्रतिज्ञ थिए । आफ्नो हृदयमा कुनै ठूलो अरू महत्वाकांक्षा राखेनन् ।

स्वर्गीय बराल एक निःस्वार्थ समाज सेवी थिए । जीवनको धेर जसो भाग उनले आफ्नो समाज र जातिको निम्ति अथक परिश्रम गरे । कालिम्पोङ शहरका प्रायः जसो महत्वपूर्ण संस्थाका उनी सदस्य थिए औ सबैमा अति चासो लिएर काम गर्ने गर्थे ।

साहित्यिक अभिरूचि उनमा यथेष्ट थियो । आजभन्दा प्रायः ४० वर्ष अघि हस्तलिखित जिलेटिनमा छापिएका नेपाली पत्रिकाका उनी सम्पादक थिए । यो पाठशालाको सुमाइट पत्रिका प्रकाशन गर्नमा उनले प्रशस्त परिश्रम गर्ने गर्थे । उनी कालिम्पोङका एक वरिष्ट साहित्यिक संस्थाका संस्थापक सदस्यका रूपमा केही वर्ष रहे । औ उक्त संस्थाद्वारा आयोजित कतिपय प्रतियोगितामा निर्णायक रहेका थिए । उनी एक असल वक्ता थिए, आफ्ना वाक्पटुताले श्रोतावर्गलाई आफूतिर आकृष्ट गर्न सक्दथे । गंगोत्री पाठशालाको संचालक समितिका सचिवको रूपमा १९५८-६२ सम्म कार्यरत रही यो पाठशालालाई दरिलो निवमा राख्न योगदान दिए । कालिम्पोङ के० एस० ए० का सन् १९५४ देखि १९६२ सम्म कर्मठ कर्मी थिए । पाठशालाको वार्षिक खेलकूदमा प्रत्यक्ष विवरण दिई दर्शकवृन्दलाई पेट मिची मिची हँसाएको हिजै जस्तो लाग्छ ।

स्वर्गीय बरालले कहिले काहिं कविता रच्ने औडाहा चल्दथ्यो । उनले साना तिना धेरै कविताहरू रचेका छन् । 'डम्बर रोदन' तथा अङ्गालवाला प्रतिकात्मक कविताहरू जो एस० यु० एम० आई० परिवार-भित्र सीमित रह्यो, यी दुइ कविताले आज पनि पुराना शिक्षकहरूका अनुहारमा मुस्कान ल्याएको देखिन्छ । कोही बेला उनको मुखबाट स्वतः प्रस्फुटित भई निस्केका अर्थपूर्ण तर हास्यपद टिप्पणी-हरूले स्टाफरूममा हाँसोको फोहराले गुञ्जायमान भएको पाइन्थ्यो ।

सबैको हित चाहने सबैसित मिल्ने स्वर्गीय बरालको जीवन अनुकरणीय छ । यस्ता कर्मयोगी शारीरिक अस्वस्थताको

कारणले घेरै समयसम्म ओछ्यान पर्नुपऱ्यो— परिवारको अनेक सेवा-सुश्रुषा र साथि भाइहरूका कामना हुँदा-हुँदै पनि सबै इष्ट-मित्र, बन्धु-बान्धवहरूलाई शोक सागरमा डुबाई २३-१-८५ को दिनमा स्वर्गवास भए। टिस्टा नदीको पवित्र जलधारामा उनको पार्थीव शरीरको दाह संस्कार उनको दुइ पुत्रहरूका हातबाट भयो। घेरै शिक्षक, छात्र तथा उनका इष्ट-मित्रहरू त्यहाँ श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्न पुगेका थिए। उनको मृत्युले जुन क्षति पाठशालालाई पुऱ्यायो त्यो पूर्ण हुन घेरै समय लाग्छ। अन्त्यमा दिवांगत आत्माको चीर शान्तीको कामना गर्दछु।

—वी० के० सुब्बा

● ● ●

राष्ट्रीय अखण्डता

कृष्ण प्रधान
दशौं श्रेणी

राष्ट्रमा अखण्डताको अति आवश्यक छ। अखण्डता भन्नुको अर्थ नै एकाअर्कामा एकता हुनु हो। "जहाँ एकता छ त्यहाँ मंगल छ", यसैले आज विश्वका सबै राष्ट्रले साना, ठूला, गरीब, धनी भन्ने भावनालाई हटाई एकता ल्याउन नै तम्सिरहेका छन्। जब राष्ट्रमा अखण्डता भन्ने कुरोले बास गर्छ तब त्यस राष्ट्रलाई कुनै पनि बाहिरी शक्तिले थिचोमिचो गर्न सक्दैन। विश्वका सबै राष्ट्रलाई अवगत छ कि राष्ट्रमा विभाजन होइन, तर संपूर्णता ल्याउन सकियो भने त्यस राष्ट्र वा देशमा अवश्यै विकास तथा उन्नतिको आवगमन हुन्छ। संसारका सभ्य, उन्नतशील र शक्तिशाली राष्ट्र वा देशहरू एकताको बलमा नै सभ्य, उन्नतशील र शक्तिशाली बन्न सकेका छन्।

अखण्डता नै विकासको मूल आधार भएर रहेको छ। जब राष्ट्रमा अखण्डता भन्ने कुरो हुन्छ त्यहाँ प्रगति निश्चय हुन्छ। कुनै समुद्रबाट एक थोपा पानी निकालिदिए त्यहाँ त्यो एक थोपा पानीको केही अस्तित्व नै रहने छैन, तर ती फिँजिएका पानीलाई संगठन गरेर हामी त्यहाँबाट नयाँ औ अचम्मको बिजुलीको सृजना गर्न सक्छौं। जब साना-साना राज्यहरूलाई संगठन गरी एउटा सिङ्गो राष्ट्र खड़ा गर्न सकिन्छ तब राष्ट्रमा सुख शान्ति हुन्छ औ प्रगति स्वयं आउँछ।

आज विश्वमा राष्ट्रहरूमा समता ल्याउनका लागि धेरै यो योजनाहरू बनाइ-रहेका छन्। यी विषयलाई लिएर यू० एन० ओ० खड़ा गरेका छन्। जति पनि विभाजित राष्ट्रहरू छन् ती सबै एकताको परिधी भित्र बाँधिन संघर्ष गरिरहेका छन्। विभिन्न राष्ट्रको विभिन्न भाषा-भाषी छन् त्यसलाई एक सूत्रमा बाँध्नका लागि अंग्रेजी भाषालाई मुख्य स्थान दिन्छ।

आज भारतलाई नै केन्द्रिभूत गरेर हेर्‍यौं भने यहाँ अनेकौं धर्म मान्नेहरू छन् जस्तै—हिन्दू, बौद्ध, मुसलमान, जैन औ ईसाइहरू छन् । यहाँ धेरै भाषा-भाषी छन् जस्तै—कोही बंगला भाषा बोल्छन्, कोही आसामी, नेपाली, अंग्रेजी, मराठी, तिब्बती, तामिल, मनिपुरी, पंजाबी अनि उर्दू छन् । यहाँ विभिन्न जातिहरू पनि छन् औ तिनीहरूको आफ्नै साहित्य, संस्कृति, संगीत, पोषाक औ कला छन् । यस्ता कुराको त यहाँ गन्ती गरेर साध्यै छैन । यति मात्र होइन भारतमा सानो जात, ठूलो जात भन्ने नीच व्यवहार औ अन्धविश्वास लुकेको छैन, यी सब हटाउन भारत सरकारले समाज बादको स्थापना गरे औ भारत स्वतन्त्र भएको कारणले नै यहाँ एकता ल्याउनमा सफल भएका छन् ।

राष्ट्रमा सम्पूर्णता हुँदा जति फाइदा हुन्छ त्यति नै यसको अभावमा हानी हुन सक्छ । यसको उदाहरण भारतलाई नै लिऊँ १६०० ई० भन्दा अघि भारतमा साना-साना राज्यहरू थिए त्यहाँ सम्पूर्णता भन्ने थिएन । त्यहाँ राज्यहरू विभाजीत भएर साना-साना राजाहरूका अधीनमा थियो । ती राजाहरूमा एकता थिएन त्यसैले "ती सेता सुंगुरहरू" हाम्रो भारत मातालाई कुल्चिन आइपुगे, त्यही अनेकता-को कारणले भारतवासीहरू २५० वर्षसम्म अंग्रेजहरूको धिचाई र शोषणमा बस्नु पर्‍यो ।

भारतमा हिन्दु र मुसलमानहरूको एकता नभएको कारणले भारत बिभाजन भयो, पाकिस्तान र भारतमा ।

आज हाम्रो देशको अखण्डतामा कालो बादल छाएको छ । हाम्रो देशको अखण्ड-तामा फुट आएको छ । हाले भारतको कति वटा राज्यमा आन्दोलन भइरहेछ । आसाममा विदेशी हटाऊ भन्ने मांग लिएर दंगा जारी रहेका छन्, उता गुजरातमा उस्तै दंगा अनि आन्दोलन छन् । पंजाब-मा सिखहरू तिनीहरूको आफ्नो मांगको निम्ति संघर्ष गरिरहेका छन्, यस्तै साम्प्र-दायिक आन्दोलनको कारणले नै देशमा अनेकताको सृष्टि हुन्छ । यी सिखहरूमा फूट भएर नै हाम्रा प्रधान मंत्री स्व० श्रीमती इन्दिरा गान्धीले प्राण गुमाउनु पर्‍यो । आज हाम्रो देशमा अनुशासनको कमिले नै यो सब गराउँदैछ ।

१९४७ सालमा हाम्रो महान नेता-हरूले प्राण अर्पण गरेर अहिंसाको बलले स्वाधीन बनाएका हाम्रो देशलाई बढ़ाएर उन्नतिको शिखरमा पुर्‍याउने काम हाम्रो हो, के हामी त्यसलाई विभाजित हुन दिने ? फेरि पनि अर्काको शोषण नै चाहाने ? होइन हामी यो सब हुन दिने छैनौं ।

आज देशको अखण्डतालाई बचाइ-राख्ने हो भने मानिसहरूमा सद्भावना औ आपस्तमा मेलमिलाप आउनु पर्छ, एकता हुनुपर्छ, अनि मात्र प्रगतो साथै उन्नती हुनसक्छ । जब देश एक सुत्रमा बाँधिन्छ तब त्यहाँ अखण्डता अवश्यै हुन्छ । देशमा सम्पूर्णता छ भने त्यसका देशवासीले गर्व गर्न सक्छन् औ प्रेरणादायी भएर उन्नति गर्न सक्छन् ।

— - —

हाम्रो लोक कथा—गोलसिमल

सुरेश राणा
नवौं श्रेणी 'क'

"गोलसिमल...गोलसिमल...गोलसिमल" यो चरीको आवाज हाम्रा हिमालो पाखाहरूमा बेला बखतमा सुनिरहन्छ। गोलसिमल चरीको आफ्नै दुःख पूर्ण कथा छ। गोलसिमल एउटी बालिकाको नाउँ हो, पछि उनी एउटी चरीको जुनिमा परिणत हुन्छिन्। कथा यहाँ यसरी सुरूआत हुन्छ—

एउटा सानो गाउँमा दुइ लोग्ने-स्वानी मात्र आफ्नो जीविका चलाई बसोबासो गरेर बसेका थिए। यसरी बस्दा रहँदा एकदिन तिनीहरूको माझमा एउटी सुन्दरी बालिकाको जन्म भयो। बालिका सुन्दरमा पनि अति नै सुन्दरी थिइन, यसर्थ ती बालिकाको नाउँ राखियो "गोलसिमल"। यस सुन्दरी बालिकाको जन्म भए देखि उसका माता-पिता औधी नै प्रसन्न भए — यसरी खुशी, प्रसन्नको साथ उनीहरूले दिनहरू बिताउन थाले।

यसरी मानव जातिलाई सँधै भरि सुखले मात्र होइन तर दुःखले पनि साथ दिएको हुन्छ वा हुँदो रहेछ — किनकि यो एउटा प्राकृतिक नियम हो, यसै प्रकारले एक दिन अचानक गोलसिमलकी आमालाई ज्वरो आयो र घरमै गोलसिमलको बाबुले अनेक थरीको औषधि खुवायो तर ज्वरो भने बीसको उन्नाईस पनि भएन र अन्तमा अस्पताल लग्यो र डाक्टरलाई जाँच गरायो—तब त्यति बेला उनीहरूले थाहा पाए कि निमोनिया भएको रहेछ भनेर र डाक्टरले पनि अनेक औषधीहरू दियो—खायो—तर बिमारले भने छोड्नुको सट्टा—उल्टा झन चाप्दै लग्यो र अन्तमा ती बिमारकै जीत भयो—अरू सबै हारे। गोलसिमलकी आमाले आफ्नो पति साथै छोरीदेखि सँधै-सँधैको निम्ति यस संसार देखि बिदा लिइन। यस प्रकारको दुर्घटना एक्कासी आइलाग्दा गोलसिमलको बाबु एकदमै अचम्भित भए, दुःखी औ भए एक पागल। उसलाई एकदमै पत्निको यादले सतायो। कति चेष्ट गऱ्यो याद भुल्नलाई तर एक रतिभर पनि यादले छोड्न सकेन। उसलाई हर घड़ी नै सताइरह्यो - सताइरह्यो फेरि अर्को पट्टि भरखरै मात्र बामे सर्ने र तोते बोली गर्ने छोरी गोलसिमलको हालत एकदमै क्षीण हुँदै जान थाले। उसले छोरी बढ़नको सट्टामा उल्टा घटेको जस्तो देख्न थाल्यो साथै आफै पनि केहि भएको जस्तो महसुस गर्न थाले। यी सबै सम्झेर ल्याउँदा उसलाई एउटा कुनै बिशाल पर्वतले नै छोपे जस्तो लाग्छ र उ एक्लै छटपटिरहन्छ केवल आफ्नै सुन्य घरमा।

गोलसिमलको भाग्य कति नराम्रो रहेछ कारण त्यति सानै उमेरमानै आफ्नो प्यारो आमाको प्यार, ममता पुरा नपाई आमाले सँधै-सँधैको निम्ति बिदा दिई। उनी अब एक टुहुरी नै भइन् हुन त उ टुहुरी होइनन् कारण उसको बाबु त छ तर हाम्रो पुर्खाहरूका भनाइनुसार बाबु मरेर टुहुरो हुँदैन तर आमा मरेर बाबु भए ता पनि उ टुहुरो नै हुन्छ भनेर। यस

कारण ती भनाइनुसार गोलसिमल पनि एक टुहुरी नै भइन् ।

गोलसिमलको बाबु सानो तिनो एउटा नोकरी काम गर्थ्यो र अब उसको नोकरीमा फिर्ने समय भइसक्यो यसर्थ अब गोलसिमल एकलै घरमा हुन्छिन् भनेर उसले सानी आमा ल्याउने विचार गरे—अन्तमा सानी आमा ल्याए पनि । अब उ आफ्नो नोकरीमा फिर्ने भयो केवल घरमा ती दुइ प्राणीलाई छोड़ेर । यसरी उ नोकरीमा फिर्ने बेलामा उसको ती प्यारी छोरी गोलसिमलले सानो-तोते बोलीमा भन्यो कि—"बाबा पछि घर आउँदा मलाई एउटा सेतो माला ल्याइदिनु होस् ल" भनेर । यसको प्रत्योत्तरमा उसले पनि हुन्छ म मेरो छोरीलाई पक्का माला ल्याई दिन्छु ल भनेर आफ्नो छोरी-लाई सान्तवना दिए । छोरी खुशीले खेल्न थाली अनि बाबु चाहिँ आफ्नो परदेश तर्फको बाटो लागे ।

अब घरमा रह्यो सिर्फ गोलसिमल र उसकी सानीआमा—सानीआमा अति नै चिच्चा थिइन् उसलाई केहि मिठो कुरो खान इच्छा लागे गोलसिमललाई नदिइकन एक्लै खान्थी, जब यसरी सानीआमा केही खान्थी तब उसलाई पनि आशा लाग्थ्यो कतै मलाई पनि दिइहाल्छ कि भनेर तर खाने कुरो दिनुको सट्टा उल्टा मुख भरिको गाली गर्थी, कुट्थी तर यसमा गोलसिमल सहेर नै बस्नु परेको थियो । यस प्रकारको सानीमाको अत्यचारमा गोलसिमलले के नै विरोध गर्न सक्थी र ? उनी दिन दिनै घट्दै जान थाली । कोही बेला खानै नपाउने, कोही बेला सुत्नै, यस्तो अत्याचार सहेर पनि उनी सानीमा सँगै नै बसेकी थिई ।

यसरी एक दिन उसकी सानीमा लाई सेलरोटी खाने इच्छा जाग्यो र अब एक्लै खानुको लागि गोलसिमललाई चाहिँ कसरी यहाँबाट धपाऊँ भन्ने उपायहरू सोच्न थालीन् । यसरी सोच्दा सोच्दा उसले एउटा उपाय पाउँछे, गोलसिमलले सधै नै पँधराबाट बाँसको धिरीमा पानी बोक्ने काम गर्थी र सानी आमाले सुटुक्क धिरीको फेदमा एउटा सानो पानी छिर्ने प्वाल बनाउँछ र त्यो धिरी दिएर पानी भर्न पठाउछिन् । गोलसिमल पनि सानिमाको डरले त्यो धिरी बोकेर पानी भर्न जान्छिन् । यता सानीमा भने एक्लै खुब मजा साथ रोटी पोल्दै खान थाली । उता गोलसिमल भने धिरीमा पानी भरेको भरेकै छिन् तर धिरी भने पटक्क भरिन्दैन, किन त्यो धिरी भरिएन उसलाई केही पत्तो छैन साथै सानीमाले यस्तो जाल रचेको छ भनेर सोचेकी पनि हुँदैन यसरी पानी भर्दा-भर्दा दिन जान्छ, साँझ पर्छ औ रातको अन्धकारले पुरै अंगाली सक्छ, तब गोलसिमल पनि अन्तमा हरेस खाएर हृदयलाई गह्रौं बनाएर रित्तो धिरी लिएर घरमा आइपुग्छिन् । उसकी सानीमाले चाहेको नै यही थियो, उ रिसले आगो भई अब गोलसिमललाई हिर्काउन थाली । भएभरको बलले कुटी, केशमा जगटाई अझ भन् रिस बढ़दै गयो जसमा कि आगो बल्दै गरेको बेला त्यहाँ हावा चल्यो भने कस्तो हुन्छ त्यस्तै नै गोलसिमलको सानीमा पनि बलिरहेको आगो जस्तो दन्किन थालिन् । बिचरा गोलसिमल भने सानीमाको कुटाईले थकित भई सकेकी थिई—उ केवल आफ्नो शरीर पनि थाम्न नसक्ने अवस्थामा पुगी अन्तमा उ त्यहि भूईमा नै लड़ी । यसरी भूईमा लड़दा उसकी सानीमालाई निहुरेर

कुटनु गाह्रो लाग्यो र केशमा समाएर घिसार्दै घिसार्दै दनदनी बलिरहेको आगोमा लगेर उसको रिस नमरुञ्जेल आगोमा डढ़ाई । गोलसिमल अब पुरै डढ़िसकेकी थिई उसको केवल घिटघिटो शास मात्र बाँकी थियो त्यहि पनि अन्तमा आगोको ज्वालाको पिर खप्नु नसकेर उसले पनि सँधै-सँधैको निम्ति आफ्नो प्यारो बाबालाई नभेटीनै यस संसार देखि बिदा भईन् । गोलसिमल मऱ्यो—अब उसको लास चाहिँ सानीमाले घरदेखि केहि टाढ़ा जग्गामा लगेर फालिदिइन् ।

यसरी गोलसिमलको मृत्यु भयो उसको सानीमाको हातमा । उ मरेर गएर एउटा सुन्दरी चरीको जुनी धारण गरी । उ सुन्दरी चरी भई, तर उसका शरीरमा भने एउट पनि प्याँख पलाएन कारण उसकी सानीमाले आगोमा डढ़ाएकी थिई र उसकी ती कठोर सरापको कारणले । उ लुकी-लुकी हिँड़न थाली, तर एक कान दुइ कान गर्दै गोलसिमलको कुरा सारा चराहरूको कानमा परे र सब चराहरू उसलाई हेर्न भनी आए र उसले पनि सारा आफ्नो हाल सुनाई । तब सब चराहरूले सल्लाह गरेर उसलाई सबले आफ्नो शरीरबाट एक एकवटा प्याँख दिने भए । यसरी उ सबको प्याँखले ढाकिई र सुन्दरी चरी भइन् । उ अब जता ततै उड़ने, डुल्ने भई । गोलसिमलले आफू मरेर गएर पनि उसकी बाबालाई बिर्स कि थिइन साथै बाबुलाई मगाई पठाको माला पनि उसले संझिनै रहेकी थिई र यसरी चरा भएर कतै आफ्ना नाउँ पो बाबुले भुलि हाल्छ कि भनेर उ घरै माथिको एउटा सानो रूखमा आएर आफ्नो नाउँ भन्न थालिन्, गोलसिमल, गोलसिमल, गोलसिमल—अब मान्छे होइन तर पूर्ण रूपले चरी भइसकेकी थिई ।

केहि वर्ष पछि गोलसिमलको बाबु पनि काम बाट घर फर्के, उसले घर फिर्ने वेलामा—छारीले तोते बोलीमा भनेको कुरा सम्झे र छोरीको निम्ति एउटा माला किन्यो र घरमा आइपुग्यो । उ जब यसरी घरको संघारमा आइपुग्यो त्यति बेला छोरीको नाउँ अति खुशी साथ पुकाऱ्यो— गोलसिमल.....गोलसिमल..... तर प्रत्युत्तर शुन्य थियो । त्यहाँ न त छोरी थियो न त छोरीको कुनै आवाज नै । उसले यता-उती खोजी गऱ्यो—तर छोरीलाई कतै पनि देख्न सकेन, अन्तमा उसले गोलसिमलकी सानीमालाई सोध्यो "खोइ गोलसिमल" भनेर ? त्यति नै बेला झट्ट रूखो उत्तर पायो—खै पानी भर्न भनि पठाको अझसम्म आइपुगेको नै छैन ! गोलसिमलको बाबु आफूले ल्याइदिएको माला लिएर पँधेरातर्फ बोलाउँदै गयो— छोरी पँधेरामा त होइन तर रूखमा पो चरी भएर कराइन्—गोलसिमल..... गोलसिमल । गोलसिमलको बाबु एकदमै छक्क पऱ्यो—उसले छोरी मरेकी छ भनेर दश मनमा एक मन पनि सोचेको छैन तर उसलाई विश्वास गर्न कर लाग्छ कारण त्यै चरी हो जसले आफ्नो प्यारो छोरीको नाउँ पुकारी रहेछिन् । अन्तमा उसलाई थाहा भयो कि मेरो छोरी यही मरेर पनि चरी भइसकेछिन् भनेर—उ झन् थाल्यो खुब रोयो तर रोएर के गर्ने र ? अन्तमा आफूले ल्याइदिएको सेतो मालालाई अन्तिमपल्ट हेरेर भन्यो छोरी यी मैले तिमीले भने जस्तै माला ल्याइदिएमा

लगाऊ भनेर उँभै छोरी भएको रुख तर्फ फ्याँकिदियो र गोलसिमल पनि खुशी हुँदै बाबुले ल्याइदिएको माला लिएर सर्वे-सर्वे को निम्ति कहिल्यै नदेख्ने गरी ल्यहाँबाट कराउँदै कराउँदै उड़ेर गई—गोलसिमल... गोलसिमल.....गोल.. सि...म...ल ।

यसैले आजकल हामीले प्रायः कम्ति मात्रामा गोलसिमल देख्न सक्छौं। गोलसिमलको शरीर एकदमै रंग-विरंगको प्वाँखहरूले ढाकिएको हुन्छ यसर्थ यसलाई हत्तपत्त अरू चराहरू ले देखेर पनि चिन्न मुश्किल पर्छ र एउटा साँचो कुरो यो छ कि जब उसको बाबुले सेतो माला दियो उसले त्यो माला लिएर गयो तब अहिले पनि गोलसिमलको गलामा हेर्‍यो भने सेतो प्वाँखहरूले बनिएको माला जस्तै धर्का देख्न सक्छौं ।

एक्जाम मुड

HISTORY—'बितेको कुराले' के दिन्छ ?

GEOGRAPHY—'हिमाल जलेर' के भएछ ?

AGRICULTURE—'मेरे देश की धरती सोना उगले', उगले क्या क्या ?

PSYCHOLOGY—कान्छी, ओ कान्छी, कान्छी केही त बोलन 'मनको कुरा' के गर्ने ?

MATHS—'दो एकम् दो' दो दुनी.....?

TIBETAN—हिमाल छाड़ी म आएँ.....सम्भाल मलाई, कसलाई भनेको ?

NEPALI—शिर उठाई अन्धकारमा 'को' लम्कन्छ ?

× × ×

छात्रहरूका उत्तर गुरुलाई—'तेरे मासूम सवालों से परेशान हूँ मैं'

× × ×

परीक्षा भवनमा गुरुले छात्रलाई—'मुड़ मुड़के ना देख, मुड़ मुड़के'

× × ×

छात्रको उत्तर पत्रमा—'तिम्रो हर प्रश्नको जवाब मेरो.....'

× × ×

उत्तर पत्र हेर्दा गुरुको मुखबाट अनायसै—'ईश्वर तैंले रचेर फेरि किन बिगारिस्'

× × ×

परीक्षा फलमा असफल छात्र—'जीवन देखि घेरैनै घेरैनै थाकेर'

× × ×

गुरुले अनुतीर्ण छात्रलाई—'मायाको आधारमा 'सम्झौतानै हुन्छ'।

× × ×

अभिभावकले छात्रलाई—'मैने तेरे लिए ही सात रंगके सपने चुने'।

× × ×

एउटै शब्दमा उत्तर देऊ : बाटोमा हिँड्दा लगाइने चीज पाइने पसलको नाम ?
—बाटा

× × ×

बस्छ कहाँ, जहाँ हुँदैन मेल
—'जेल'

× × ×

सधैं छात्रले गुरुलाई सोध्छ तर गुरुले छात्रलाई कहिले सोध्छन् ?
—परीक्षामा

× × ×

'Sick and ye shall die' के हो ?
—अस्पताल

× × ×

सधैं आरामसँग बस्ने डिपार्टमेन्ट
—Re-rest

× × ×

पैसाको हाट बजार
—Bank

× × ×

बुद्धि र ज्ञानको व्यापार कहाँ हुन्छ ?
—स्कूलमा

× × ×

जुन ठाउँमा ज्ञानको केही औ कहिले scope छैन/हुँदैन
—वाइस्कोप

× × ×

शिक्षागतिविधि—एक चर्चा

रविन थापा
बाह्रौं श्रेणी 'विज्ञान'

विशेषगरी हिजाजको शिक्षा क्षेत्रमा विद्यार्थीहरू विशेषतः परिवेशमाथि निर्भर गर्दछ । यसरी परिवेश माथि अनुभवी भए यिनीहरू शिक्षा तर्फको स्वच्छ वातावरण-भित्र सजिले डुल्मुलिन सक्छन् । यो इलाकाबाट हाम्रा नयनलाई यसो टिस्टा र सुनकोश खोलाले घेरेको शान्ति क्षेत्र डुवर्समा कुदायौं भने त्यहाँ नेपाली विद्यालय-को अभाव हुनाले केही हदसम्म नेपाली शिशुहरूलाई पतनोसान्न अवस्थामा पुऱ्याएको छ । यसर्थ आज पनि गरीब पत्ती टिप्ने आमाको सन्तानहरूको भविष्य कालो अक्षर भैंसी बराबर छ भन्नुमा कुनै अत्युक्ति नहोला । कारण उनीहरू गरीब छन् औ भने जस्तो विद्यालयमा नानीहरूलाई भर्ना गर्न सक्दैनन् । अलिक उक्सेकाहरू भने माध्यामिक पछि एक गाँस खाएर होस् या एक भुत्रो थाङ्ना लगाएर होस् आफ्ना सन्तानलाई कालिम्पोङ, दार्जीलिङतिरको विद्यालय, कलेजमा पढ़ाउन बाध्य हुन्छन् भविष्यको उच्च अभिलाषा र उच्च सपनाको महल सजाएर । उनीहरू यहाँ आउँछन्, आफ्ना-आफ्ना चरित्र परिदर्शन गरेर विद्यार्जन गर्छन् । कति सफलतापूर्वक यस भुँवरीबाट पार हुन्छन् औ कति लटकिन पुग्छन्, आकाशमा उड़्नेका चंगा रूखको हाँगामा लट्के झैं आफ्नै लत र कुसंगतको प्रभावले । जस्तै—कतिलाई दिनहुँ बाइस्कोप हेर्ने लत बस्छ त कसैलाई संगतको कारण ड्रग्स, धुम्रपान आदि सेवन गर्ने । यसरी प्रयोजन चीज बिना कैयौं रूपियाँ त्यसै बग्छ औ स्कूलमा कतिपय प्रयोजनीय चीज किन्नमा शिथिलता ल्याउँछ फलतः पढ़ाइमा कमजोरी हुन स्वाभाविक हो ।

शिक्षाको प्रसारण आजभन्दा धेरै वर्ष अघि भारत परतन्त्रको पिञ्जरामा रहँदा पनि भएको थियो । तिनताकका जनताका अवस्था त्यस्तै प्रकारको शिक्षा व्यवस्था र कुसंस्कारले निर्धो, लाटो र अन्धो प्रायः थियो । यी समस्याहरू केही भारतीय शिक्षित व्यक्तिहरूले बुझे फलस्वरूप गाँधीजी-ले राष्ट्रीय भावनाको परिवेशमा भारतीय शिशु बुनियादी शिक्षण--प्रणालीको परिकल्पना प्रस्तुत गरी कार्यरूपमा ल्याए । यस प्रणाली अर्न्तगत गाँधीजीको शिक्षण-सिद्धान्त साथै विश्वका शिक्षविद्हरू जस्तै---रूसो फ्रोयवल, जोहन डिवी, पेरसोलोजी, मन्टेसरी, रविन्द्रनाथ इत्यादिका सिद्धान्तहरू समावेश छन् । भारत स्वतन्त्र भएपछि देश, काल र परिस्थितिमा धेरै परिवर्त्तन आयो तर शिक्षण-प्रणालीमा भने देशव्यापी परिवर्त्तन आउन सकेन । यो अभाव कतिपय शिक्षा-विद्हरूले अनुभव गर्न थाले पछि शिक्षा-प्रणाली संशोधन गर्ने प्रस्तावहरू पनि प्रस्ताव भए ।

यति हुँदा-हुँदै पनि विराट भारतीय नेपालीको कतिवटा गहकिलो मांग पूर्ण हुन सकेको छैन् जुन मौलिक अधिकार भारत सरकारको न्यायधारामा लिखित छ । यसले यो स्पष्टाउँछ कि भारतका अरू

जातिभन्दा शिक्षामा निकै नै पछौटे रहेछौं । हुन त हाम्रा पुर्ख्यौलीहरूले उक्त उखान दिएर गएका छन् "पढ़े गुने के काम, हलो जोती खाये माम" । तर आजको युगमा विश्वको अरू समाजमाथि नजर लगायौं भने यो उखानलाई वहिष्कार गरे कलंक लाग्ने डर हुने छैन । विश्वको समाजसँग दाँजिनलाई खुकुरी भन्दा कर्दा लाग्ने मैं हुन परेको छ । कति महानुभवहरूको भनाई छ—आजको युगमा नपढ्नेहरू लाटा, मूर्ख र पशु सरह हुन् ।

अघि शिक्षाको लक्ष्य केवल जीविका अर्जन गर्ने मात्र थियो । सबैले शिक्षालाई स्वार्थका एक अंग मात्र ठानेका थिए । त्यसैले अघिको इतिहासलाई दोहोऱ्यायौं भने कतिपय उदाहरणहरू हामीमा समक्ष फेला पर्दछ । अहिले पनि कति मानिसहरू यसलाई जीविका अर्जन गर्ने दृष्टिले मात्र हेर्छ । उनीहरूको यो किसिमको सोचाई सरासरी भूल हो । सबैले शिक्षा हासिल गरी जागिर गरे काम, परिश्रम गर्ने को ? हाम्रा भावी पिढ़ीहरूलाई यो प्रश्नले अन्यौलमा पार्न सक्छ । उन्नतशील देशका समाजमाथि नियालेर हेरे त्यो समाजका बासिन्दाहरू सबैनै पढ़े लेखेका छन् औ सबैले काम गर्दछन् । तिनीहरू साना-ठूला केही भेदभाव राख्दैनन् । यो उदाहरण हेरी हामीलाई लाज लाग्ने कुरो हो । हामी पढ़े भन्दैमा काम नगर्ने, कलम लिई बेन्चीमा बस्न मात्र खोज्छौं औ अर्को कुरो यहाँ भाइ-भतीजावादको सिद्धान्त आदि रीतिहरू हुनाले पनि होला हाम्रो देश पछौटे भएको । यस्तो घमण्डरूपी व्यवहारलाई हाम्रो समाजदेखि चाँड़ै वहिष्कार गर्ने पर्छ ।

अझ आधुनिक शिक्षाले विद्यार्थीहरूलाई कतिवटा कुकर्मतिर पनि घचट्दै छ । कतिपय विद्यालयमा रोमांच प्रकारले पढ़ाउनाले विद्यार्थीहरू रोमांचकै ढाँचामा हिँड़न खोज्छन् । उ समाजको अघि चोर, चण्डाल भएर निस्कन्छ, कतिपय नचाहिँदो अभिनय गरेर समाजको अघि दोषी पात्र बनिन पुग्छ । यस्तो कतिपय अवगुणहरूको छाप पनि विद्यार्थीहरूले अंकित गर्छ । फलतः विश्वका कतिपय पाठशालाहरूबाट रावणै-रावणको जन्म भइरहेछ । यसोसले उनीहरूले आफ्नो जातिको अस्तित्व कुल्चिन लागिरहेछ । यस्तो कतिपय दोषहरू आजनै समाधान गरेनौं भने यो कालो बादलरूपी समस्याहरू हाम्रा भावी पीढ़िका अचेत टाउकामा बजारिन पुग्नेछ ।

आधुनिक शिक्षाको माध्यम हाम्रो दैनिक जीवनमा लाभदायक छ । आधुनिक शिक्षाले शिशुलाई स्वालम्बन, आत्मनिर्भरशीलमा परिणत गर्छ । यसले हाम्रा जीवनका भविष्य लक्षणहरूमा धेरै सुविधाजनक छाप बसाइदिन्छ । जसले गर्दा यिनीहरू भविष्यमा जस्तै बाधा-विघ्नसित पनि संग्रामिन तत्पर रहन्छन् औ साँचो र असल नागरिक पनि हुन्छन् । आज शिक्षा अर्जन गर्नलाई मात्र विद्यार्थी भन्न सकिँदैन । उसले जीवनका खल्लो, तीतोपनाहरू अनुभव गरेका हुनुपर्छ, दुःख-सुखहरूसँग लुकामारी खेलेको हुनुपर्छ कारण उ जाति, समाज र राष्ट्रको भविष्यको कर्णाधार हो । यसैले कवि धरणीधर भन्नुहुन्छ—"ज्ञान यो सबै अन्धकारको भष्म पार्ने अग्नि ज्वाला हो, ज्ञान सम्झनोस् दिव्य वस्तु छ ।" यसोसले शिक्षा पद्धतिलाई हामीले अवहेलना गर्ने उचित ठहर्दैन । यसलाई कुन माध्यम र

सोचाइले अझ फस्टाउन पछे यस दिशातर्फ ध्यान र चित्त दिन अनिवार्य छ । हामीले उन्नतशील समाजसँग दाँजिनलाई भरमग्दुर कोशिष, पसीना, बलिदानलाई किञ्चित नठानी यस जीवनलाई सार्थक तुल्याउनु पर्छ । यसरी हामी सबै नेपाली जन-जीवन मिली शिक्षा परिवेश र मातृभाषालाई उन्नत गराउन पर्छ ।

भानुभक्त : अनुसन्धानात्मक दृष्टिकोणमा

कल्याण कुमार थापा
एघारौं श्रेणी 'विज्ञान'

साहित्यको माध्यमद्वारा विश्व आज उन्नतिको खुशामद गर्दैछ । तब, साहित्य भनेको सेवा अनि मनको आशयहरू सार्थक अर्थमा व्यक्त गर्नु हो । भाषा विभुतिहरूको उच्च मास्तिष्कको दक्षिणा हो, जसले साहित्यको पुजा गर्छ । यस्तै साहित्यको पुजा गर्नेहरूमध्ये कवि भानुभक्त पनि एक हो जसको तपस्याले आज नेपाली साहित्य मुस्काएको छ ।

भानुभक्तको परिचयहरू सबैलाई थाहै छ । तिनको जन्म तनहूँ गाउँमा भएको, तिनी श्री कृष्ण आचार्यको जेठो नाति अनि धनञ्जय आचार्यको एकलौते पुत्र थिए । जन्म तिथिले भने चक्कर मार्छ, किनकि मोतीराम भट्टले उनको जन्मतिथि स० १८६९, बाबुराम आचार्यले १८७१ (उनको जन्मकुण्डली अनुसार), पारसमणि प्रधानले पनि १८७१ मानेका छन् । फेरि भाइचन्द प्रधानले स० १८७० गणना गर्नु भएको छ तर उनले भन्नुभएको छ कि वास्तवमा भानुभक्तको पक्का जन्म तिथि नै ज्ञात भएको छैन । आज नेपाली साहित्यले (साहित्यिकहरूले) यस्तै अरू के के अनुमान लगाउँछन्, तर भन्नु नै हो भने कवि भानुभक्त आफैलाई नै आफ्नो जन्म तिथि याद नभए जस्तो लाग्छ । किनकि उनले आफ्नो जन्मकुण्डली पनि आफै लेखेका थिए जसको खण्डन गरेर इतिहास शिरोमणि अर्के तिथि अनि कवि कुमारीचोकमा थुनिदा बिन्ती पत्र कृष्ण बहादुरलाई बिन्ती पत्र लेखेका थिए जसलाई खण्डन गरेर विशारद भाइचन्दले अर्के तिथि अड़कलेका छन् । बरू यस्तो विभिन्न अनुमानहरूको पदच्युत नगरेर, जम्मै अनुमानित तिथिहरूमा कविको जन्म तिथि मनाए कसो होला ? धेरै विचार गर्नु पर्छ, गर्दै जाऊँ ।

भानुभक्तको ख्याति प्राप्तिको मेरुदण्ड रामायण हो भन्नमा कुनै अत्युक्ति होला ? अनि जम्मै फुटकर कविताहरू चाहिँ प्रसिद्धि-प्राप्तिको निशानमा बढ़ाउने हात खुट्टाहरू हो । तर तीं कविताहरूमा भने भानुभक्त र मोतीराम माझ धेरै शंका उब्रेको छ । कविको पहिलो कवितामै विद्वानहरूले मोतीरामको भन्नमा धेरै शंका उठाएको छ । त्यो कविता 'भरजन्म घाँसतिर''— मा 'मो' शब्द पहिलो श्लोकमा प्रयोग भएको छ जुन शब्द मोतीराम बाहेक भनुभक्तले कहीं प्रयोग गरेका छैनन् । दोस्रो श्लोकमा

'सतल' शब्द प्रयोग गरिएको छ जुन शब्द तनहूँमा प्रचलित थिएन, यस्तै कुवा-इनारको पनि, भनेर विद्वानहरूले इतिहास केलाएका छन् अर्थात तनहूँमा बस्ने भानुले यस्ता शब्दहरू प्रयोग गर्न सक्दैनथे यदि उनले काठमाण्डौंमा खुट्टा नटेकेको भए । तर इतिहासले सत्यतामा उड़ेर यो कविता-मोतीरामकै हो भनी हामीले भानुकै हो भन्ने एकहोरोपना नआएपनि कुनै क्षति हुँदैन किनकि भानुभक्तको महानता यो कवितामामात्र सिमित रहेको छैन ।

भानुभक्तको कविता "यहाँ बसेर यदि गर्न पाउँ" भन्ने कवितामा पनि शंका छ किनकि रामभक्तले (भानुभक्तले) यस्तो श्लोक शृङ्गाररसमा लेख्ने थिएनन् रे अनि यो चाहिँ गजल भक्त, पाश्चात्यवादी मोतीराम कै कलमबाट मात्र चुहुन सक्छ रे । खै! कानको जाली फाटिसक्यो । बरु भानुको जम्मै कवितालाई मोतीराम कै भनिदिनु नि ! विचरा ! मानुले एक देखि अर्को शब्द पनि चलाउन पाएन । कतै छन्द इत्यादि मिलाउनमा तिनलाई गाह्रो पर्थ्यो किन र यस्तो अबयश शब्दहरू प्रयोग गर्नु भएको । कृतज्ञतापूर्वक विचार गरौं ।

'चपला अबला' भन्ने भानुभक्तको कवितालाई तारानाथ शर्माले त भन् मोतीरामकै भनेको छ । खेद लाग्छ । किनकि यस कवितामा प्रयोग गरिएको नगरहरूको नाम जस्तै लखनौं, पटना, दिल्ली, चीन, (देश), मद्रास, लण्डन, अलकापुरीहरू मोतीरामले मात्रै प्रयोग गर्न सक्थे रे । तर भानुभक्त जस्तो विद्वानलाई यति नाथे यी नगरहरूका नाम र यिनीहरूका रहस्यको कुराहरू याद थिएन होला ? के भानुभक्तले जिन्दगीभर रामायणमात्र घोके ? त्यसैले हामी यहाँ ठोकेर भन्न सक्छौं कि यस सुन्दर कविता चाहिँ भानुभक्तले कान्तिपुर (काठमाण्डौं) जाँदा, त्यहाँका सौन्दर्य र रहस्यमा कुबेर काल्पनिक तुलना गर्दै यो कविता लेखेका थिए । हुनता यस्तै आलोचना र समालोचनाले नै साहित्यलाई संगाल्छ, यसको सुसार गर्छ । विशुद्ध र विकाशील बन्ने प्रोत्साहन दिइएको मात्र हो । कुनै खोट लगाएर बिघ्न खोजेको होइन ।

अब आदिकविको रूपमा हेरौं भानुभक्तलाई मोतीरामले नै पहिले आदिकवि भनेर तोकेको हो । किन हो ? जानिएकै हो । तर कतिपय विद्वानहरूले भानुभक्तलाई आदिकवि भन्ने मानेका छैनन् । तिनीहरूलाई मोतीरामको सिद्धान्त स्पष्ट भएको छैन रहेछ र घरी कसलाई घरी कसलाई देखाएर नेपाली आदिकवि यिनै हुन् भनेर चिन्हाउछन् । तर मोतीरामको भनाई र तोकाई अदम्य छ । उनी भन्छन् "यिनको (भानुको) जन्म वर्ष १८६९ साल हो । हाम्रो गोरखा भाषाको उन्नतिको उदय पनि यसै वर्ष भयो भनि जान्नू । गोरखा भाषामा हुनत धेरै नामका कवि भानुभक्त भन्दा पहिले भए तर कविताको मर्म जानी भाषा, पद्य लेख्ने कविहरूमा आदिकविमा आदि कवि भानुभक्त नै हुन्" । यहाँ आदिकविको नारा ठिकै छ तर हाम्रो भाषाको उन्नतिको उदय पनि यहि वर्ष भयो भन्दा विचार उत्पन्न हुन्छ कि भानुभक्त जन्मिंदा रामायण लिईवरी जन्मेका रहेछन् । हामी भन्न सक्छौं कि हाम्रो भाषाको उदय चाहिँ त्यहि वर्ष भयो अर्थात त्यहि दिनदेखि भयो जुन दिन देखि भानुभक्तले सर्वप्रथम नेपाली साहित्यमा आफ्नो लेखनी चलाए ।

भानुभक्त एक प्रतिक्रियावादी, नारी विरोधी बाहुन थिए भनेर दोषारोपण लगाइएका छन् । तर भानुभक्तको यी दुइ कविताहरू 'रोज रोज दर्शन पाउँछु' र 'बिन्ती छिट्टा बिचारीसित म' पढ़ेर हेर्दा प्रतिक्रियावादीको छाया पनि परेको छैन । यसैलाई नियालेर हेर्दा कविलाई क्रान्तिकारी, समाजवादी देख्न सक्छौं; प्रतिक्रियावादी होइन । तारानाथ शर्माको स्पष्टीकरण ।

भानुभक्त नारी विरोधी पनि थिएनन् जस्तो लाग्छ । तिनले नारीहरूको रहन सहन सुधार्नको निम्ति नारीहरूको दुर्व्यवहारको खण्डन गरेर लेख्दछन् "हाँस्नू छैन कदापी नारीहरूले वेश्या हुन्या हाँस्तछन्" (बधु-शिक्षा-१९) जस्ता निच विचारका श्लोकहरू बनाए तर उपदेश त विष बिझ्ने त हो । नारीहरू सहन नसको भन्छन् रे कि भानु-भक्तलाई जन्माउने आमा चाहिँ पुरुष नै थियो होला (इन्द्रबहादुर राई) । नारीहरूको यस रिसाबटमा सतर्क बन्ने सुअवसर मिल्छ । किनकि अहिलेसम्म भानुभक्तको पुज्यवर आमाको र बज्यूको अर्थात तिनको वंशको कुनै पनि स्त्रीहरूको नाम ज्ञात भएको छैन । खोजीगर्नु परेको छ किनकि जतिको भानु-भक्तको इतिहास केलाउनमा तिनको वंशको पुरुषहरूको नामले महत्व दिन्छ उतिकै स्त्रीहरूको नामले पनि त देला र भानुभक्तको जीवनको अझ बढ़ी जानकारी प्राप्त गर्न सकिएला कि ?

भानुभक्तले स्वार्थपना यसरी नारीहरू-लाई उपदेश दिनमा देखाएका छन् किनकि उनले पुरुषको पक्षपात गरेका छैनन् । पुरुषको अवगुणहरू देखाएको छैन, उनी आफै पुरुष भएकोले होला ।

अन्तमा भानुभक्तमा जस्तै नराम्रो गुण दोषहरू हामीले देखेपनि नेपाली जनता, नेपाली भाषा-साहित्य तिनी प्रति आज ऋणी छ । यो ऋण हामीले फिर्ता गर्न सक्छौं जति बेला उनको नेपाली भाषा प्रतिको, साहित्य, जनता प्रतिको प्रेम, भक्तिका सपनाहरू साकार बन्दछ । जति बेला उनको आत्माले पूर्ण तौरमा सन्तुष्टि प्राप्त गर्ने छ । वर्षेनी उनको जन्मोत्सवमा उनको शालिगलाई फूलको हार लगाइदिएर तिनको आत्मा सन्तुष्टी हुनेछैन । उनको सन्तुष्टी त्यतिबेला हुने छ जति बेला नेपाली भाषा साहित्य पनि अरू विकाशिल भाषा साहित्यहरूको दाँजोमा आउने समर्थित बन्छ, जब नेपाली भाषा साहित्यमा प्रसन्न र उन्नतिको दीयो सल्कन्छ । लौ अब लागौं कविको सपना साकार बनाउन नत्र तिनको रोएको आत्माको बलिन्द्र धाराले हाम्रो भाषा साहित्य पखेलिनेछ । सचेत बन्ने आदेश छ—नेपाली हुँ भन्नेहरूलाई ।

● सन्दर्भ पुस्तकहरू १) भानुभक्तदेखि तेस्रो आयमसम्म—ताना शर्मा; २) भानुभक्त ग्रन्थावली; ३) आदिकवि भानुभक्त; ४) भानुभक्त कृति अध्ययन ।

T. U. M. Institution Kalimpong

THE SUMITE MAGAZINE

The following statement about ownership and other particulars relating to the SUMITE Magazine is published by Clause 19-D of the Press and Registration of Books Act of 1867 as modified in 1956 :

1	Place of Publication	...	Kalimpong
2	Periodicity of its Publication	...	Annual
3	Printer's Name	...	A. M. Pradhan
	Nationality	...	Indian
	Address	...	Mani Press, Kalimpong
4	Publisher's Name	...	B. S. Simick
	Nationality	...	Indian
	Address	...	S.U.M. Institution, Kalimpong
5	Editor's Name	...	B. K. Subba
	Nationality	...	Indian
	Address	...	S.U.M. Institution,
		...	Kalimpong
6	Name and Address of individuals who own the newspapers and partner or shareholders holding more than one percent of the total capital.		The Headmaster, S.U.M. Institution, Kalimpong

I, B. S. SIMICK, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Date : 14th December, 1985

Sd/- B. S. Simick
Signature of Publisher

Drummers with Drumsticks ?

Rev. J. Karthak reading
a Bible Lesson.

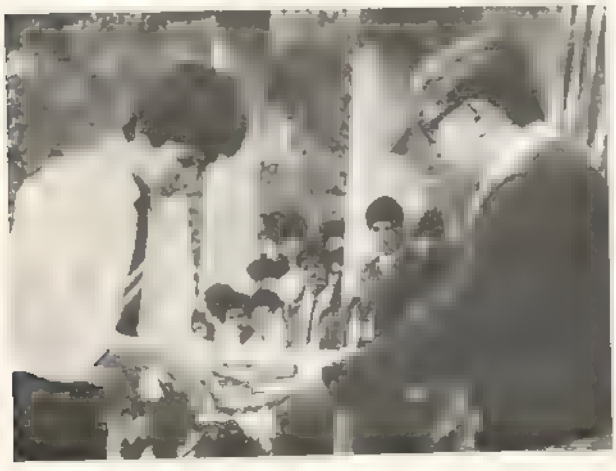

A proud and memorable
occasion
Raj Chandra Chamling
receiving "THE DUX"
from the Chief Guest.

Bends and the band

This is the way to be
happy and gay.

The final stretch.

सुमाइट

कालिम्पोंग—१९८५

मैं

सुनीलमान शाक्य
कक्षा—नवीं

मैं नदी की धार सा हूँ ।
जो बना मेरा किनारा;
रात दिन धुलता बिचारा;
मैं कहीं निर्मम करों को ध्वंसमय खिलवार सा हूँ ।

जो चला वह साथ मेरे
लहरियों के खा थपेड़े—
चिर अचल की राह चूमीं, मैं विकल मझधार सा हूँ ।

सुन पड़ेगा दूर से स्वर
गीत कल कल का मनोहर
पास आ सुनना कभी मत, एक हाहाकार सा हूँ ।
मैं नदी की धार सा हूँ ।

दहेज-प्रथा—कुप्रथा

सज्जन कुमार मित्तल
कक्षा—दशम्

हमारी प्राचीन संस्कृति जिन-जिन कुरीतियों को प्रोत्साहन दिया है उन में दहेज का दानव सबसे घातक सिद्ध हुआ है। दहेज का यह राक्षस आज कुमारियों के सुनहले स्वप्नों को नष्ट करता जा रहा है। भूतकाल में इसका रूप जैसा भी हो परन्तु इस वर्त्तमान समाज में यह अभिशाप के अलावा कुछ नहीं दिख पड़ता है।

दहेज से तात्पर्य उस धन से है जिसे कन्या का पिता विवाह में वर को प्रदान करता है।

प्रचीन काल में दहेज का रूप दूसरा ही था। यथाशक्ति कन्या का पिता अपनी कन्या को धन प्रदान करता था जिसे वर स्वीकार लेता था। किन्तु आज इसका रूप बदल गया है। आज दहेज 'वर का मूल्य' ही बन गया है। आज लड़के का पिता दहेज की माँग करते समय लड़के का विक्रय मूल्य अपनी सम्पति और लड़के के गुण अनुसार माँगता है। इसकी कोई सीमा नही है। कभी-कभी तो लड़के का पिता दहेज की माँग करते समय अपनी स्थिति भूल जाता है। आज कन्या का पिता विवश होकर (स्वेच्छा से नहीं) दहेज देता है। इसके कारण कितने घर बर्बाद हो गये, कितनी बहने सुख की डोली में चढ़ ही नहीं पाती है।

यह हमारे समाज के लिए कलंक है। यह हमारे समाज के लिए खुली चुनौती है। इसके कारण ही कन्या घर का बोझ समझी जाती है। पुत्र के जन्म होने पर घर में दीपावली मनाई जाती है; मिठाइँया बाँटी जाती है और यदि पुत्री का जन्म होता है तो वहीं अन्धकार छा जाता है। क्यों ?

इसी दहेज के कारण ही तो ! आज पुत्री को लक्ष्मी की दृष्टि कोण से नहीं देखा जाता है। दहेज ही लड़की के बाप की निंद हराम करता है। जिन कन्याओं को दहेज कम दिया जाता है उनका जीवन नरक बन जाता है। ससुराल का प्रत्येक सदस्य कठोर वाणी और व्यवहार से स्वागत करता है।

हमें दुःखी होकर कहना पड़ता है कि हर व्यक्ति इसका अनुभव करता है, लेकिन इस सोने की कटार को अपने सीने से लगाए बैठा है। इस प्रथा पर भाषण देनेवाले, बड़ी-बड़ी गोष्ठियों का आयोजन करनेवाले, इस पर लेख लिखने-वाले भी अच्छे शिकारी की तलाश में रहते हैं।

यसर्थ यह स्पष्ट है कि यह प्रथा हमारे समाज के लिए घातक है। समाज के स्वस्थ्य के लिए दहेज प्रथा के कैंसर का नाश होना अत्यन्त आवश्यक है। इसके लिए दहेज विरूद्ध कानून एव नेता-ओं ने इसे दूर करने का प्रयास किया है एवं इसके अनेक सुझाव दिए हैं। सरकार भी इसके लिए प्रयत्नशील नहीं है। अब

दहेज लेना और देना पाप है। आज शिक्षण संस्थाओं में छात्र-छात्राओं को दहेज के विरोध के लिए तैयार किया जा रहा है। लेकिन जब तक समाज मे नई चेतना नहीं आती, इसे अनैतिक कार्य नहीं समझा जाएगा! दहेज लेने-देनेवाले का सामाजिक बहिष्कार नहीं होगा तब तक यह प्रथा पल्लवित और पुष्पित होती रहेगी और इसका विष फल समाज को अपना कुफल देता ही रहेगा।

मेरी

सागरमान शाक्य
कक्षा—नवम्

(१)

मेरे अन्तर में मधुऋतु है
मेरी पलकों में पलभर,
मेरे सपनों में सुख बन्दी
मेरे आँसू दुख साकार।

(२)

मेरी सासों मे मलयानिल
मेरी आहे झंझावात,
मेरी रूपवती आशा का
मुग्ध निराशा पकड़े हाथ।

(३)

मेरे गीतों में लघुलय है
मेरी वीणा टूटा तार
मेरी जीत वधू है कुल की
घृणित नर्तकी मेरी घर।

✪ ✪ ✪

४

महादेवी वर्मा

जगदीश प्रसाद
कक्षा—दशम् 'ख'

हिन्दी साहित्य में महादेवी दुःखवाद की कवयित्री मानी जाती है। यों तो घायल क्रौंच के चित्कार से व्रवित हो उठने वाले आदि कवि बल्मीकि और 'एकोरसः करुण एव' के माननेवाले भवभूति से लेकर 'वियोगी होगा पहल कवि' का उद्घोष करनेवाले सुमित्रा नन्दन पंत तक भारतीय साहित्य में करुणा की एक अजस्त्र धारा प्रवाहित होती आयी है, पर महादेवी ने वेदना को विशेष आत्मीयता और आस्था के साथ अपनाया है। दुःख कवयित्री के लिए जीवन पथ पर मिली हुई एक अनुभूति मात्र नहीं, वह उसका सम्पूर्ण साधना का मूलाधार है। अपने महत्वपूर्ण काव्यग्रन्थ 'यामा' की भूमिका में उन्हों ने स्वीकार किया है—"दुःख मेरे निकट जीवन का ऐसा काव्य है जो सारे संसार को एकसूत्र में बाँध रखने की क्षमता रखता है। हमारे असंख्य सुख चाहे हमें मनुष्यता की पहली सीढ़ी तक भी न पहुँचा सके, किन्तु हमारा एक बूँद आँसू भी जीवन की अधिक मधुर, अधिक उर्वर बनाये बिना नहीं गिर सकता।" अपनी इसी भूमिका में महादेवी ने दुःख के प्रति चरम आसक्ति का कारण जीवन में मिले अशेष प्यार और दुलार के बताया है, जिसकी प्रतिक्रिया से ही उन्हें प्रिय लगने लगा। यद्यपि किसी साहित्यकार के आत्मोल्लेख की सत्यता पर संदेह करना अपराध है, तथापि पता नही क्यों महादेवीजी के उक्त कथन के संदर्भ में यह अपराध कर डालने की इच्छा होती है। अतिशय सुख की प्रतिक्रिया में दुःख का प्रिय लगना संभव हो भी तो वह काव्य की स्वाभाविक भूमिका नहीं बन सकता, क्योंकि श्रेष्ठकाव्य हृदय की सहज और नैसर्गिक भावनाओं की अभिव्यक्ति होता है, प्रति क्रियाओं का नही, और महादेवी का काव्य श्रेष्ठ काव्य नहीं है, ऐसा कौन कहेगा ?

---

१) 'संतोष-सेतु जबटूट जाता है तब इच्छा का बहाव अपरिमित हो जाता है'
—प्रेमचन्द्र

२) 'रमता राम' इसलिए कहते हैं कि जो रमता नहीं वह रामनहीं, टिकना तो मौत है
—आज्ञेय

मेरा उद्देश्य

रवीन्द्र
सातवीं कक्षा

(क) अन्यायका प्रतिकार।
(ख) पराधीनता का उच्छेदन।
(ग) स्वाभिमान की रक्षा।
(घ) इन्द्रिय निग्रह।
(ङ) मन को वश में लाना।
(च) अच्छे और बुरे का भेद जानना।
(छ) शुद्ध और अशुद्ध का विचार करना।

कुछ बातें

(क)

"चतुर पुरुष हाट मे हिरती-फिरती धन-लक्ष्मी और यौवन-लक्ष्मी को महत्व नहीं दिया करते, वे उस लक्ष्मी का ही वरण करते है जो उनके घर में स्थायी रूप से आती है।" दम्पति का वियोग ही वेश्या का इष्ट होता है।

(ख)

द्विविधा में बँधी हुई स्त्री कभी किसी भी पुरुष को बल नहीं दे सकती। वह कभी एकभाव मे रहेगी और कभी दूसरे। एक निष्ठ सती ही अपने पुरुष को बल प्रदान कर सकती है, क्योंकि वह द्विविधा से रहित होती है।

(ग)

पुरुष जाति के स्वार्थ और दम्भभरी मूर्खता से ही सारे पापों का उदय होता है। उसके स्वार्थ के कारण ही उसका अर्धांग-नारी जाति पीड़ित है, एकांगी दृष्टिकोण से सोचने के कारण ही पुरुष न तो स्त्री को बनाकर ही सुखी कर सका और न वेश्या बनाकर ही, इसी कारण वह स्वयं भी झकोले खाता है और खाता रहेगा।

(घ)

बीती बात को स्मरण से क्या लाभ? हमे आगे को देखना चाहिए। राह चलते पीछे को देखने लगे तो ठोकर खाकर गिरभी सकते हैं।

(ङ)

हम हिन्दू यह मानते है कि एक परमात्मा है। वह संसार को नियंत्रण में रखता है। एक आत्मा है, वह शरीर को ठीक रखने के लिए उत्तरदायी है। आत्मा शरीर से एक भिन्न वस्तु है और शरीर के नाश हो जाने पर भी नष्ट नहीं होता यह अपने कर्मों के अधीन बार-बार जन्म लेता है।

(च)

निरर्थक कलह करना मूर्खों का काम है, बुद्धिमान पुरुष को इसका त्याग करना चाहिए। ऐसा करने से उसे लोक में यश मिलता है और अनर्थ का सामना नहीं करना पड़ता है।

फूल

शैलेन्द्र मोहन मिश्र
कक्षा—नवीं

फूल को खिलते देखा है।
प्रातः में उसको हसँता देखा
हुए थे कुण्ठित कितने शूल।
द्वेष को दे दर्शन का रूप
बताया हँसना उसकी भूल
किन्तु जब गिरा साँझ में फूल
शूल को चूमते देखा है!
दीप को जलते देखा है!
देख कर उसकी अडिग समाधि
हवा के उर में जागा पाप,
पाप के दे उपकारी रूप
कहा, मैं हरती उसका ताप
किन्तु जब बुझा बिचारा दीप
राख को उड़ते देखा है।

वह अशुभ चिकित्सालय

अजय कुमार गुप्ता
कक्षा –दसवाँ

आ———ह ! पानी पानी कह मोहन कराह उठा ! नर्स तेजी से उसके पास पहुँची, सिस्टर पानी दो कहकर मोहन दर्द के मारे कराहने लगा। नर्स ने पानी लाकर दिया, मोहन पानी का ग्लास खाली कर चुकने के बाद आँखे मूँद कर सोने का प्रयत्न करने लगा ताकि उसको आराम मिले। लेकिन दर्द के मारे कहाँ निंद आती। वह फिर कराहने लगा।

नर्स ने उसका ठीकाना और नाम पूछा ताकि उसके घर खबर भेज दो जाय तो मोहन को बरबस रूलाई आ गई और उसने नर्स से कह दिया मेरा कोई घर नहीं है। और न ही मेरा अपना कोई है।

लेकिन नर्स नही मानी वह समझी की आजकल के लड़के लड़कियाँ घर से भाग जाते है और इधर उधर भटकते है लेकिन अपने घर नही जाते और इधर उधर ही भिखारी का जीवन गुजारते है।

लेकिन जब मोहन अपना अतीत उसके सामने खोला तो नर्स के आँखो मे पानी का लहर निकलने लगा। इधर मोहन का किया हुआ अपरेशन दर्द करने लगा। रात आठ बजे वह अस्पताल मे भर्ती किया गया था उस समय भाग्यवश एक १३ न० को बेड़ खाली था। ट्रक एक्सीडेन्ट में उसका सर फट गया था।

उसका बचने का उम्मीद तो कम ही था फीर भी अपरेशन कर दिया था।

मोहन अपनी कहानी शुरू से इस तरह सुनाया। मै एक गरीब परिवार का लड़का हूँ। मेरी माँ मेरे जन्म के समय ही "सेवा केन्द्र" अस्पताल मे मर गई थी। मै और पिता जी माँ के मरने के बाद शराब के आदी हो गये थे। शराब के कारण पिता जी का स्वस्थ खराब हो गया और उनको "सेवा केन्द्र" अस्पताल के १३ न० वेड पर रखा गया। दुर्भाग्यवश मेरी माँ इसी बेड पर मरी थी। मेरे पिता जी भी कुछ दिन बात इसी अस्पताल का मेहमान बन कर रह गये और माँ के पास चले गये। मै अनाथ रह गया। इतना कह मोहन कराहने लगा। उसका दर्द और बढने लगा। जब मोहन ने "सेवा केन्द्र" के न० १३ वेड का वर्णन किया तो नर्स का दिल धक धक करने लगा क्योंकि वह जिस बेड पर था वह भी "सेवा केन्द्र" का न० १३ बेड था। वह दौड़ी-दौड़ी डाक्टर के पास गयो और बुला लाई तब तक वह (मोहन) अतीम साँस गिन रहा था। अब वह कुछ समय का मेहमान था। वह एक बार जोर से चिल्लाया माँ———पिता जी———और शिथिल हो गया फीर भी थोड़ा थोड़ा साँस बाँकी था. डाक्टर ने उसका नाम पुछा तो उसने रूक रूक कर कहा मो———ह———न और

सदा के लिए शान्त हो गया। जब नर्स ने मोहन का नाम सुनी तो दौड़ कर उसका हाथ देखने लगी वह वही मोहन था जो चार बर्ष पूर्व उसी नर्स शान्ता के साथ खेला था और शान्ता उसको भाई और मोहन शान्ता की बहन मानता था।

शान्ता चुपचाप बैठ कर उस मरे हुए भाई के हाथ मे राखी बाध कर संसार से बिदा कर दिया।

कला के वियोग में

अशोक कुमार 'साह'
कक्षा एकादश 'विज्ञान'

इस बिखरे हुए कला को सँवारू कैसे,
तुम तो हो दूर पुकारूँ कैसे !
अब तो कला के समदर में डूब चला,
अब तो मैं अपने जीवन को सँवारने चला,
अपने कार्य को मंझधार से उबारु कैसे !
हमारे जीवन से खेलने कभी आ जाया करो,
हमारे दुःखो को कभी-कभी तुम सुलाया करो,
हमारी जिन्दगी पर कला का सुर समाया करो,
हमारी जिन्दगी किसी के लायक बनाया करो,
जो गुजर चुका हम पर और उन्हे न गुजारा करो,
अब अपने दर्द का हाल ब्यान हम करें कैसे !
तुम्हे पाकर मैं अपने सब्र कर लूगीं,
तुम्हे पाकर मैं अपने कला दिखलाउँगी,
अपने कला से मैं अपने देश गौरव बढ़ाऊँगी,
अपने खामोशी जिंदगी का जहर पी लूंगी,
तेरे बीन मैं अपनी जिन्दगी गुजारु कैसे !
अपनी कला के टूटे महल को दिखाऊ कैसे !
जिस महल की दिवारे तुमने बिखरा दी,
तुम्ही बता दो कि अब उनको मैं बनाऊँ कैसे !
तुम्ही बता दो की हम अपनी कला दिखाऊ कैसे !

With drums and flutes
School Band.

S.U.M.I.—N.C.C.

Queries to whom ?
(Quiz Competition)

All eyes and ears.
(Debate)

Rolling — stones
(S.U.M.I.)

GROW MORE TREES
Tree planting
Sri K. Rai, ADM and
the Headmaster

ইঙ্গিত

সুনীল রাই
দশম শ্রেণী

আমার সারা মন কথায় ভরে গেছে
বরষা মেঘে যথা আকাশ ছায়
পারিনা বহিবারে সে ভার আর বুঝি
ফেনিয়া উপচিয়া পড়িতে চায়।

ওই যে দীন দুঃখী পথের ভিখারীটি
মহল বাতায়নে নমিছে হায়!
তার সে আবেদন করুণ নিবেদন
শোনার কেবা আছে, কারি বা হায়?

ধনী ও গরীবের এই যে ভেদাভেদ
জাতের গৌরবে জাতির ভেদ
এ কথা কেবা ভাবে, কারি বা মাথা-ব্যথা,
কে বসে করে বল, এ লাগি ক্ষেদ?

শিক্ষা দীক্ষায় সভ্য-সমাজের
এই যে আচরণ শতধা প্রকটে
এ মহাপ্রলয়ের বহিছে ইঙ্গিত
করিতে ধূলিসাৎ সকল দাপটে।

ফেনিল অবহেলা ফুঁসিছে অম্বরে
বালুতে ভরে গেছে মহল ভিত।
নূতন ভাষা সুর লহরে ওই শোন
নবীন কণ্ঠের নূতন গীত।

'পুকারে হুঁসিয়ার' পাগল ভাব ওকে
ও হাসে নিজমনে বৎস পর্থ!
বোঝ না ভাষা ওর, ওরে ও অজ্ঞ!
হায়রে শিক্ষিত সভ্য মূর্খ।

মেঘমালা

কে, সি, সি

বন্ধনহীন মেঘমালা সম
দূর আকাশের কোলে,
বিবাগী বলাকা মুক্ত দু-পাখা
দিয়েছিল কবে মেলে।

মুক্তির সুখে ভরা মন প্রাণ,
ছন্দিত পাখা দুটি,
দিশাহীন পথে অজানার নেশা
দুটি চোখে দিল আঁকি।

কত জনপদ, নদী, গিরিমালা
শ্যামল শৈল শিরে
ছায়াময় সবি পান্থের চোখে
পিছনে রহিল পড়ে।

শুনি চেনা সুর বিহ্বল আঁখি
কবে যে স্বপ্নে দেখা,
থামিল বিহগ, নেমে এল ধীরে
নীরবে ; বন্ধ পাখা।

সবি তার চেনা, দর্পণে দেখা
তারি স্বপ্নের দেশ
স্বপ্ন মূরতি বাস্তবাবেশে
মুছে দিল সব ক্লেশ।

কেটে গেল মাস, বৎসর, যুগ
কবে কোথা দিয়ে হায়!
ঝরে গেল পাতা আগমনী গীতে
কতনা দখিন বায়।

বুঝি এই পাওয়া, এই দেয়া নেয়া
প্রকৃতি নিয়মে চলে
ফুল ফুটে হাসে, কান্নায় শেষে
ঝরে পড়ে আঁখিজলে।

তাইত সহসা ঈশানের মেঘ
একদা নিদয় ঘাতে
আহত বলাকা, সকলি হারালো
ঝন্‌ঝার সেই রাতে।

তারপর ? সে যে কেবলি ভ্রান্তি
বিভ্রান্তির পাকে
ক্ষত বিক্ষত করিল নিজেকে,
ভ্রমিল নিশির ডাকে।

শুধু বঞ্চনা প্রবঞ্চনায়
প্রতারিত হলো কত।
শুরু বলাকা মূক ও বধির
নীরব বেদনা হত।

কি যে হলো তার নীরব নিভৃতে
স্মৃতি মন্থন ক্ষণে,
শিহরি উঠিল শঙ্কিত আঁখি
মেলি দিগন্ত পানে।

যেন কার ডাক শুনিল শতধা
জেনেছিল যাহা নাই,
চিরন্তনী সে অন্তরে কবে
নীরবে নিয়েছে ঠাঁই।

শ্রান্ত দেহের ক্লান্ত ছায়ায়
বাজে মর্মর ধ্বনি,
দিগন্ত পারে কোন্ সুদূরের
শোনে আবাহন বাণী।

গোধূলির রাঙা অন্ত অচল.
মহাপ্রস্থান পথ,
রক্তিমালোকে ছুটেছে উধাও
নিখিল ভুবন রথ।

মেলে দেয় পাখা কি সুখে বলাকা
আলো আঁধারের টানে;
নবীন প্রভাত, নব জীবনের
আশে কিনা কেবা জানে।

ছেঁড়া টাকার থলি

প্রহ্লাদ লামা
দ্বাদশ শ্রেণী

টং টং টং..... করে সকাল ন'টার ঘন্টা বাজল। আমরা সকল ছাত্র যথানিয়মে সকালের প্রার্থনা সভায় উপস্থিত হ'লাম। প্রার্থনা শেষ হতেই নিজ নিজ শ্রেণী কক্ষে প্রবেশ করে রোজকার মতন আসন গ্রহণ করলাম। শুনলাম দিনের প্রথম শিক্ষা-বিষয় শিক্ষক আজ অনুপস্থিত। তাই আমার সহপাঠী বন্ধুরা কেউ অঙ্ক করছে, কেউ জীব-বিজ্ঞান পড়ছে, কেউ রসায়ন-শাস্ত্র নিয়ে ব্যস্ত— আবার কেউবা গল্পে মশ্‌গুল। আমার আজ ওসবের কিছুতেই মন নাই, তাই অলস ভাবে চুপচাপ বসে ছিলাম। এমন সময় আমার এক সহপাঠী আমার হাতে একটা অঙ্ক ধরিয়ে দিল। আমি তাকে বললাম No, friend, I have no mood now. তখন সে জিজ্ঞেস করল কেন? Why you don't have mood, then why did you come here? সহপাঠীর এই প্রশ্নে আমার খুবই রাগ হলো। কিন্তু সঙ্গে সঙ্গে নানা চিন্তার ঝড় উঠল আমার মনে।

হ্যাঁ, আমি একজন ছাত্র, আমাকে পড়াশুনা করতে হয়, মা বাবা আমাকে পড়াশুনা করবার জন্যই এখানে পাঠিয়েছেন। স্কুলের যাবতীয় খরচ খরচা, School uniform, পকেট খরচা, ভরণপোষণ, ৩০, ৪০, টাকা দামের এক একটা বই সবই তো মা বাবা কিনে দিয়েছেন। আমার একমাত্র কর্তব্য মন দিয়ে পড়াশুনা করা। কিন্তু আমি কি আমার কর্তব্য পালন করছি? আমার পাঠ্য-পুস্তকের ভাষা সহজ সরল কিন্তু আমি তা বুঝতে পারি না। তার জন্য বাবা প্রাইভেট টিউটর রেখে দিয়েছেন। পায়ে আমার দুশো টাকা দামের জুতো, পঁচিশ টাকার মোজা। আর সব জামা কাপড়ের হিসেব করলে দেখা যাবে দু'হাজার টাকার কাছাকাছি। এই যে, এত আয়োজন আমার জন্য, এসবই কি লোক দেখানো মনে হয় না? এই সবই তো মা বাবার দেওয়া! তবে আমার বলে তো এখানে কিছুই নাই! আমার করণীয় কর্তব্য যাহা, তা আমি পালন করছি না। আমার জ্ঞানের ভাণ্ডার বলতে কিছু নাই। শিক্ষক যাহা লিখতে বলেন লিখি মাত্র, পড়তে বা বুঝতে চেষ্টা করি না। আসলে পড়াশুনায় আমার আকর্ষণ নাই। আমি কর্তব্য-পরায়ণ নই। তবে আমার জন্য মা বাবা এত খরচ করছেন কেন? আমার মনে হয় আমি আমার মা বাবার আশা আকাঙ্ক্ষার উপযোগী পাত্র নই, আমি শুধু তাঁদের একটা টাকার থলি যে থলিটা ছেঁড়া। তাতে যত টাকাই রাখা হোক্ না কেন কিছুই সেখানে আটকায় না সব গলে যায় অতি সহজে।

CONTENTS

Editorial	1
The Teachers' Council—S.U.M. Institution—Sahid Ahmed & Bhanu Baral	2
An Indian Navy Personnel—His S U.M.I. and the Navy—Sri C.B. Chhetri	3
Last V. C. Leaves Army—Gyan Kumar Thapa	5
Do You Know ?—Pravesh Pradhan	6
Music Corner—Milan Lama & Richard Salathiel	7
How to Prepare Mango Squash—Dal Kumar Subba	9
Inventions and Inventors—Devendra Raj Pradhan	10
An Excursion to Lava—Ashok Chourasia	11
Wit and Humour—Dawa Dhendup Bhutia	12
A Tribute to my Alma Mater—Paul Simick	14
Famous Artist and Her Artistic—Surendra Kumar Thapa	17
Obituary—D. S. Karthak	19
Obituary—Birman Mukhia	20
Glorious Thoughts of love—Prakash Pradhan	20
Academic Prize Winners, 1984	21
School Notes	23

कालिम्पोङ—इगनासियस लेप्चा	१
विज्ञानको चमत्कार—हरि प्रसाद दाहाल	२
वीर जवान—अनिल ज्योती प्रधान	३
मेरो कल्पना भ्स्किएर यहाँ—अमर प्रकाश पोखरेल	४
प्रतिज्ञाको यथार्थ—कर्ण बहादुर चामलिङ	५
तीन शब्द—प्रकाश प्रधान	६
भन्दथें पीर-व्यथा भोग्ने एक्लै छु—जेम्स लेप्चा	७
युवा-शक्तिको एक झलक : ब्रुस ली—राजेन गुरुङ	८
मेरो पाइला—सुधिर लामा	९
हाम्रो संस्कृति—पदम बराल	१०
पखिरहें पखिबसें ! —सुदर्शन गौतम	११
दुइ विश्व युद्ध पछि पनि—भीम चन्द्र सुब्बा	१२
वीर नेपाली—दिल कुमार सुब्बा	१३
सबैलाई हतार ! —प्रेम देवान	१५
म नेपाली हुँ—प्रमोद छेत्री	१७
समाज र बौद्धिकतासँगै जिन्दगी, परिभाषा अनि प्राप्ति—देवेन्द्र प्रधान	१८
साधारण-ज्ञान—सुरेन्द्र कुमार थापा	१९
छोरीको जन्म—प्रेम ग्यालपो शेर्पा	२१

काठमाण्डौंका केही दर्शनीय ठाउँहरू—सुनीलमान र सागरमान शाक्य २२
सम्पूर्णता—कर्ण बहादुर चामलिङ २८
ठट्टे-ठट्टा—टेकेन्द्र गुरुङ र महेन्द्र थापा २९
महान मानिसको महान वाणी—सुरेन्द्र कुमार थापा ३२
मैले संसारलाई बुझेके छैन—भूपाल राई ३५
नेपाली साहित्यमा देवकोटा--सुरेश लावर ३६
बालकृष्ण सम—मेरो प्यारो कवि—लोडदेने लेप्चा ३८
नाम : कति बदनाम ?—हीराकुमार छेत्री ३९
भाइ—मिलन लामा ४२
मलाई मन परेको कवि भानुभक्त—अजय सुब्बा ४३
डी० आर० बराल एक कर्मठ कर्मी—श्री बी० के० सुब्बा ४४
राष्ट्रीय अखण्डता—कृष्ण प्रधान ४६
हाम्रो लोक कथा—गोलसिमल—सुरेश राणा ४८
एक्जाम मुड ५१
शिक्षागतिविधि—एकचर्चा—रविन थापा ५३
भानुभक्त : अनुसन्धानात्मक दृष्टिकोणमा—कल्याण कुमार थापा ५५

मै—सुनीलमान शाक्य १
दहेज प्रथा—कुप्रथा—सज्जन कुमार मित्तल २
मेरी—सागरमान शाक्य ३
महादेवी वर्मा—जगदीश प्रसाद ४
मेरा उद्देश्य—रवीन्द्र ५
फूल—शैलेन्द्र मोहन मिश्र ६
वह असुभ विकित्सालय—अजय कुमार गुप्त ७
कला के वियोग में—अशोक कुमार 'साह' ८

Inkit—Sunil Rai 1
Meghmala—K.C C. 2
Chhera Takar Thali—Prahlad Lama 4

S. U. M. INSTITUTION, KALIMPONG

TEACHING STAFF 1985

SECONDARY SECTION

HEADMASTER—Shri P. R. PRADHAN, B.A. (HONS), B.T.
ASST. HEADMASTER—Shri B. K. Subba, B.A., B.T.

LANGUAGE GROUP

1 Shri L. K. Thapa, M.A.,B.T.
2 ,, B. S. Simick, B.A.
3 ,, N. W. Targain, I.A.
4 ,, K. R. Thapa, B.A., B.T.
5 ,, N. K. Pradhan, B.A , B.T.
6 ,, S. W. Bhutia, B.A., NCC., T.O.
7 ,, A.B. Chhetri, B.A. (Hon), B.Ed
8 ,, H. M. Gurung, B.A., B.Ed. Cert. in Phy. Ed.
9 ,, R. S. Prasad, B.Com., B.Ed. (Visharad)
10 ,, B. C. Mishra, M.A., B.T.
11 ,, N. R. Pradhan, M.A. (Hons), B.Ed.
12 Rev. J. Karthak, M.A., B.Th.

SCIENCE GROUP

1 Shri Bhanu Baral, B.Sc. (Hon), B.Ed
2 ,, K. C. Choudhary, B.Sc. (Hons)
3 ,, G. O. Phipon, B.Sc., B.T.
4 ,, K. C. Gupta, B.Sc., B.T. Sahitya Ratna, Tr. in Phy.
5 ,, S. K. Subba, M.Sc., B.Ed., NCC., T.O.
6 ,, D. D. Sharma, B.Sc. (Hons), B.Ed.
7 ,, P. K. Namchyo, B.Sc., (on B.Ed. deputation)
8 ,, B. N. Singh, M.Sc.
9 ,, A. R. Singh, M.Sc., B.Ed.

SOCIAL SCIENCE GROUP

1 Shri Sahid Ahmed, B A. (Hons), B.Ed.
2 ,, E. T. Lucksom, M.A., B.Ed., F.C.I.S.
3 Shri P. T. Bhutia, B.A.
4 ,, N. K. Nag, B.A. (Hons), B.Ed.
5 ,, Zion Lepcha, B.A. (Hons)
6 ,, O. T. Aden, M.A.

WORK EDUCATION GROUP

1 Shri K. B. Pradhan, B.A. (Phy. Ed.)
2 ,, K. W. Molommu, (Work Ed.)
3 ,, A. P. Pradhan, B.A.
4 ,, Y. S. Ghising, B.A. (Cert. in Lib)

PART TIME

1 Shri A. C. Pradhan, B.Sc., (Ag.)
2 ,, B. B. Mangrati, B.Sc., (Ag.)
3 ,, M. L. Sundas, B.Sc., (Ag.)
4 ,, S. I. Khan, M.Sc.
5 ,, Subha Pradhan, B.Sc,
6 ,, Anil Chandra Kaul, B.Sc. (Ag)

OFFICE STAFF

1 Shri K. Rongong
2 ,, Brian N. P. Mukhia
3 ,, Jagat Sahara Rai, B.Sc.

CLASS IV STAFF

1 Shri David T. Karthak
2 ,, Chona T. Lepcha
3 ,, A. B. Thapa (Carpenter)
4 ,, D. K. Rai (Hostel)
5 ,, Amber Mangrati, (Hostel)
6 ,, Peter Thapa
7 ,, Kamal Yonzon

SOUTHERLAND HOSTEL

1 Shri S. W. Bhutia, B.A.
2 ,, B. S. Simick, B.A.

R.N. 2930/58

S. U. M. INSTITUTION, KALIMPONG

TEACHING STAFF

PRIMARY SECTION

HEADMASTER—SHRI P. R. PRADHAN, B.A. (HONS), B.T.

Shri C. B. Basnet, S F., G.T., Teacher-in-Charge

1 Shri B. S. Aden, Matric, G T.
2 Shri P. N. Namchyo, Matric, G.T.
3 Shri D. N. Targain, G.T.
4 Shri S. M. Subba, I.A., Sr. B.T.
5 Shri G. O. C. Phipon, B.A., B Ed.
6 Shri P. K. Subba, H.S.
7 Shri D. K. Basnet, H.S.
8 Smt. S. L. Karthak, Matric, V.T.
9 Smt. T. D. Pradhan, S.F., V.T.
10 Smt. P. S. Subba, H.S., V.T.
11 Smt. Kanti Pradhan, S F., V.T.
12 Smt. S. Rai, P.U.C.
13 Shri Abidan Lucksom, H.S. (XII)
14 Sushri C. K. Thapa, S.F.
15 Smt. S. D. Pradhan, S F.
16 Sushri A. Subba, Madhyamik, V.T.
17 Shri Tilak Kumai, B.A. (1st part)

K. G. SECTION

1 Sushri M. Namchyo, G.T.
2 M. O. Kabo, (Aya)

Printed by A. Mani Pradhan at Mani Press, Kalimpong. Edited by B. K. Subba and Published by B. S. Simick, Kalimpong.